

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto  
Baudžiamosios justicijos katedra**

Loreto Etxezarreta Arrizabalaga,  
II magistro kurso, baudžiamosios justicijos  
studijų šakos studentės

Magistro darbas

**Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis  
statusas ir jo parodymų reikšmė įrodinėjimo procese**

**Legal Status of a Person Questioned About a Criminal Act He/She May Have  
Committed and the Significance of His/Her Testimony in the Evidentiary Process**

Vadovė: asist. dr. Laura Šivickaitė-Moldarienė  
Recenzentas: partnerystės doc. Gintaras Jasaitis

Vilnius  
2025

## ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojamas asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, institutas, atskleidžiamas baudžiamojo proceso subjekto teisinis statusas bei tiriama jo parodymų reikšmė įrodinėjimo procese. Pateikiamas išsamus šio instituto įstatyminis reguliavimas, baudžiamojo proceso doktrinos ir teisminės praktikos analizė, įvertinama specialiojo liudytojo statuso bei reglamentavimo problematikos įtaka nustatant specialiojo liudytojo parodymų įrodomąją reikšmę.

**Pagrindiniai žodžiai:** specialusis liudytojas, teisinis statusas, parodymai, apklausa.

This Master's thesis examines the legal framework governing of a person questioned about a criminal act he/she may have committed, elucidates the legal status of such a person as a subject of criminal procedure, and investigates the evidentiary value of their testimony in the fact-finding process. The thesis provides a detailed analysis of the statutory regulation of this procedural institute, the doctrine of criminal procedure, and judicial practice, and evaluates how issues related to the status and regulation of the special witness affect the determination of the evidentiary value of a special witness's testimony.

**Keywords:** special witness, legal status, testimony, interrogation.

## TURINYS

|                                                                                                                                          |           |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| IŽANGA .....                                                                                                                             | 4         |
| <b>I. Baudžiamojo proceso subjektai ir jų duotų parodymų vertinimas.....</b>                                                             | <b>8</b>  |
| 1.1. Įtariamojo apklausa ikiteisminio tyrimo metu .....                                                                                  | 9         |
| 1.1.1. Įtariamojo (kaltinamojo) duotų parodymų vertinimas įrodinėjimo procese ....                                                       | 13        |
| 1.2. Liudytojo (nukentėjusiojo) apklausa ikiteisminio tyrimo metu .....                                                                  | 18        |
| 1.2.1. Liudytojo (nukentėjusiojo) duotų parodymų vertinimas įrodinėjimo procese                                                          | 22        |
| <b>II. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, samprata ir teisinis statusas .....</b>                         | <b>27</b> |
| 2.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, teisinis reglamentavimas .....                                    | 27        |
| 2.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, instituto teisinio reguliavimo problemos.....                     | 39        |
| 2.3. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, vieta baudžiamojo proceso subjektų sistemoje.....                 | 46        |
| 2.3.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, santykis su įtariamuoju .....                                   | 47        |
| 2.3.2. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, santykis su liudytoju.....                                     | 50        |
| <b>III. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų reikšmė įrodinėjimo procese .....</b>                | <b>53</b> |
| 3.1. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymams keliama reikalavimai.....                             | 53        |
| 3.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas įrodinėjimo procese.....              | 57        |
| 3.2.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas jam įgijus įtariamojo statusą ..... | 57        |
| 3.2.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas jam įgijus liudytojo statusą .....  | 60        |
| IŠVADOS .....                                                                                                                            | 64        |
| PASIŪLYMAI.....                                                                                                                          | 66        |
| LITERATŪROS SĄRAŠAS .....                                                                                                                | 67        |
| SANTRAUKA .....                                                                                                                          | 74        |
| SUMMARY .....                                                                                                                            | 75        |

**Nagrinėjamos temos aktualumas.** Iki 2007 m. birželio 28 d. priimto įstatymo, kuriuo atliktos tam tikros Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – ir BPK) pataisos, ikiteisminio tyrimo metu pasitaikydavo atvejų, kuomet, išnaudojus visas procesines galimybes, nebūdavo surenkama pakankamai duomenų pareikšti asmeniui įtarimą, tačiau kildavo būtinybė jį apklausti. Tokį asmenį apklausti liudytoju neleido konstitucinės nuostatos, draudžiančios versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius, ir BPK 80 straipsnio redakcija, galiojusi iki 2007 m. rugsėjo 1 d. Atsižvelgiant į Prancūzijos baudžiamajame procese galiojantį atstovaujamojo liudytojo institutą – kaip gerąją praktiką, priimta minėta BPK pataisa, kuri numato, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai jis sutinka duoti tokius parodymus, taikant BPK 82 straipsnio 3 dalyje numatytus liudijimo ypatumus. Netrukus taip apklausiamas liudytojas Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose<sup>1</sup> pavadintas specialiuoju liudytoju. Svarbu paminėti, kad nuo 2025 m. gegužės 29 d. įsigaliojusioje naujoje rekomendacijų redakcijoje<sup>2</sup> specialiojo liudytojo sąvoka nebėra vartojama, liudytojo apklausa pagal BPK 80 straipsnio 1 punktą ir 82 straipsnio 3 dalį įvardijama kaip liudytojo apklausa specialia tvarka<sup>3</sup>.

BPK atsiradus naujam – specifiniam – proceso subjektui, tiek teisės doktrinoje, tiek teisininkų pasisakymuose socialinėje erdvėje, netyla diskusijos dėl šio baudžiamojo proceso subjekto teisinio statuso ir jį lydimos problematikos.

Šis institutas vienaip ar kitaip jau buvo nagrinėtas Lietuvos teisės doktrinoje – asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, apklausos ypatumai trumpai aptarti vadovėliuose ir metodinėse priemonėse<sup>4</sup>. Prokuratūros iniciatyva BPK įtvirtintą specialiojo liudytojo institutą monografijoje fragmentiškai vertino G. Goda<sup>5</sup>, taip pat R.

<sup>1</sup> Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, patvirtintos 2008 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-8. Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-234 (redakcija, galiojusi iki 2022 m. balandžio 15 d.).

<sup>2</sup> Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, patvirtintos 2008 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-8. Valstybės žinios, 2008, Nr. 6-234 (aktuali redakcija).

<sup>3</sup> Autorė magistro darbe vartoja abu terminus: tiek „specialusis liudytojas“, tiek „liudytojo apklausa specialia tvarka“.

<sup>4</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras; AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas; ŠALČIUS, Marijus ir kt. (2014). *Baudžiamojo proceso teisė*. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas; AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas ir ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta (2016). *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.

<sup>5</sup> GODA, Gintaras. (2014). *Vertybinių prioritetų baudžiamajame procese*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras.

Merkevičius, atskleisdamas asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, santykį su įtariamuoju<sup>6</sup>. P. Kuconis detaliai aptarė specialiojo liudytojo atsiradimo istorinę raidą, analizavo šio subjekto turinį, teisinį statusą, nurodė kai kurias teisinio reguliavimo problemas, kartu pasiūlydamas ir jų sprendimo būdus<sup>7</sup>. Gana skeptiškai ir neigiamai šį institutą vertina išsamų šio subjekto tyrimą atlikęs A. Juozapavičius<sup>8</sup>. Viena vertus, tokio laikino baudžiamojo proceso subjekto statuso įtvirtinimas užtikrina žmogaus apsaugą nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo, kita vertus, tokio laikino baudžiamojo proceso subjekto įtvirtinimas BPK, teisės mokslininkų nuomone, sukelia daugiau problemų nei jų išsprendžia. Taigi, dar iki dabar šis baudžiamojo proceso institutas kelia prieštaringų diskusijų, teisės mokslininkų ir praktikų nuomonės dėl šio instituto veiksmingumo yra kontraversiška, todėl aktualu šiame darbe išanalizuoti, kokia yra specialiojo liudytojo vieta tradicinių (įtariamojo, kaltinamojo, liudytojo) baudžiamojo proceso subjektų sistemoje, atskleisti, ar keliamos reglamentavimo, teisinio statuso problemos turi įtakos, sprendžiant, ar specialiojo liudytojo parodymai turi įrodomosios reikšmės.

**Darbo tikslas** – atskleisti asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinį statusą ir jo parodymų reikšmę įrodinėjimo procese.

**Darbo uždaviniai:**

1. atskleisti baudžiamojo proceso subjektų sistemą ir jų duotų parodymų reikšmę baudžiamajame procese;
2. išanalizuoti asmens, apklausiamo apie savo padarytą nusikalstamą veiką, sampratą ir teisinį statusą, jo ir įtariamojo bei liudytojo skirtumus ir panašumus;
3. ištirti, kokią reikšmę baudžiamajame procese turi asmens, apklausiamo apie savo padarytą nusikalstamą veiką, parodymai.

**Darbo objektas** – asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis statusas ir jo parodymų reikšmę įrodinėjimo procese.

**Tyrimo metodai.** Šiame darbe išsikelti uždaviniai įgyvendinti pasitelkiant sisteminių, analizės, istorinį ir lyginamąjį metodus.

Pasitelkiant istorinį metodą analizuojamas specialiojo liudytojo teisinio reglamentavimo istorinis aspektas, šio procesinio subjekto atsiradimo priežastys Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese, atskleidžiamos teisinio reguliavimo tendencijos.

Naudojantis sisteminiu ir analizės metodais, analizuojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, analizuojami teisės mokslininkų teiginiai ir

---

<sup>6</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas.

<sup>7</sup> KUONIS, Pranas (2023). „Specialusis liudytojas“ baudžiamajame procese. *Teisė*, 126, 116-130.

<sup>8</sup> JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2020). Specialusis liudytojas – tarp liudytojo ir įtariamojo? *Teisė*, 114, 26-48.

keliamos diskusijos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo ir žemesnės instancijos teismų praktika, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija.

Lyginamuoju metodu specialiojo liudytojo institutas lyginamas su užsienio valstybių įstatymuose įtvirtintu analogišku institutu ir teisiniu reguliavimu.

**Darbo originalumas.** Su specialiojo liudytojo teisinio statuso ir jo parodymų reikšme įrodinėjimo procese susijusių mokslinių publikacijų nėra daug. Dabartinėje teisinėje doktrinoje fragmentiškai tam tikras įžvalgas apie asmenį, apklausiamą apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, yra pateikę G. Goda, R. Merkevičius, P. Kuconis. Išsamesnę šio subjekto mokslinę analizę dar 2020 m. atliko A. Juozapavičius, kuris gana išsamiai ištyrė specialaus liudytojo santykį su tradiciniais baudžiamojo proceso subjektais – įtariamuoju ir liudytoju. Žvelgiant į užsienio šalių (Prancūzijos, Italijos, Ispanijos) doktriną, atstovaujamojo liudytojo (arba artima šiam institutui baudžiamojo proceso subjekto) tema gana išsamiai yra rašę Francisco Ortego Perez, Olivier Trilles, Raffaele Granata. Visgi Lietuvoje iki šiol nėra publikuoto nei vieno mokslinio darbo, skirto išimtinai asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų reikšmei įrodinėjimo procese nustatyti, nėra atliktas joks tyrimas šio instituto įtvirtinimo pagrįstumo vertinimui įrodymų kontekste. Taigi šis darbas yra iš esmės pirmas bandymas nagrinėjamo specifinio baudžiamojo proceso subjekto parodymų įrodomajai reikšmei nustatyti. Sutiktina, kad, remiantis „eLABa“ viešai skelbiama informacija, specialiojo liudytojo teisinio statuso tematika buvo apgintas ne vienas magistro darbas. Visgi šio darbo išskirtinumą lemia tai, kad specialiojo liudytojo teisinis statusas, skirtingai negu kituose darbuose, bus analizuojamas Prancūzijos, iš kurios reguliavimo ir buvo perimtas šis institutas, Italijos ir Ispanijos įstatyminio reguliavimo kontekste.

**Svarbiausi šaltiniai.** Magistro darbo rengimo metu vadovautasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, kuriame įtvirtinta specialiojo liudytojo samprata, taip pat Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijomis dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka bei jį lydinčiu Aiškinamuoju raštu. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija atskleidžiama šio specifinio baudžiamojo proceso subjekto problematika praktikoje. Analizuojant užsienio valstybių teisinį reglamentavimą, remtasi Prancūzijos, Italijos, Ispanijos baudžiamojo proceso įstatymais. Magistro darbe analizuojamos Lietuvos teisės mokslininkų, antai, G. Godos, R. Merkevičiaus, P. Kuconio,

A. Juozapavičiaus, R. Jurkos ir kitų, publikacijos, kuriose nagrinėjami šiai temai aktualūs aspektai, leidžiantis padaryti gilią analizę ir pateikti reikšmingus apibendrinimus.

## I. Baudžiamojo proceso subjektai ir jų duotų parodymų vertinimas

BPK yra įtvirtinta baudžiamojo proceso paskirtis – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas (1 straipsnio 1 dalis)<sup>9</sup>. Šiai baudžiamojo proceso paskirčiai įgyvendinti, taip pat savo ar atstovaujamųjų asmenų teisėms ir teisėtiems interesams užtikrinti, būtinas tam tikrų institucijų ir asmenų įsitraukimas į procesą atliekant tam tikrus veiksmus<sup>10</sup>.

Baudžiamojo proceso subjektai – ikiteisminio tyrimo metu nusikalstamos veikos tyrimą atliekantys pareigūnai, bylą nagrinėjantis teismas, į procesą įtraukti ar savo iniciatyva įstoję asmenys, kurie procese dalyvauja susiklosčius procesiniams santykiams<sup>11</sup>. Visi baudžiamojo proceso dalyviai turi tam tikrą interesą. Pagrindinis valstybės institucijų ir pareigūnų interesas baudžiamajame procese sutampa su pirmiau nurodyta baudžiamojo proceso paskirtimi – atskleisti nusikalstamas veikas ir įvykdyti teisingumą. Proceso dalyviai (siaurąja prasme) irgi turi tam tikrą interesą baudžiamajame procese, skirtingai negu valstybės institucijos ir pareigūnai, jie siekia tam tikro apibrėžto rezultato. Pavyzdžiui, įtariamasis turi interesą realiai apsiginti nuo pareikšto jam įtarimo, yra suinteresuotas, kad prieš jį vykstantis baudžiamasis procesas būtų sąžiningas; nukentėjusysis siekia ginti savo pažeistas teises, atkurti iki nusikalstamos veikos jo atžvilgiu padarymo buvusią teisinę padėtį.

Bendrai baudžiamajame procese dalyvauja nemažai asmenų, pavyzdžiui, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, ikiteisminio tyrimo teisėjas, įtariamasis, kaltinamasis, nukentėjusysis, liudytojas, gynėjas, atstovas pagal įstatymą, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas, specialistas, ekspertas. Dalies jų, t. y. nukentėjusiojo, liudytojo, įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ir išteisintojo parodymai, priklausomai nuo apklausos tvarkos, gali būti pripažįstami įrodymais.

Asmenų parodymai, fiksuojami apklausos protokoluose ikiteisminio tyrimo metu ir teismo posėdžių protokoluose, apklausą atliekant pas ikiteisminio tyrimo teisėją ar teisminio bylos nagrinėjimo metu, yra atskira įrodymų rūšis.

---

<sup>9</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. balandžio 9 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.

<sup>10</sup> AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas ir ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta (2016). *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras, p. 137.

<sup>11</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 72.

Nukentėjusysis ir liudytojas turi vienodą pareigą duoti parodymus. Už pareigos duoti parodymus nevykdymą ar melagingų parodymų davimą šiems subjektams yra taikoma atsakomybė (liudytojas kaip ir nukentėjusysis atsako pagal BPK 235 straipsnį). Vertinant liudytojo parodymus atkreipiamas dėmesys į tai, kokiomis sąlygomis tam tikrą įvykį liudytojas stebėjo ar kitaip suvokė (objektyvias aplinkybes) bei į jo galimybę tiksliai suvokti ir įsiminti tam tikrus įvykius ir reiškinius, gebėjimo šią informaciją perduoti apklausos metu (subjektyvias aplinkybes). Vertinant nukentėjusiojo parodymus be tų pačių aplinkybių, į kurias atsižvelgiama vertinant liudytojo parodymus, turi būti kreipiamas dėmesys ir į tai, kad nukentėjusysis yra suinteresuotas bylos baigtimi proceso dalyvis<sup>12</sup>.

Neginčytina, kad visi byloje esantys duomenys, kurie gali būti pripažįstami įrodymais pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti parodymai, ar kuriais yra tikrinama įrodomoji informacija, pavyzdžiui, ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui duoti parodymai, yra svarbūs teismui priimant teisingą galutinį sprendimą. Tačiau nei vienoje byloje neapsieinama be įtariamojo, kaltinamojo, nuteistojo ar išteisintojo parodymų, kurių tapimas įrodymais, kaip bus aptarta toliau, ir jų vertinimas dažnu atveju yra apsunkintas dėl turimo procesinio statuso. Atsižvelgiant į tai, kad specialiojo liudytojo statusas baudžiamajame procese yra išimtinai ikiteisminio tyrimo etape, jis turi sąsajų tiek su įtariamojo, tiek su liudytojo teisiniu statusu, todėl tikslinga detaliau paanalizuoti įtariamojo ir liudytojo ikiteisminio tyrimo metu atliekamų apklausų pripažinimo įrodymais tvarką ir parodymų vertinimo specifiką. Nustčius minėtų baudžiamojo proceso subjektų parodymų vertinimui keliamus kriterijus, atitinkamai analizuojama ir asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, apklausos tvarka, parodymų reikšmė.

### **1.1. Įtariamojo apklausa ikiteisminio tyrimo metu**

Įtariamasis yra vienas esminių baudžiamojo proceso dalyvių, prieš kurį yra vykdomas baudžiamasis persekiojimas. BPK 21 straipsnio 2 dalyje yra pateikta įtariamojo sąvoka nurodant, kad įtariamuoju laikomas asmuo: 1) sulaikytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką; 2) asmuo, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtiriamas; 3) į apklausą šaukiamas asmuo, kuriam yra surašytas BPK 187 straipsnyje numatytas pranešimas apie įtarimą. Pirmuoju atveju įtariamojo statusą asmuo įgyja nuo faktinio sulaikymo momento, antruoju – nuo apklausos pradžios, o trečiuoju atveju – nuo šaukimo apklausai įtariamuoju išsiuntimo dienos<sup>13</sup>. Aktualaus straipsnio 3 dalyje numatyta dar viena

<sup>12</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 200.

<sup>13</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis; KUČONIS, Pranas ir kt. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V-XI daly*s. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 50.

– išimtinė – aplinkybė, kuomet asmuo gali tapti įtariamuoju, t. y. kai asmuo slapstosi ar jo buvimo vieta nežinoma. Tokiu atveju įtariamuoju jis pripažįstamas prokuroro nutarimu ar ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, o neatidėliotinais atvejais – ikiteisminio tyrimo pareigūno nutarimu. Iš pateiktos baudžiamajame įstatyme įtvirtintos įtariamojo sąvokos matyti, kad įtariamuoju gali tapti asmuo, kurį baudžiamojo persekiojimo institucijų pareigūnai įtaria padarius tiriamą nusikalstamą veiką<sup>14</sup> ir atitinkantį bent vieną iš šių keturių minėtų charakteristikų.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) garantuoja žmogaus teisę neduoti parodymų prieš save (31 straipsnio 3 dalis)<sup>15</sup>. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 14 straipsnio 3 dalies g punkte reglamentuota, kad kiekvienas asmuo, nagrinėjant bet kurį jam pareikštą kaltinimą, visiškos lygybės sąlygomis turi teisę bent į garantiją, kad nebus verčiamas duoti parodymų prieš save arba prisipažinti esąs kaltas<sup>16</sup>. Įtariamojo apklausa yra ne tik įrodomosios informacijos rinkimo veiksmas, bet ir įtariamojo gynybos priemonė nuo jam pateiktų įtarimų<sup>17</sup>. Baudžiamojo proceso įstatymas šią teisę taip pat gina nurodant, kad negali būti apklausiamas kaip liudytojas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką (BPK 80 straipsnio 1 punktas). Baudžiamajame procese ši konstitucinė teisė yra užtikrinama prieš kiekvieną vykdomą apklausą raštu pateikiant įtariamajam jo turimas teises, įteikiant pranešimą apie įtarimą, išsiaiškinant, ar įtariamasis sutinka duoti parodymus, ar visgi atsisako tai daryti. BPK 21 straipsnio 4 dalyje reglamentuotos visos įtariamojo teisės, be kita ko, ir teisė tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Pastarosios teisės išaiškinimas yra būtinas, šiuo atveju įstatymo žinojimo prezumpcijos nepakanka<sup>18</sup>. Įtariamajam suteikiamos teisės leidžia šiam proceso dalyviui būti proceso subjektu, o ne vien tik objektu, kuris tyrinėjamas ir nagrinėjamas<sup>19</sup>. Įgimtas kiekvienam žmogui būdingas orumas suponuoja absoliučią ir neginčijamą įtariamojo teisę pačiam laisvai apsispręsti ir nuspręsti, ar ir ką jis nori pasakyti (paaiškinti) dėl jam reiškiamo

---

<sup>14</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: Registrų centras, p. 255.

<sup>15</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33–1014.

<sup>16</sup> Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1996). *Valstybės žinios*, 2002, 77–3288.

<sup>17</sup> KILINSKAS, Vidas (2005). Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, 57, p. 51.

<sup>18</sup> GODA, Gintaras. (2014). *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Monografija. Vilnius: Registrų centras, p. 111.

<sup>19</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis; KUONIS, Pranas ir kt. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V-XI dalys*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 51.

įtarimo (kaltinimo), taip pat ar ir kaip jis nori aktyviai dalyvauti prieš jį nukreiptame baudžiamajame procese<sup>20</sup>.

„Įtariamojo apklausa – tai ikiteisminio tyrimo veiksmas, kurio metu ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar ikiteisminio tyrimo teisėjas tiesiogiai gauna iš įtariamojo informacijos apie nusikalstamai veikai tirti reikšmingas aplinkybes ir ją fiksuoja laikydamasis baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimų“<sup>21</sup>. Ikiteisminio tyrimo metu įtariamasis visuomet turi būti apklausiamas: iki kaltinamojo akto surašymo (BPK 188 straipsnio 1 dalis), kitaip tariant – iki ikiteisminio tyrimo pabaigos, jau toliau bylą perduodant nagrinėti teismui; prieš paskiriant kardomąją priemonę (BPK 188 straipsnio 2 dalis). Ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekamos įtariamojo apklausos tvarka yra numatyta BPK 188 straipsnio 3 dalyje. Joje įtvirtinta, kad prieš pradedant apklausą, kaip jau minėta, išaiškinama įtariamajam jo teisė tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Svarbu pabrėžti, kad duoti parodymus yra įtariamojo teisė, bet ne pareiga, todėl jis, „skirtingai nei visi kiti baudžiamojo proceso metu parodymus duodantys asmenys, nėra įspėjamas nei dėl atsakomybės už atsisakymą duoti parodymus, nei dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą, be to, šie asmens veiksmai negali būti traktuojami kaip jo kaltės įrodymas ar kitaip panaudojami jo nenaudai“<sup>22</sup>. Apklausa įprastai pradedama įtariamajam pareiškiant savo poziciją (pripažinimą, nepripažinimą) apie pareikštą įtarimą. Toliau apklausiantysis asmuo pasiūlo duoti parodymus apie įtarimo esmę, tuomet apklausiamajam gali būti užduodami klausimai. Apklausos metu yra surašomas protokolai, kuriame turi būti tiksliai užrašyti įtariamojo parodymai, vėliau įtariamasis ir jo gynėjas (jeigu dalyvauja apklausoje) su juo susipažįsta, suteikiama galimybė (raštu) pareikšti pastabas. Visi apklausoje dalyvavę asmenys apklausos protokolą pasirašo.

Savo iniciatyva ikiteisminio tyrimo teisėjas jokių veiksmų neatlieka (BPK 173 straipsnio 4 dalis), todėl apklausa pas ikiteisminio tyrimo teisėją atliekama prokuroro iniciatyva arba įtariamojo prašymu (įstatyme nėra išskirtas gynėjo prašymas, kadangi jo pozicija turi būti suderinta su įtariamuoju, t. y. tik ginamojo valia lemia gynybos pasirinkimus). Kalbant apie įtariamojo prašymą prokurorui rengti apklausą pas ikiteisminio tyrimo teisėją, atkreiptinas dėmesys, kad BPK nenumato, kokiais atvejais ar dėl kokių priežasčių šis proceso subjektas gali norėti duoti parodymus ikiteisminio tyrimo teisėjui, tai reiškia, kad tokio pobūdžio prašymą ikiteisminiame tyrime gali pareikšti bet kuriuo

---

<sup>20</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: Registrų centras, p. 471.

<sup>21</sup> KILINSKAS, Vidas (2005). Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, 57, p. 66.

<sup>22</sup> *Ibid.*, p. 51.

metu. Nepaisant galimų gynybos šalies motyvų, prokuroras tokį prašymą, manytina, kad turėtų įgyvendinti. Priešingu atveju, tai sąlygotų grubų įtariamojo teisių pažeidimą, BPK nuostatų nesilaikymą ir būtų apribojama įtariamojo teisė duoti parodymus. Tuo tarpu, prokuroro iniciatyva įtariamojo apklausa pas ikiteisminio tyrimo teisėją gali būti rengiama tuo atveju, kai manoma, kad bylos nagrinėjimo teisme metu kaltinamasis gali pakeisti savo parodymus arba pasinaudoti teise atsisakyti duoti parodymus (BPK 189 straipsnio 3 dalis). Prokuroro manymas gali būti paremtas įvairiomis aplinkybėmis. Įtariamojo apklausa pas ikiteisminio tyrimo teisėją vyksta ta pačia tvarka, kaip ir jo apklausa pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą. Pirmiausia, išaiškinamos jo teisės, be kita ko, ir teisė tylėti, tuomet paklausama, ar prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, kurios padarymu įtariamas, pasiūloma duoti parodymus, jei sutinka, po jų yra galimybė įtariamajam užduoti klausimus. Ikiteisminio tyrimo teisėjui apklausiant įtariamąjį, protokolas surašomas tokia pat tvarka, kaip ir ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro atliekamos apklausos metu, apklausa gali būti fiksuojama ir teismo posėdžio protokolu. Galimas ir kitas įtariamojo apklausos fiksavimo būdas, įrašant vaizdą ir garsą, stenografuojant, tokie fiksavimo būdai suteikia galimybę tiksliai, išsamiai ir objektyviai užfiksuoti parodymus, nepakenkiant taktinių uždavinių sprendimui<sup>23</sup>. Itin svarbus aspektas, kad įtariamojo apklausoje pas ikiteisminio tyrimo teisėją, skirtingai nei apklausoje pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą, gali dalyvauti ir kiti asmenys. Tokioje apklausoje dalyvauja prokuroras. Įtariamojo gynėjo dalyvavimas yra būtinas vadovaujantis BPK 189 straipsnio 5 dalimi. Toks būtinumas aiškinamas tuo, jog įtariamajam reikalinga profesionali teisinė pagalba parodymų davimo pozicijos nustatymui bei teisiškai pagrįstų pretenzijų suformulavimui<sup>24</sup>. Nors ikiteisminio tyrimo teisėjo vaidmuo procese yra pasyvus, tačiau, be kita ko, atliekant įtariamojo apklausą, jis tampa rungimosi principo garantu Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso ikiteisminio tyrimo stadijoje, suteikiama galimybė kaltinimo ir gynybos šalims rungtis. Paprastai įtariamojo parodymai užfiksuojami atsakingai, sąžiningai ir teisingai, tiksliai taip, kaip yra pasakomi.

Tiek pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą, tiek pas ikiteisminio tyrimo teisėją atliekama įtariamojo apklausos tvarka ir procedūra yra detalčiai reglamentuotos BPK ir kiekviena apklausos rūšis turi svarbią teisinę reikšmę. Priklausomai, be kita ko, nuo apklausą atliekančio asmens, įtariamojo apklausos metu duodami parodymai įgyja skirtingą reikšmę. Apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu duoti parodymai teisiamejame posėdyje gali būti pripažįstami įrodymais garsiai perskaičius tokios apklausos protokolą.

---

<sup>23</sup> KILINSKAS, Vidas (2005). Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, 57, p. 65.

<sup>24</sup> *Ibid.*, p. 59.

Tuo tarpu įtariamojo parodymų, duotų ikiteisminio tyrimo metu ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui, perskaitymas teisiama jame posėdyje neįgyja įrodomosios reikšmės, tačiau gali turėti reikšmės formuojant teismo vidiniam įsitikinimui ir galutiniam įrodymų įvertinimui<sup>25</sup>. Visgi praktikoje susiduriama su keletu probleminių aspektų, susijusių su asmenų parodymų vertinimais grindžiant teismo nuosprendį ir sąžiningo baudžiamojo proceso užtikrinimu.

### **1.1.1. Įtariamojo (kaltinamojo) duotų parodymų vertinimas įrodinėjimo procese**

R. Merkevičiaus teigimu, įrodinėjimas prasideda tik teisme – tik šioje proceso stadijoje kiekvienas ir procesinių priešininkų pristato jam žinomus faktinės informacijos šaltinius ir prašo teismo, juos ištyrus, pripažinti įrodymu<sup>26</sup>. Dauguma šių faktinių informacijos šaltinių renkami dar ikiteisminio tyrimo metu atliekant tyrimo veiksmus, todėl svarbu užtikrinti, kad jie būtų gaunami užtikrinant visapusišką sąžiningo proceso veikimą, taip pat atitiktų įrodymams keliamus reikalavimus.

Įrodinėjimas teisminio bylos nagrinėjimo metu nevyksta ir negali vykti bet kaip – BPK numato įrodinėjimo taisykles. Svarbu įrodinėjimo procese laikytis ne tik BPK XXI skyriuje įtvirtintą įrodymų tyrimo tvarką, tačiau ir pagrindinių baudžiamojo proceso įrodinėjimo principų.

Teismų praktikoje pažymima, kad įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmais (BPK 20 straipsnio 4 dalis). Spręsdamas, ar duomenys yra gauti teisėtais būdais, teismas turi patikrinti, ar jų gavimo būdas neprieštarauja įstatyme nustatytiems reikalavimams. Tais atvejais, kai duomenis surenka valstybės institucijos ar pareigūnai, būtina patikrinti, ar jie gauti įstatyme neuždraustu būdu (principas „galima tai, kas neuždrausta įstatymo“). Nustačius, kad renkant duomenis buvo pažeista jų gavimo tvarka, būtina įvertinti, ar nustatytos tvarkos pažeidimai turėjo įtakos gautų duomenų patikimumui ir ar dėl šių pažeidimų buvo suvaržytos įstatymų garantuojamos kaltinamojo teisės. Įrodymais nepripažįstami duomenys, kurių gavimo tvarkos pažeidimai kelia abejonių duomenų patikimumui ir šių abejonių nėra galimybės pašalinti atliekant kitus BPK numatytus veiksmus, taip pat duomenys, kuriuos gaunant buvo atimtos ar iš esmės suvaržytos įstatymų garantuojamos kaltinamojo teisės<sup>27</sup>. BPK 20 straipsnio 5 dalies nuostatų formuluotė kalba apie laisvą įrodymų vertinimą, kuris iš esmės reiškia tai, kad teisėjas nėra suvaržytas

<sup>25</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-12-511/2025.

<sup>26</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: Registrų centras, p. 522.

<sup>27</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2014 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-105/2014.

jokiomis formaliomis įrodinėjimo taisyklėmis – įstatymas nenustato, kada tam tikras faktas gali būti pripažįstamas įrodytu<sup>28</sup>. Dėl konkretaus įrodymo patikimumo ir įrodomosios vertės visuomet sprendžia bylą nagrinėjantis teismas kuris išsamiai ir visapusiškai ištiria visas įvykio aplinkybes, pateikia motyvuotą ir nešališką byloje esančių įrodymų vertinimą.

Pagal BPK 276 straipsnio 4 dalį, ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui duoti kaltinamojo, nukentėjusiojo ir liudytojo parodymai gali būti perskaitomi byloje esantiems įrodymams patikrinti, taip pat perklausomi ir peržiūrimi tokių apklausų garso ir vaizdo įrašai. Teisme perskaityti ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui duoti kaltinamojo, nukentėjusiojo ar liudytojo parodymai nėra savarankiškas įrodymų šaltinis, tačiau šiais duomenimis galima patikrinti kitus byloje surinktus įrodymus, jie gali būti reikšmingi teismui tikrinant ir vertinant teisiamejame posėdyje gautus kaltinamųjų, nukentėjusiųjų bei liudytojų parodymus, ekspertizės aktą ir specialisto išvadą, byloje esančius dokumentus ir daiktinius įrodymus<sup>29</sup>. Kitaip tariant, tokio pobūdžio ikiteisminio tyrimo metu duoti parodymai gali būti naudojami kitiems byloje esantiems duomenims patikrinti, o apklausą ikiteisminio tyrimo metu atlikęs pareigūnas teisme gali būti apklaustas kaip liudytojas (BPK 276 straipsnio 4 dalis). Šiomis taisyklėmis siekiama užtikrinti asmenų parodymų, naudojamų kaip įrodymas byloje, patikimumą ir gynybos teisių įgyvendinimą.

Visgi parodymų perskaitymas ir apklausą ikiteisminio tyrimo metu atlikusio pareigūno apklausa teismui nėra privalomi. Įrodymų vertinimas ir jais pagrįstų išvadų byloje sprendžiamais klausimais darymas yra teismo, priimančio baigiamąjį aktą, prerogatyva – bylą nagrinėjantis teismas turi išimtinę kompetenciją nuspręsti dėl įrodymų patikimumo ir pakankamumo, o šiame kontekste – ir dėl reikalingumo patikrinti byloje surinktus įrodymus BPK 276 straipsnio 4 dalyje nustatytais procesiniais veiksmais. Tačiau, sprendžiamas šis klausimas, teismas turi atsižvelgti ir į byloje dalyvaujančių asmenų prašymus. Įrodymų vertinimas ir jais pagrįstų išvadų byloje sprendžiamais klausimais darymas yra teismo, priimančio baigiamąjį aktą, prerogatyva – bylą nagrinėjantis teismas turi išimtinę kompetenciją nuspręsti dėl įrodymų patikimumo ir pakankamumo, o šiame kontekste – ir dėl reikalingumo patikrinti byloje surinktus įrodymus BPK 276 straipsnio 4 dalyje nustatytais procesiniais veiksmais. Teismas, nustatydamas reikšmingas bylai aplinkybes, gali nuspręsti teismo posėdžio metu neperskaityti ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui liudytojo duotų parodymų, o priimant sprendimą remtis kitais byloje ištirtais ir įvertintais įrodymais, kurių visumą pripažįsta pakankama savo išvadoms pagrįsti.

---

<sup>28</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus. Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teismo nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teismą? Iš: ANCELIS, Petras; AŽUBALYTĖ, Rima, BELEVIČIUS, Linas ir kt. (2009). *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrus, p. 154.

<sup>29</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-431-746/2015.

Taigi, nors įtariamojo parodymams, duotiems ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui, nėra suteikiama savarankiška įrodomoji reikšmė, vis tik įrodomoji reikšmė jiems yra suteikiama, nes formuoja teisėjo vidinį įsitikinimą, jais vadovaujamasi kitiems byloje esantiems įrodymams patikrinti. Kaip teisingai pastebi R. Merkevičius, vien formalus pasakymas, esą baudžiamojo persekiojimo institucijoms duoti įtariamojo parodymai nėra savarankiškas įrodymas, tėra procesinė iliuzija, nesukuriant realių procesinių padarinių<sup>30</sup>.

Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoms apklausoms yra suteikiama išskirtinė reikšmė – šių apklausų metu duoti parodymai laikomi išsamesniais ir patikimesniais, lyginant su ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui duotais parodymais, o teisėjui juos pagarsinus teismo posėdžio metu, jie tampa savarankišku įrodymų šaltiniu. Taigi, norint suteikti tokiems parodymams išskirtinę įrodomąją reikšmę, tereikia juos perskaityti.

Svarbu pažymėti, kad siekiant, jog įtariamojo ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti parodymai būtų laikomi įrodymais, jie privalo būti duodami laikantis BPK 188 ir 189 straipsniuose nustatytos tvarkos, tačiau ši taisyklė neturi būti suprantama itin siauriai. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, kad parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo teisėjui sprendžiant suėmimo klausimą, negali būti laikomi savarankišku, visaverčiu įrodymų šaltiniu, nes jie duoti ne BPK 189 straipsnyje nustatyta tvarka, o sprendžiant klausimą dėl suėmimo skyrimo (BPK 123 straipsnyje nustatyta tvarka), todėl jais galima tik patvirtinti kitus byloje surinktus įrodymus<sup>31</sup>. Visgi tokie parodymai gali būti pripažįstami įrodymais, nes asmuo pasisako ir dėl konkretaus įtarimo. Vienareikšmiškai įrodymu negali būti laikomi raštai, gauti kaip įtariamojo ar kaltinamojo apklausos protokolo pakaitalas<sup>32</sup>, o „neformalūs“ pareigūnų pokalbiai su įtariamuoju negali būti laikomi savarankišku įrodymų šaltiniu<sup>33</sup>. Priešingu atveju, kiltų klausimas dėl tokių duomenų gavimo teisėtumo, be to, nebūtų užtikrinama ir įtariamojo teisė tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Paminėtina ir tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas kai kuriose bylose (žr. pvz., 2013 m. gegužės 30 d. sprendimą byloje *Martin prieš Estiją*, peticijos Nr. 35985/09) taip pat yra įvertinęs neformalius pareigūnų pokalbius, apilankant suimtajį ir bendraujant su juo nedalyvaujant gynėjui, ir pažymėjęs, kad tokia praktika kelia susirūpinimą dėl pareiškėjo gynybos teisių ir teisės neduoti parodymų prieš

---

<sup>30</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2024). *Gynybos baudžiamajame procese pagrindai*. Monografija. Pirmoji dalis. Krokva: Księgarnia Akademica, p. 480.

<sup>31</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-53-483/2018.

<sup>32</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350/2013.

<sup>33</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-9-719/2021.

save apsaugos<sup>34</sup>. Įrodymais nepripažįstami ir parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo teisėjui pažeidžiant BPK nustatytą apklausos ir parodymų fiksavimo tvarką. Kasacinės instancijos teismas yra nurodęs, kad apklausos metu asmenų duotų parodymų fiksavimas apklausos protokole ne pagal jų parodymus apklausos metu, o perrašant ar kitaip atsižvelgiant į ankstesnius apklausiamų asmenų parodymus, pažeidžia BPK 179 straipsnio, 188 straipsnio 4 dalies normas, reglamentuojančias asmenų apklausos protokolo surašymo tvarką, todėl neatitinka įrodymų leistinumą reikalavimo<sup>35</sup>.

Teismas yra vienintelis baudžiamojo proceso subjektas, vykdamas teisingumą, todėl ir įrodymų tyrimo etape įrodymai ištiriami betarpiškai. Taip sudaromos sąlygos veikti ir kitam BPK 7 straipsnyje įtvirtintam bene vienam iš svarbiausių įrodinėjimo principų – rungimosi principui. Bylos nagrinėjimo teisme metu, kai „ir kaltinimas, ir gynyba turi turėti galimybę žinoti bei komentuoti kitos šalies pateiktus paaiškinimus ir įrodymus“<sup>36</sup>, rungimosi principas veikia pilna apimtimi, abi šalys – kaltinimas ir gynyba – lygiomis teisėmis gali varžytis procese ginant savo interesus. Iš aptartų ikiteisminio tyrimo metu įtariamojo atliekamų apklausų būdų galima daryti išvadą, kad rungimosi principo apraiškos egzistuoja ir ikiteisminiame tyrime, kai tyrimo veiksmai – šiuo atveju apklausos – atliekami pas ikiteisminio tyrimo teisėją, todėl tokie įtariamojo parodymai, teismo ištirti teisiamojo posėdžio metu, tampa įrodymais, jie atitinka BPK 20 straipsnyje įtvirtintus įrodymams keliamus kriterijus, be to, gauti veikiant sąžiningam baudžiamajam procesui. Tokių įrodymų patikimumu nėra pagrindo abejoti, kai juos tvirtina ir kiti byloje esantys įrodymų šaltiniai.

Vis tik praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet įtariamojo parodymai, duodami ikiteisminio tyrimo teisėjui laikantis BPK 189 straipsnio nuostatų, gali kelti pagrįstą abejonių dėl jų patikimumo bei galimumo laikyti savarankišku įrodymu. Teismų praktikoje, aiškinant jau minėtą įtariamojo apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją tvarką, nurodoma, kad „įtariamojo ir jo gynėjo teisė dalyvauti ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoje kito įtariamojo apklausoje, užduoti jam klausimus, kai apklausa baigta, susipažinti su apklausos protokolu ir teikti dėl jo pastabas, nenustatyta, o tai reiškia, kad prokuroras neturi pareigos užtikrinti įtariamojo ar jo gynėjo galimybes dalyvauti kito įtariamojo apklausoje ikiteisminėje proceso stadijoje, t. y. pas ikiteisminio tyrimo teisėją“<sup>37</sup>. Kitų byloje esančių įtariamųjų „parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo teisėjui,

<sup>34</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-719/2022.

<sup>35</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-562/2006.

<sup>36</sup> GIRDAUSKAS, Mindaugas (2004). Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai. *Teisė*, 53, p. 103.

<sup>37</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-211-489/2016.

vadovaujantis BPK 276 straipsnio 1 dalimi, gali būti pagarsinti (perskaitomi) teisiame posėdyje ir naudojami kaip įrodymai, tačiau jei šie parodymai byloje yra „vienintelis ar lemiantis įrodymas“, jų vertinimas apkaltinto asmens nenaudai turi atitikti Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto sąžiningo ar tinkamo baudžiamojo proceso bei šio straipsnio 3 dalies d punkte įtvirtintos kaltinamo asmens teisės pačiam apklausti kaltinimo liudytojus ar turėti galimybę, kad šie liudytojai būtų apklausti, teisės užduoti klausimus kaltinimo liudytojams standartus (doktrinoje tai vadinama *sole or decisive rule* ar *Al-Khawaja testu*)“<sup>38</sup>. Teismas, vadovaujantis BPK 276 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta teise, esant ir EŽTT jurisprudencijoje nustatytiems kriterijams, gali bendrakaltinamojo parodymus, duotus ikiteisminio tyrimo teisėjui, garsiai perskaityti. Kitaip tariant, teismas, ištyręs kito bendrakaltinamojo parodymus, formuoja savo vidinį įsitikinimą ir jais gali vadovautis ir priimant sprendimą. Natūraliai kyla klausimas, ar nesuteikus įtariamajam galimybę dalyvauti bendrininko apklausoje pas ikiteisminio tyrimo teisėją, nėra suvaržomos jo teisės ir nesukliudoma teismui nešališkai išnagrinėti bylą. Šiuo aspektu svarbu pažymėti ir tai, kad nusikaltimų bendrininkų dalyvavimas vienas kito apklausoje gali sudaryti neigiamą poveikį apklausiamajam ir jo duodamiems parodymams. Kaltinamasis turi teisę teismui pagarsinus kito bendrakaltinamojo parodymus juos kvestionuoti, todėl nėra užkertamas kelias kaltinamajam užduoti klausimus, taip užtikrinant ir sąžiningą procesą. Be to, siekiant nepažeisti ir Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies nuostatų, bendrakaltinamojo prisipažinimas kalto turėtų būti pripažįstamas įrodymu tik nustatant prisipažinusio asmens, o ne kito kaltinamojo nusikaltimo padarymo faktą, ir teisėjas turėtų aiškiai nurodyti, jog toks bendrakaltinamojo prisipažinimas savaime neįrodo, kad kitas kaltinamasis dalyvavo darant nusikaltimą<sup>39</sup>.

Galima daryti išvadą, kad bendrininko ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti parodymai, nedalyvaujant gynybos šaliai (įtariamajam ir jo gynėjui), gaunami neužtikrinant rungtynišką baudžiamąjį procesą ir neturėtų įgyti savarankišką įrodomąją reikšmę. Visgi kito įtariamojo duoti parodymai ikiteisminio tyrimo teisėjui gali būti pagarsinti posėdyje, įtariamasis gali ginčyti jų patikimumą ir taip užtikrinti savo teisę į gynybą.

Taigi, įtariamojo parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui, nors ir nėra pripažįstami savarankiškais įrodymais, tačiau jie turi įrodomosios reikšmės formuojant teisėjo vidinį įsitikinimą ir tikrinant kitus byloje esančius įrodymus. Savarankišku įrodymu tampa įtariamojo ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti parodymai, pagarsinti teisiamojo posėdžio metu baudžiamojo proceso įstatymo nustatyta tvarka,

<sup>38</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-77-489/2022.

<sup>39</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-699/2016

kadangi sudaroma galimybė pilna apimtimi veikti rungimosi principui. Tokie parodymai privalo būti duodami laikantis BPK 188 ir 189 straipsniuose nustatytos tvarkos, visais atvejais užtikrinant esmines įtariamojo teises – teisę tylėti ir (ar) atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką.

## **1.2. Liudytojo (nukentėjusiojo) apklausa ikiteisminio tyrimo metu**

BPK nėra įtvirtinta liudytojo sąvoka, tik yra suformuluotas šio subjekto atsiradimo baudžiamajame procese pagrindas ir paskirtis – kaip liudytojas gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis gali žinoti kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių (BPK 78 straipsnis). Doktrinoje nurodoma, kad asmuo liudytoju baudžiamojoje byloje tampa nuo jo šaukimo į apklausą momento. Liudytoju tampama nepriklausomai nuo jo valios, atsidūrus situacijoje, kai vyksta nusikalstama veikla ar kiti su ja susiję įvykiai<sup>40</sup>. Kitaip tariant, egzistuoja juridinis bei faktinis tapimo liudytoju pagrindas. Teisinėje literatūroje neretai aptinkama atvejų, kuomet nurodoma, kad liudytojas yra vienas iš baudžiamojo proceso subjektų, nesantis suinteresuotas bylos baigtimi, nes tai prieštarauja šio subjekto teisei prigimčiai. R. Jurka to negiginėja, tačiau nurodo, kad esama ir kai kurių išimčių, numatytų BPK 82 straipsnio 2 dalyje. Liudytojas, turėdamas teisę atsisakyti duoti parodymus prieš savo artimą giminaitį ar šeimos narį arba sutikdamas apklausos metu atsakyti tik į kai kuriuos jam pateiktus klausimus, parodo savo teisinį suinteresuotumą bylos baigtimi<sup>41</sup>. Liudytojo suinteresuotumas yra siejamas tik su šeimos narių ar artimųjų giminaičių apsauga, tačiau liudytojui nėra svarbus galutinis teismo sprendimas, kadangi tai neturės įtakos jo teisėms ar pareigoms, taigi galima laikyti, kad liudytojas iš esmės nėra suinteresuotas baudžiamosios bylos baigtimi. Taigi liudytojo, kaip baudžiamojo proceso dalyvio, statusas yra neutralus, jis apklausiamas kaip asmuo, nesantis tiesiogiai suinteresuotas bylos baigtimi, tačiau galintis pateikti informaciją apie reikšmingas bylai aplinkybes, apie jam žinomus kitų asmenų veiksmus, jo parodymų dalyko nesudaro duomenys apie tikėtiną jo dalyvavimą darant nusikalstamas veikas<sup>42</sup>. Atsižvelgiant į tai, kad tiek doktrinoje, tiek ir kasacinės instancijos teismas liudytoją laiko neutraliu baudžiamojo proceso subjektu, darytina prielaida, kad šis proceso subjektas procese turi tik pareigą duoti teisingus parodymus.

Liudytojo teisės yra išvardintos BPK 81 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad liudytojas turi teisę duoti parodymus gimtąja kalba, susipažinti su parodymų protokolu ir daryti

---

<sup>40</sup> JURKA, Raimundas (2009). *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Monografija. Vilnius: Registrų centras, p. 61.

<sup>41</sup> *Ibid.*, p. 129.

<sup>42</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225/2009.

pakeitimus ir kt. BPK 83 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos liudytojo pareigos šaukiamas atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ir į teismą, taip pat duoti reikšmingus bylai išspręsti parodymus. Atsakomybė už šių pareigų nevykdymą yra numatyta to paties straipsnio 2-4 dalyse.

Liudytojo pagrindinė funkcija baudžiamajame procese, kuri įgyvendinama duodant parodymus, – padėti nustatyti tiesą byloje. Visgi, kaip jau minėta, tiesos nustatymas byloje negali būti siekiamas bet kokia kaina, įstatymas numato ir tam tikras aplinkybes, kuomet asmuo negali būti apklausiamas kaip liudytojas, numatant liudijimo imunitetus. „Liudijimo imunitetai – įstatymuose numatyti atvejai, kai tam tikri asmenys atleidžiami nuo pareigos duoti parodymus baudžiamajame byloje. Liudijimo imunitetų tikslas – apsaugoti tam tikrus santykius ir interesus, kuriuos visuomenė vertina kaip svarbesnius nei pareigą liudyti baudžiamajame procese. Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas draudimas versti duoti parodymus ne tik prieš save, bet ir prieš savo šeimos narius ir artimus giminaičius užtikrina galimybę ginti teisę saugoti paties savo artimųjų ir giminaičių asmeninio gyvenimo privatumą ir jo paslaptis, asmens nepriklausomybę, žmogaus orumą“<sup>43</sup>. Liudijimo imunitetą pagrindžia tam tikri santykiai su įtariamuoju (kaltinamuoju), profesija ar procesinis statusas<sup>44</sup> (nagrinėjamos temos ribose aktualus tampa BPK 80 straipsnio 1 punkte nurodytas liudijimo imunitetas, todėl kiti įstatyme numatyti liudijimo imunitetai nebus aptariami). Įstatymas numato ir tam tikrus liudijimo ypatumus, kuomet liudytojo parodymai gaunami pagal specialias taisykles, taikomas apklausiant Respublikos prezidentą, įtariamojo (kaltinamojo) šeimos narius ar artimus giminaičius.

BPK 28 straipsnio 1 dalyje kaip nukentėjusysis apibūdinamas fizinis asmuo, kuriam nusikalstama veika padarė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos, arba dėl nusikalstamos veikos mirusio arba priverstinai pradanginto fizinio asmens šeimos narys ar artimasis giminaitis, kurie dėl to asmens mirties ar priverstinio dingimo patyrė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos. Skirtingai nuo liudytojo, nukentėjusysis yra tiesiogiai suinteresuotas, kad kaltinamasis būtų nubaustas ir būtų įgyvendintas teisingumas jo interesų atžvilgiu<sup>45</sup>. Nukentėjusysis baudžiamajame procese ne tik naudojasi jam suteikiamomis teisėmis, bet ir privalo vykdyti pareigas. Pastaruoju aspektu nukentėjusiojo teisinė padėtis labai artima liudytojo padėčiai – nukentėjusysis kaip ir liudytojas kviečiamas privalo dalyvauti baudžiamajame procese, duoti teisingus parodymus (išskyrus įstatyme numatytas tam

<sup>43</sup> ŠAPALAITĖ, Eglė (2007). Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamąjo proceso kodekso ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, 3(93), p. 86.

<sup>44</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUONIS, Pranas (2005). *Baudžiamąjo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 195.

<sup>45</sup> KAZLAUSKAS, Marcelis; Rinkevičius, Jurgis (1991). *Asmenų parodymai baudžiamajame procese*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 21.

tikras išimtis), laikytis procesinės tvarkos ir kt. Už vengimą duoti parodymus ar atsisakymą tai daryti, nukentėjusysis gali būti traukiamas atsakomybėn, vadovaujantis BPK 163 straipsniu, už melagingų parodymų davimą – baudžiamojon atsakomybėn, vadovaujantis BK 235 straipsniu. Kartu svarbu pabrėžti, kad baudžiamajame procese nukentėjusysis gina savo interesus naudodamas teisę duoti parodymus. Nors nukentėjusiojo parodymų dalykas iš esmės sutampa su liudytojo parodymų dalyku, turint omenyje tai, kad nukentėjusysis dėl nusikalstama veika kilusių padarinių yra patyręs žalos, jo parodymų reikšmingą dalį sudaro parodymai apie žalą, jos sukėlimo aplinkybes ir pan. Tuo atveju, kai nukentėjusysis ir įtariamasis (kaltinamasis) yra vieninteliai asmenys, dalyvavę nusikalstamos veikos padarymo metu, nukentėjusiojo parodymai yra labai reikšminga įrodinėjimo priemonė aiškinantis nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes<sup>46</sup>. BPK normos, reglamentuojančios liudytojo teisinę padėtį, yra taikomos ir nukentėjusiajam, nors jis *expressis verbis* ir nėra minimas, išskyrus konkrečius atvejus, kuomet pagal normos formuluotę ir prasmę savaime suprantama, kad nukentėjusiajam tokia norma negali būti taikoma. Kadangi BPK 183 straipsnyje įtvirtinta liudytojo apklausos tvarka ikiteisminio tyrimo metu yra taikoma ir nukentėjusiajam (BPK 185 straipsnio 1 dalis), toliau analizuojama tokio procesinio veiksmo tvarka bus pateikiama turint omenyje ir nukentėjusiojo apklausai taikomą analogišką apklausos eigą.

Apklausoje pas ikiteisminio tyrimo pareigūną ar prokurorą dalyvauja į apklausą pašauktas asmuo (nukentėjusysis, liudytojas), jo įgaliotas atstovas, apklausą atliekantis ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras. prieš parodymų davimą liudytojas yra įspėjamas dėl atsakomybės pagal BPK 235 straipsnį už melagingų parodymų davimą. Minėta, kad Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalis draudžia versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Taigi asmuo negali būti apklaustas liudytoju dėl jo galimai padarytos nusikalstamos veikos, o įtariamąjo (kaltinamojo) šeimos nariai ir artimi giminaičiai turi teisę atsisakyti duoti parodymus arba atsisakyti atsakyti į tam tikrus užduotus klausimus. Minėtiems asmenims prieš kiekvieną apklausą yra išaiškinama teisė atsisakyti duoti parodymus. Jei tai nėra padaroma, asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už melagingų parodymų davimą<sup>47</sup>. Liudytojo apklausa pradedama pasiūlymu papasakoti viską, kas jam yra žinoma apie reikšmingai bylai išspręsti aplinkybes, paskui užduodami klausimai. Liudytojo duodami parodymai įforminami surašant apklausos protokolą pagal BPK 179 straipsnyje numatytus reikalavimus,

---

<sup>46</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 200.

<sup>47</sup> *Ibid.*, p. 196.

apklausiamasis bei kiti apklausoje dalyvavę proceso dalyviai su juo susipažįsta, suteikiama galimybė pareikšti dėl jo pastabas.

Liudytojo apklausa pas ikiteisminio tyrimo teisėją reglamentuota BPK 184 straipsnyje, jos eiga yra analogiška ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro atliekamai liudytojo apklausai, tačiau papildomai numatant, kad apklausiamasis yra prisaikdinamas, apklausoje privalomai dalyvauja prokuroras, apie apklausos vietą ir laiką turi būti pranešama įtariamajam ir jo gynėjui<sup>48</sup>. BPK 44 straipsnio 7 dalyje yra įtvirtinta įtariamojo (kaltinamojo) teisė pačiam apklausti liudytojus arba prašyti, kad liudytojai būtų apklausti. Tokia teisė visa apimtimi yra įgyvendinama ne tik teisminio bylos nagrinėjimo metu, bet taip pat ir liudytojo apklausą atliekant ikiteisminio tyrimo teisėjui. BPK 184 straipsnio 4 dalis įpareigoja prokurorą pranešti įtariamajam ir jo gynėjui apie pas ikiteisminio tyrimo teisėją vyksiančią liudytojo apklausą, o įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę dalyvauti tokioje apklausoje, užduoti apklausiamam asmeniui klausimus, kai apklausa baigta, susipažinti su apklausos protokolu ir teikti dėl jo pastabas. Tuo tarpu, kai apklausą atlieka ikiteisminio tyrimo pareigūnas ar prokuroras, įtariamasis praktiškai neturi galimybių užduoti klausimų apklausiamam asmeniui<sup>49</sup>. Teoriškai yra numatyta galimybė įtariamajam ir jo gynėjui dalyvauti ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro atliekamoje liudytojo apklausoje, jeigu toks tyrimo veiksmas atliekamas jų prašymu (BPK 48 straipsnio 4 punktas). Tačiau praktiškai egzistuoja nedidelė šios teisės įgyvendinimo tikimybė. Visų pirma, įstatyme jokia forma nėra įtvirtinta ikiteisminio tyrimo pareigūno pareiga informuoti gynėją apie tyrimo veiksmus, atliekamus ne su jo ginamuoju, išskyrus minėtą išimtį dėl prokuroro pareigos pranešti apie ikiteisminio tyrimo teisėją atliekamą liudytojo apklausą. Visų antra, gynėjas, dalyvaudamas tokioje apklausoje, galėtų užtikrinti tik apklausos teisėtumą ir objektyvumą, bet ne realizuoti įtariamojo konfrontacijos teisę<sup>50</sup>, t. y. teisę užduoti klausimus kaltinimo liudytojams. Gynybai suteikiant galimybę dalyvauti ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro atliekamoje liudytojo apklausoje, lyg suteikiama galimybė veikti rungimosi principui, tuo pačiu sudaroma aliuzija tokios apklausos metu gautų duomenų patikimumui užtikrinti, kuriais teismas vėlesnėje baudžiamosios bylos nagrinėjimo stadijoje tikrina kitus byloje esančius įrodymus ir formuoja savo vidinį įsitikinimą.

---

<sup>48</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: Registrų centras, p. 314.

<sup>49</sup> GUŠAUSKIENĖ, Marina. Įtariamojo teisės į gynybą procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje. Iš: ANCELIS, Petras; AŽUBALYTĖ, Rima, BELEVIČIUS, Linas ir kt. (2009). *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrus, p. 239.

<sup>50</sup> *Ibid.*, p. 239.

Galima daryti išvadą, kad pagrindinis ikiteisminio tyrimo pareigūno ar prokuroro atliekamos liudytojo apklausos skirtumas, lyginant su ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama apklausa, yra rungimosi principo veikimas. Apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu įtariamajam bei jo gynėjui sudaromos palankios sąlygos gynybos šaliai dalyvauti aktyviai dalyvauti tokiam tyrimo veiksmui ir pilnai realizuoti teisę į gynybą. Visgi atkreipiamas dėmesys, kad šiuo atveju įstatymas neįpareigoja prokuroro atidėti liudytojo apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją gynybos šaliai negalint joje dalyvauti dėl objektyvių priežasčių. O pats ikiteisminio tyrimo teisėjas, kaip pasyvus baudžiamojo proceso dalyvis, tokio sprendimo priimti negali. Taigi ikiteisminio tyrimo teisėjo apklausoje veikia rungimosi principas, priklausomai nuo gynybos šalies galimybių tokioje apklausoje dalyvauti. Įvertinant tai, kad tokioje apklausoje gauti parodymai teismo bylos nagrinėjimo metu gali įgyti savarankišką įrodomąją galią, susiklosčiusi įprasta praktika dėl apklausos atlikimo nedalyvaujant įtariamajam ir (ar) jo gynėjui, vertintina kaip ne visiškai teisinga, labiau ydinga.

#### **1.2.1. Liudytojo (nukentėjusiojo) duotų parodymų vertinimas įrodinėjimo procese**

Liudytojo parodymai susikuria suvokiant įvykį ir jį perduodant. Jo parodymų teisingumas priklauso nuo liudytojo sugebėjimo tiksliai suvokti ir įsiminti tam tikrus įvykius ir reiškinius, bei sugebėjimo perduoti išlaikytą informaciją apklausos metu priklauso nuo jo gebėjimo atkurti ir perduoti jo užfiksuotą informaciją, vaizdinį. Visais atvejais tai priklauso nuo asmens fizinės ir psichinės sveikatos, amžiaus, išsilavinimo, būsenos įvykio metu ir kitų veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant liudytojo parodymus<sup>51</sup>. Liudytojo ar nukentėjusiojo turimas santykis su pačiu įtariamuoju gali lemti netikslų aplinkybių suvokimą, kartu ir netikslų parodymų davimą. Teismas, vertindamas liudytojo parodymus, turi atsižvelgti į minėtus veiksnius, vertinti parodymų nuoseklumą, išsamumą, loginį ryšį kitų surinktų įrodymų visumoje<sup>52</sup>. Aptartos aplinkybės turi būti įvertintos ir analizuojant nukentėjusiojo parodymus. Nereikia pamiršti, kad šis proceso subjektas visgi yra suinteresuotas bylos baigtimi, taigi dažnu atveju pervertina nusikalstama veika patirtą žalą, nenurodo paties atliktų netinkamų veiksmų, galėjusių lemti įtariamąjo (kaltinamojo) apsisprendimą nusikalsti.

Kaip įtariamąjo, taip ir liudytojo (nukentėjusiojo) apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu duotiems parodymams yra suteikiama išskirtinė reikšmė – teisėjui juos

---

<sup>51</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 199.

<sup>52</sup> *Ibid.*, p. 199.

pagarsinus teismo posėdžio metu, tampa savarankišku įrodymų šaltiniu. Analogiškai yra ir šių subjektų duodami parodymai ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui. Liudytojo (nukentėjusiojo) apklausos pagal BPK 183 straipsnį metu duoti parodymai, gali būti garsiai perskaitomi teismo posėdžio metu byloje esantiems įrodymams patikrinti, teisėjo vidiniam įsitikinimui formuoti. Visais atvejais svarbu ne tik tokių duomenų atitikimas BPK 20 straipsnyje įtvirtintiems įrodymų reikalavimams, bet ir tokių parodymų patikimumas.

Siekdamas išaiškinti apklausiamo asmens (liudytojo, nukentėjusiojo) parodymų patikimumą, teismas privalo padaryti jo išdėstytų faktų analizę ir įvertinti jų reikšmę, patikrinti, ar teisingai liudytojas (nukentėjusysis) suprato tų faktų esmę, ar gerai prisimena juos ir teisingai išdėstė duodamas parodymus<sup>53</sup>. „Vertinant įrodymų patikimumą, kai faktinių duomenų šaltinis yra žmogus (liudytojas, nukentėjusysis, kaltinamasis ir kt.), svarbu įvertinti jo individualias savybes, nuo kurių priklauso asmens sugebėjimas ne tik teisingai suvokti, bet ir perduoti informaciją, taip pat, ar nėra objektyvių ir subjektyvių veiksnių, trukdančių jam tai padaryti. Svarbu atsižvelgti į liudytojo amžių bei kitas savybes, turinčias įtakos liudytojo gebėjimams tiksliai suvokti, įsiminti tam tikrus įvykius bei reiškinius, išlaikyti tokią informaciją ir ją perduoti apklausos metu. Tam turi reikšmės asmens fizinė ir psichinė sveikatos būklė, išsilavinimas, profesija, būseną įvykio metu (blaivumas, susijaudinimas ir pan.) bei kiti veiksniai. Todėl teismas, turėdamas omenyje minėtas aplinkybes, liudytojo (kaip ir kitų asmenų) parodymus vertina atsižvelgdamas į tai, kiek šie parodymai nuoseklūs, išsamūs, logiški, koks jų ryšys su kitais byloje surinktais duomenimis ir pan. Taigi atidesnio vertinimo reikalavimas paprastai siejamas arba su šių šaltinių asmeninėmis savybėmis, arba su procesine padėtimi<sup>54</sup>.

Vertindami liudytojo parodymus teismai turi atsižvelgti ir į galimą jo netiesioginį suinteresuotumą bylos baigtimi. Kaltinamojo nuteisimas ar išteisinimas, juridinę reikšmę turinčių faktų nustatymas (pavyzdžiui, turtinės žalos padarymo fakto konstatavimas) gali būti reikšmingi liudytojo profesinei (pavyzdžiui, kai nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas darbdavys), socialinei (pavyzdžiui, kai kaltinamasis yra liudytojui artimo socialinio rato narys), emocinei (pavyzdžiui, kai kaltinamasis yra autoritetas liudytojui), turtinei (pavyzdžiui, kai kaltinamasis valdo, investuoja liudytojo lėšas) padėčiai. Tokie vertinimo kriterijai nėra apibrėžti baudžiamojo proceso įstatyme, tačiau bylą nagrinėjantis teismas privalo dėti maksimalias pastangas tam, kad nustatytų tiek tiesioginį, tiek

---

<sup>53</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis; KUČONIS, Pranas ir kt. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys*. Komentaras. Vilnius: teisinės informacijos centras, p. 193.

<sup>54</sup> ŽIBAITĖ-NELIUBŠIENĖ, Rasa (2016). Asmenų parodymų patikimumo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 23(2), p. 313.

netiesioginį liudytojo ryšį su nagrinėjama byla, ir įvertinti veiksniai, kurie gali daryti įtaką liudytojo parodymams. Tam tikrais atvejais jau prieš pradėdamas liudytojo apklausą teismas gali numatyti, kokie veiksniai gali daryti įtaką liudytojo parodymams bei pateikiamam situacijos vertinimui, ir siekti nustatyti aptariamų veiksmų įtaką liudytojo parodymų patikimumui<sup>55</sup>.

Analizuojant kasacinės instancijos teismo praktiką matyti, kad vertinant asmenų parodymų patikimumą, taip pat ir žemesnių instancijų teismai vertina, ar parodymai yra nuoseklūs, ar nerasta esminių neatitikimų, ar atitinka kitus byloje surinktus ir įvertintus duomenis, taigi parodymai vertinami tiek tarpusavyje, tiek ir su kitais bylos duomenimis<sup>56</sup>. Teismui sprendžiant dėl liudytojo (nukentėjusiojo) parodymų įrodomosios galios, įvertinamas ir tokio asmens ryšis su byloje dalyvaujančiais subjektais, taip pat ir santykius, ryšius su įtariamuoju (kaltinamuoju), suinteresuotumą bylos baigtimi. Išvadą dėl liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų patikimumo bylą nagrinėjantis teisėjas gali daryti pagal jų parodymų turinį ir visų byloje esančių įrodymų visumą.

Vertinant liudytojų, kurie toje pačioje byloje yra buvę įtariamieji, parodymus taip pat turi būti skiriamas didesnis dėmesys jų parodymų patikimumo vertinimui. Be to, apkaltinamojo nuosprendžio negalima grįsti vien tokių asmenų parodymais, jei jų nepatvirtina kiti įrodymai. Bendrakaltinamųjų, įskaitant asmenis, atleistus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 39<sup>1</sup> straipsnį padėtis iš esmės skiriasi nuo paprastųjų liudytojų, kurie duoda parodymus prisiekę. Bendrininkai neatsako už melagingų parodymų davimą, šie asmenys įprastai yra suinteresuoti bylos baigtimi. Tokiais atvejais asmenys gali jausti spaudimą pasakoti tai, kas paranku kaltinimui, priešingu atveju jie rizikuoja netekti privilegijų, taip pat kyla grėsmė dėl galimo teisėsaugos pareigūnų atliekamo spaudimo apklausų metu. Todėl nuo baudžiamosios atsakomybės atleistų liudytojų procesinis statusas įpareigoja ypač kruopščiai vertinti pastarųjų parodymų patikimumą, atsižvelgiant ir į tai, kad jie, turėdami tikslą išvengti baudžiamosios atsakomybės, galėjo apkalbėti kitus asmenis<sup>57</sup>.

Egzistavusi baudžiamosios atsakomybės pritaikymo grėsmė savaime nereiškia, kad tokių liudytojų parodymai negali būti objektyvūs ar kad teisėsaugos pareigūnai tokioje situacijoje paprastai gali išgauti neteisingus parodymus<sup>58</sup>. Taigi, esminiai kriterijai, lemiantys liudytojo (nukentėjusiojo) ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui duotų parodymų įvertinimą kaip patikimą įrodinėjimo priemonę, svarbu yra ne jų kilmės šaltinis,

<sup>55</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144-942/2021.

<sup>56</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-197-1073/2018.

<sup>57</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje Nr. 1A-13-307/2022.

<sup>58</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020.

o parodymų nuoseklumas, prieštaravimų tarp parodymų ir kitų įrodymų nebuvimas, ryšys su byloje esančiais duomenimis.

Problemų pripažįstant liudytojų ir nukentėjusiųjų parodymus įrodymais kyla tais atvejais, kai kaltinamasis jokioje proceso stadijoje neturėjo galimybės užduoti jiems klausimų. BPK 44 straipsnio 7 dalyje yra įtvirtinta įtariamojo (kaltinamojo) teisė pačiam apklausti liudytojus arba prašyti, kad liudytojai būtų apklausti. Ši teisė apklausti liudytojus yra susijusi su įvairiuose BPK straipsniuose įtvirtintomis nuostatomis, tarp jų ir su BPK 7 straipsnio 2 dalimi, 22 straipsnio 3 dalimi, 184 straipsnio 4 dalimi, 238 straipsniu, 270 straipsnio 1 dalimi, 324 straipsnio 2 dalimi ir kt. Pagal EŽTT praktiką tai reiškia, kad visi prieš kaltinamąjį liudijančio liudytojo parodymai turi būti kaltinamajam dalyvaujant tiesiogiai ištirti teismo posėdyje. Šio principo išimtys yra galimos, tačiau jos neturi pažeisti gynybos teisių, t. y. kaltinamajam turi būti suteikta pakankama ir tinkama galimybė ginčyti tokius parodymus ir pateikti liudytojui klausimų tuo metu, kai jis duoda parodymus ikiteisminio tyrimo metu, arba vėlesnėje baudžiamojo proceso stadijoje<sup>59</sup>. Liudytojų, apklaustų ikiteisminio tyrimo metu policijos pareigūnų ar prokurorų, parodymais, kurie teisme BPK 271–292 straipsniuose nustatyta tvarka nėra ištiriami, negali būti remtasi teismui priimant galutinį sprendimą byloje. Visų pirma, tokie parodymai turi būti tiesiogiai ištirti teismo posėdyje, antra, gynybai turi būti suteikiama teisė teisminiame procese tokį liudytoją apklausti. Kitu atveju, šie pažeidimai laikytini esminiais, nes suvaržomos pagrindinės įstatymų garantuotos kaltinamojo teisės, sukliudoma nešališkam bylos išnagrinėjimui bei teisingam sprendimo priėmimui.

Nukentėjusiojo, liudytojo parodymai yra įrodymai tuo atveju, kai šie parodymai nepažeidžiant įstatyme nustatytos tvarkos yra duoti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo posėdyje arba ikiteisminio tyrimo teisėjui<sup>60</sup>. Ne kartą minėta, kad didelę įtaką parodymus pripažįstant savarankišku įrodymu turi rungtyniško baudžiamojo proceso užtikrinimas. Kaip jau aptarta, tiek įtariamasis, tiek jo gynėjas turi teisę dalyvauti ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoje liudytojo apklausoje. Dalyvauti yra teisė, ne pareiga, bet šiems subjektams privalo būti pranešti apie planuojamos atlikti apklausos vietą ir laiką. Gynybos šalies dalyvavimas apklausoje užtikrina teisę užduoti apklausiamajam klausimus. Nesuteikus tokios teisės, ikiteisminio tyrimo teisėjui duoti parodymai gali būti pripažinti įrodymais tik jei liudytojas ar nukentėjusysis nedalyvauja dėl svarbių priežasčių teismo posėdyje, yra pakankamų tokio įrodymo keliamus nepatogumus kompensuojančių

<sup>59</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115/2014.

<sup>60</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-654/2025.

veiksmu ir duoti parodymai pakankamai patikimi. Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamos apklausos procedūros nesilaikymas gali lemti esminį BPK pažeidimą arba duotų parodymų nepripažinimą įrodymais.

## **II. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, samprata ir teisinis statusas**

Baudžiamojo proceso normose neegzistuoja specialiojo liudytojo sąvoka, tačiau baudžiamojoje justicijoje yra įprasta taip vadinti asmenį, kuris prokuroro nutarimu BPK 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką. Toks specifinis šio baudžiamojo proceso subjekto pavadinimas „prigijo“ Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijose (redakcija, galiojusi iki 2022 m. balandžio 15 d.), jose nurodžius, kad minėtos BPK normos pagrindu atsiranda sąlyginai naujos rūšies liudytojo, kuris neturi atskiro procesinio pavadinimo, institutas, todėl rekomendacijose vadinamas specialiuoju liudytoju.

### **2.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, teisinis reglamentavimas**

2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojęs BPK nenumatė galimybės apklausti kaip liudytoją asmenį, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, numatant tam tikrus liudijimo ypatumus. BPK 80 straipsnio 1 punkte (redakcija, galiojusi iki 2007 m. rugsėjo 1 d.) buvo imperatyviai numatyta, kad tokio liudytojo apklausa nėra galima. Priklausomai nuo byloje esančių duomenų, toks asmuo galėjo būti apklausiamas arba įtariamuoju, arba liudytoju. Tokiais atvejais, kai liudytoju apklausiamas asmuo, kurio atžvilgiu yra pakankamai duomenų jam pareikšti įtarimą, pažeidžiama savęs nekaltinimo privilegija. Šios konstitucinės normos įgyvendinimą užtikrina įtariamąjo statuso kaip asmens, apklausiamo apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis, įtvirtinimas įstatyme<sup>61</sup>. Tiesa, jau ir tuo metu buvo susiduriama su situacija, kai ikiteisminio tyrimo metu surenkami duomenys bylojo, kad tiriamą nusikalstamą veiką galėjo padaryti konkretus asmuo, tačiau turimų duomenų nepakanka pranešimui apie įtarimą surašyti. Pagal buvusį teisinį reguliavimą, kildavo esminis klausimas: kokiomis taisyklėmis – liudytojo ar įtariamąjo apklausos – vadovautis apklausiant tokį asmenį<sup>62</sup>.

Aptariant liudytojo apklausos eigą ir tvarką minėta, kad liudytojas yra perspėjimas dėl jam gresiančios atsakomybės už atsisakymą ar vengimą duoti parodymus, taip pat už melagingų parodymų davimą, tai laikytina vertimo duoti parodymus forma. Taigi asmuo, apklausiamas apie galimai padarytą, už kurį jam gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė,

---

<sup>61</sup> ŠAPALAITĖ, Eglė (2007). Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekso ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, 3(93), p. 84.

<sup>62</sup> *Ibid.*, p. 84.

negali būti perspėjamas dėl atsakomybės už atsisakymą ar vengimą duoti parodymus arba už melagingų parodymų davimą. Vadinasi, toks asmuo negali būti liudytojas<sup>63</sup>.

Siekiant apklausti asmenį įtariamuoju, kaip jau aptarta, jam turi būti įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju (BPK 187 straipsnio 1 dalis). Nekyla problemų surašyti pranešimą apie įtarimą tuo atveju, kai asmuo laikinai sulaikomas BPK 140 straipsnyje nustatyta tvarka, nes šiame straipsnyje nustatyti laikinojo sulaikymo pagrindai sudaro pakankamą pagrindą manyti, kad sulaikytasis padarė konkretų nusikaltimą<sup>64</sup>. Visgi pasitaiko atvejų, kuomet būtina apklausti asmenį apie jo galimai (neteisėtą) veiką, tačiau neužtenka duomenų surašyti pranešimą apie įtarimą, atitinkantį BPK 187 straipsnio 1 dalies reikalavimus. Praktika rodo, kad tokia situacija dažnai susiklosto tiriant korupcinio pobūdžio veikas, taip pat nusikaltimus finansų sistemai, ekonomikai, todėl nurodytas teisinis reguliavimas ir iš jo kylančios problemos kėlė sunkumų ikiteisminio tyrimo subjektams tiriant šias veikas. Reikšminga paminėti ir tai, kad pagal BPK įtvirtintas imperatyvias normas, asmeniui, kuris baudžiamojon atsakomybėn gali būti patrauktas tik kompetentingos institucijos leidimu, baudžiamasis procesas pradedamas, tačiau jam negali būti surašomas pranešimas apie įtarimą, jis negali būti apklausiamas kaip įtariamasis ar pripažįstamas įtariamuoju, negali būti suimamas ar kitaip suvaržoma jo laisvė (3<sup>2</sup> straipsnio 1 dalis). Konstitucijos 62 straipsnio 2 dalyje, Lietuvos Respublikos Seimo statuto 22 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas Seimo narių imunitetas nuo baudžiamosios atsakomybės. Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet Seimas nesutinka panaikinti teisinės neliečiamybės Seimo nariams, prokurorai jiems negali pateikti įtarimų nusikalstamos veikos padarymu (pavyzdžiui, kyšininkavimu), o pasakoti apie savo veiksmus būnant paprastais liudytojais įstatymas neleidžia. Siekiant nustatyti reikšmingas tyrimui aplinkybes ir Seimo nariams patiems išreiškus norą bendradarbiauti su teisėsauga, iki specialiojo liudytojo instituto įtvirtinimo, jie turėjo atsisakyti Seimo nario mandato, o kartu ir teisinės neliečiamybės.

Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalis imperatyviai nurodo, kad draudžiama versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Ši garantija reiškia, kad fizinis asmuo gali atsisakyti duoti parodymus, kuriais remiantis jis pats, jo šeimos narys ar artimas giminaitis galėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, taip pat kitokion teisinėn atsakomybėn, jeigu galima sankcija pagal savo pobūdį ir dydį (griežtumą) prilygtų kriminalinei bausmei. Tačiau Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje nustatytas teisinis reguliavimas negali būti aiškinamas kaip reiškiantis, kad fizinis asmuo negali savanoriškai,

---

<sup>63</sup> KUCONIS, Pranas (2023). „Specialusis liudytojas“ baudžiamajame procese. *Teisė*, 126, p. 117.

<sup>64</sup> *Ibid.*, p. 118.

t. y. niekieno neverčiamas, duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius<sup>65</sup>. Dar neįsigaliojus BPK 80 straipsnio 1 punktui (2007 m. birželio 28 d. įstatymo redakcija), R. Jurka teigė, kad Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos „įgyvendinimo mechanizmas praktikoje nėra efektyvus bei mokslškai pagrįstas. Tai lemia šį draudimą reglamentuojančių teisės normų imperatyvus pobūdis, neleidžiantis apklausti liudytoją dėl jo paties padarytos nusikalstamos veikos net ir tuo atveju, jei šis aiškiai ir savo noru sutinka duoti parodymus“<sup>66</sup>. Tuo atveju, kai asmuo savanoriškai pageidaudavo duoti parodymus apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką (nesant pakankamai duomenų, galinčių pagrįsti įtarimą dėl padarytos baudžiamojo įstatymo uždraustos veikos), tokio asmens noro nebuvo galimybės įgyvendinti dėl BPK 80 straipsnio 1 punkte (redakcija, galiojusi iki 2007 m. rugsėjo 1 d.) įtvirtinto draudimo apklausti liudytoju asmenį, galintį duoti parodymus apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką. Kitaip tariant, BPK 80 straipsnio 1 punktas (redakcija, galiojusi iki 2007 m. rugsėjo 1 d.) buvo prieštaringas Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtintai normai tiek, kiek nesuteikė asmeniui teisės nesant pareikštam įtarimui savanoriškai pasisakyti dėl savo paties padarytų teisės pažeidimų.

Šiame kontekste jau 2005 m. V. Kilinskas, rodos, pagrįstai pasiūlė papildyti ir pakeisti tuo metu galiojusį BPK, numatant naują baudžiamojo proceso subjektą – specialųjį liudytoją – dar ir todėl, kad „Lietuvoje susiformavusi praktika, ribojama baudžiamojo proceso įstatymo, nėra teisinga, nes „netiesioginis“ įtariamasis yra kviečiamas apklausai liudytojo procesiniu statusu, todėl šis asmuo iš tikrųjų negali pasinaudoti įtariamajam numatytomis pagrindinėmis teisėmis: nuo pirmosios apklausos turėti gynėją, atsisakyti duoti parodymus ar duoti melagingus parodymus“<sup>67</sup>. Tokį siūlymą jis parengė vadovaudamasis Prancūzijos gerąja praktika, reglamentuojant dvejopą liudytojo procesinį statusą – liudytoją ir atstovaujamąjį liudytoją (pranc. *témoin assisté*), t. y. liudytojas, turintis gynėją.

Prancūzijoje teisėsaugos institucijos atstovai ilgą laiką susidurdavo su dilema sprendžiant, koks yra asmens, nurodyto prokuroro reikalavime arba civilinio ieškovo skunde, statusas, kadangi toks asmuo dar nėra pripažintas įtariamuoju ir negali tinkamai įgyvendinti savo teisės į gynybą, tačiau faktiškai jo atžvilgiu pradėtas baudžiamasis persekiojimas ir atliekamas tyrimas. 1987 m. gruodžio 30 d. įstatymas išsprendė šią problemą, reglamentuojant atstovaujamojo liudytojo institutą. Prancūzijos teisės

<sup>65</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 69-2798.

<sup>66</sup> JURKA, Raimundas (2006). Draudimas versti duoti parodymus prieš save kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantas. *Jurisprudencija*, 1(79), p. 38.

<sup>67</sup> KILINSKAS, Vidas (2005). Ikitiesminio tyrimo teisėje atliekama įtariamąjo apklausa. *Teisė*, 57, p. 66.

doktrinoje<sup>68</sup> nurodoma, kad tai yra tarpinis procesinis statusas tarp paprastojo liudytojo ir įtariamojo, asmeniui suteikiamas byloje esant įrodymų, leidžiančių manyti, kad jis galėjo dalyvauti tiriamų nusikalstamų veikų padaryme. Minėtu laiku, atstovaujamojo liudytojo statusas būdavo suteikiamas asmeniui, minimam civilinio ieškovo, 1993 m. sausio 4 d. ir rugpjūčio 24 d. atlikus tam tikras Prancūzijos BPK<sup>69</sup> pataisas, šio statuso pritaikomumas buvo išplėstas, atstovaujamuoju liudytoju pripažįstant ir asmenį, nurodytą prokuroro reikalavime. 2000 m. birželio 15 d. įstatymu Nr. 2000-516, stiprinančiu nekaltumo prezumpcijos principo apsaugą ir nukentėjusiųjų teises<sup>70</sup>, Prancūzijos BPK papildytas 113-1–113-8 straipsniais, skirtais atstovaujamųjų liudytojų statusui ir jų apklausos tvarkai bei eigai reglamentuoti. Atstovaujamojo liudytojo apklausa gali būti rengiama esant įstatyminiu lygmeniu reglamentuotiems pagrindams. Pagal Prancūzijos BPK 113-1 straipsnį, bet kuris asmuo, įvardintas pradiniam pareiškime ir kurio atžvilgiu nėra atliekamas teisminis tyrimas, taip pat bet kuris asmuo, įvardintas skunde arba nurodytas nukentėjusiojo, gali būti apklausiamas kaip atstovaujamasis liudytojas (Prancūzijos BPK 113-2 straipsnis). Vertinant šį atstovaujamojo liudytojo apklausos pagrindą matyti, kad skirtingai nuo pirmiau nurodyto atvejo, kuomet atstovaujamojo liudytojo atsiradimą lemia prokuroro procesiniame dokumente nurodyti duomenys, šiuo atveju esminis apklausos pagrindas yra skundo arba nukentėjusiojo parodymų turinys. Kitaip tariant, asmenį, kuris gali būti apklaustas kaip atstovaujamasis liudytojas, nurodo suinteresuotas baudžiamojo proceso dalyvis. Pastaruoju atveju, asmens apklausa atstovaujamojo liudytojo statusu priklauso ir nuo paties apklausiamojo valios (Prancūzijos BPK 113-2 straipsnis). Galiausiai, vadovaujantis Prancūzijos BPK 113-2 straipsnio 2 dalimi, bet kuris asmuo, kurį nurodė liudytojas arba apie kurį yra surinkta įrodymų, kurių pagrindu atrodo tikėtina, kad šis asmuo galėjo dalyvauti, kaip kaltininkas ar kaip bendrininkas, pažeidimo, dėl kurio kreiptasi į tyrimo teisėją, padaryme, gali būti apklausiamas kaip atstovaujamasis liudytojas. Šiuo atveju yra vertinama byloje esančių duomenų visuma. *Témoin assisté* statusas ypatingas tuo, kad asmeniui suteikiama teisė turėti gynėją, gali būti apklausiamas tik ikiteisminio tyrimo teisėjo (pr. *juge d'instruction*), jam negali būti taikomos procesinės prievartos priemonės, taip užtikrinant didesnę nekaltumo prezumpcijos apsaugą jam dar nesant pakankamo pagrindo pripažinti įtariamuoju (pr. *mis en examen*). Prancūzijos baudžiamojoje teisėje įtvirtintas atstovaujamojo liudytojo statusas siekia apsaugoti asmenis

---

<sup>68</sup> TRILLES, Olivier (2005). *Essai sur le devenir de l'instruction préparatoire: analyse et perspectives*. Thèse de doctorat, Sciences sociales, Droit, Université des Sciences Sociales de Toulouse. Toulouse: Toulouse Capitole Publications, p. 61.

<sup>69</sup> Code de procédure pénale. 23 décembre 1958. *Légifrance*, 1958, 0299.

<sup>70</sup> Loi n° 2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes (2000). *Légifrance*, 2000-516.

nuo per ankstyvo jo veiksmų kriminalizavimo, užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp asmeniui suteikiamos nekaltumo prezumpcijos garantijos ir teisėsaugos institucijų poreikių bei interesų. Nors Prancūzijos baudžiamojoje teisėje buvo siekiama įtvirtinti neutralų baudžiamojo proceso subjektą – atstovaujamąjį liudytoją, vis dėlto yra pripažįstama, kad praktikoje šis subjektas tampa labiau panašus į įtariamąjį dėl jo specifinės teisinės padėties ir suteikiamų teisių, todėl neretai vadinamas ir hibridinį teisinį statusą turinčiu baudžiamojo proceso subjektu<sup>71</sup>.

Prancūzijos atstovaujamojo liudytojo teisiniu reguliavimu kaip pavyzdžiu pasitelkė ne tik V. Kilinskas, siūlydamas specialiojo liudytojo įtvirtinimą BPK, bet taip pat ir Italija. Valstybė siekė užkirsti kelią piktnaudžiavimui kaltinamųjų teise tylėti tuo atveju, kai ikiteisminio tyrimo stadijoje duodavo bendrininkus apkaltinančius parodymus, tačiau teisiamojo posėdžio metu, apklausiami apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, pasinaudodavo teise tylėti ir neduoti jokių parodymų. Italijos doktrinoje nurodoma, kad įrodymų formavimas, vadovaujantis rungimosi principu, viršenybę teikia žodiniams parodymams, kurie remiasi tvirta „socialine pareiga“ duoti parodymus ir norminėmis priemonėmis, skatinančiomis liudyti ir duoti teisingus parodymus ne tik liudytojų, bet ir iš dalies tuos asmenis, kurie procese yra (ar buvo) bendrakaltinamieji arba dėl susietos ar susijusios nusikalstamos veikos kaltinami asmenys<sup>72</sup>. 2001 m. įstatymu Nr. 63/2001 Italijos BPK<sup>73</sup> papildytas 197-bis straipsniu, kuris nurodo, kad kaltinamasis kitoje susijusioje ar sujungtoje byloje gali būti apklausiamas atstovaujamuoju liudytoju (it. *testimone assistito*), kai jo atžvilgiu yra priimtas įsiteisėjęs išteisinimas arba apkaltinimas nuosprendis, arba susitarimas dėl bausmės pagal Italijos BPK 444 straipsnį. Tokiam asmeniui yra užtikrinama gynybos garantija (Italijos BPK 197-bis straipsnio 3 dalis), jis turi teisę tylėti, neatsakyti į jį galimai inkriminuojančius klausimus (Italijos BPK 197-bis straipsnio 5 dalis), atstovaujamojo liudytojo duoti parodymai visais atvejais negali būti panaudojami prieš jį patį. *Testimone assistito* turi pareigą atvykti pas teisėją (Italijos BPK 198 straipsnis) ir duoti teisingus parodymus tiek, kiek tai nepažeidžia jo teisės neduoti galimai jį inkriminuojančių parodymų, už melagingų parodymų davimą jam yra taikoma baudžiamoji atsakomybė, kaip ir paprastam liudytojui (Italijos BPK 372 straipsnis). Šis subjektas Italijos baudžiamajame procese įtvirtintas siekiant sustiprinti kaltinamojo teises, kadangi iki 2001 metų įtariamieji

---

<sup>71</sup> TRILLES, Olivier (2005). *Essai sur le devenir de l'instruction préparatoire: analyse et perspectives*. Thèse de doctorat, Sciences sociales, Droit, Université des Sciences Sociales de Toulouse. Toulouse: Toulouse Capitole Publications, p. 277.

<sup>72</sup> <https://www.altalex.com/documents/news/2007/12/29/la-testimonianza-dell-imputato-in-procedimento-connesso-o-collegato-prosciolti>.

<sup>73</sup> Codice di procedura penale. 22 settembre 1988. *Gazzetta Ufficiale*, 1988, 447.

susijusiose ar susietose bylose būdavo apklausiami kaip paprasti liudytojai, taip rizikuodami duoti parodymus apie jį inkriminuojančius veiksmus<sup>74</sup>.

Italijos baudžiamajame procese egzistuoja dvi glaudžiai susijusios, bet teisiškai skirtingos sąvokos – „susijusios bylos“ (it. *connessione di procedimenti*) ir „susietos bylos“ (it. *collegamento di procedimenti*). Abi jos apibrėžia situacijas, kai tarp skirtingų baudžiamųjų procesų egzistuoja ryšys, leidžiantis tam tikrais atvejais naudoti bendrus įrodymus ar vienos bylos dalyvius apklausti kitoje (susijusioje) byloje. Šių institutų reikšmė itin svarbi kalbant apie *testimone assistito*, nes būtent tokiose situacijose šis institutas dažniausiai taikomas.

Pagal Italijos BPK 12 straipsnį, bylos laikomos susijusiomis, kai tarp nusikalstamų veikų egzistuoja tiesioginis ir teisiškai reikšmingas ryšys, kitaip tariant, kai nusikalstama veika padaryta bendrininkaujant arba kelių asmenų nepriklausomi veiksmai sukėlė tą patį rezultatą; kai asmuo kaltinamas kelių nusikalstamų veikų padarymu turint vieningą sumanymą (it. *medesimo disegno criminoso*); kai nusikalstama veika padaryta siekiant įvykdyti arba nuslėpti kitą nusikalstamą veiką. Šiuo atveju bylas jungia tapati veika, subjektas, duomenys, grindžiantys asmens kaltę, jos sujungiamos siekiant proceso ekonomiškumo ir įrodymų pakankamumo. Asmuo, kuris yra kaltinamasis vienoje iš susijusių bylų, gali būti apklausiamas kitoje byloje pagal Italijos BPK 210 straipsnį kaip „kaltinamasis susijusioje byloje“ (it. *persona imputata in un procedimento connesso*). Šioje situacijoje jam taikomos visos gynybos garantijos: teisė tylėti, teisė į advokatą, jo duoti parodymais jokiais atvejais nebus panaudojami prieš jį patį. Asmeniui suteikiamas *testimone assistito* statusas leidžia užtikrinti pusiausvyrą tarp siekio nustatyti tiesą byloje ir draudimo duoti parodymus apie savo padarytą nusikalstamą veiką.

Kiek kitokį ryšį tarp bylų apibrėžia Italijos BPK 371 straipsnio 2 dalies b punktas, įtvirtinantis susietų procesų sąvoką (it. *collegamento di procedimenti*). Bylas sieja faktinis ryšys, tačiau asmenų, galimai padariusių nusikalstamą veiką, veiksmuose nėra bendrininkavimo požymių, atliekami skirtingi ikiteisminiai tyrimai. Vis dėlto, kaip minėta, galima situacija, kai vienos bylos duomenys gali būti reikšmingi nagrinėjant kitą bylą, todėl kaltinamieji, apklausiami susietoje byloje kaip *testimone assistito*, užtikrinant teisės savęs nekaltinti apsaugą. Taigi, susijusios ir susietos bylos sudaro teisinį pagrindą taikyti *testimone assistito* institutą, jis minėtose bylose taikomas kaltinamiesiems, kurie kitoje byloje duoda parodymus dėl aplinkybių, susijusių su jų (galimai) padaryta veika,

---

<sup>74</sup> GRANATA, Raffaele (2023). Il testimone assistito: interventi della Corte Costituzionale, ambito soggettivo e status del dichiarante. *Cammino diritto*, [interaktyvus]. [https://rivista.camminodiritto.it/public/pdfarticoli/9654\\_7-2023.pdf](https://rivista.camminodiritto.it/public/pdfarticoli/9654_7-2023.pdf), p. 3.

užtikrinant gynybos teises ir garantiją, kad jų parodymai nebūtų panaudojami prieš juos. *Testimone assistito* yra tarpinis subjektas tarp liudytojo ir kaltinamojo, toks liudytojas duodamas parodymus naudojami kaltinamajam suteikiamomis teisėmis<sup>75</sup>. Nors, viena vertus, teigiama, kad taip Italijos baudžiamasis procesas siekia nustatyti tiesą byloje, kartu užtikrinant pagrindinių žmogaus teisių efektyvią apsaugą<sup>76</sup>, kita vertus, pripažįstama, kad toks reguliavimas nepagrįstai „sulygina“ kaltinamojo dėl susijusio ar susieto nusikaltimo, galutinai išteisintas įsiteisėjusiu nuosprendžiu, padėtį su Italijos BPK 210 straipsnyje nurodyto asmens padėtimi ir esmingai atstovaujamąjį liudytoją atitolina nuo paprasto liudytojo padėties.

Nors Prancūzijos ir Italijos atstovaujamojo liudytojo institutas turi panašumų, vis dėlto išlieka esminis atstovaujamojo liudytojo reglamentavimo skirtumas – Prancūzijos BPK savęs nekaltinimo privilegijos įtvirtinimas nėra analogiškas įtvirtintam Italijos BPK 197-bis straipsnio 4 dalyje. Prancūzijos BPK nėra materialinės normos, apsaugančios šį subjektą nuo atsakomybės už melagingų parodymų davimą ar apskritai parodymų davimo prieš savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Teisė tylėti, kiek susiję su atstovaujamojo liudytojo reglamentavimu Prancūzijos BPK, iki šiol nėra pakankamai efektyvi garantija.

Specialiojo liudytojo subjekto baudžiamajame procese nėra įtvirtinusi kaimyninė šalis – Ispanija. Šios valstybės baudžiamajame procese nėra panašaus į *témoin assisté* ar *testimone assistito* instituto. Ispanijos BPK<sup>77</sup> numato *investigado* (liet. tiriamojo) statusą, tam tikra prasme artimą specialiajam liudytojui, tačiau turintis daugiau panašumų su įtariamuoju. Tiesa, nors Ispanijos baudžiamojo proceso teisėje *investigado* teisinis statusas įtvirtintas prieš dešimtmetį, svarbu pabrėžti, kad minėtas statusas egzistavo jau iki tol, tačiau kitu pavadinimu (*imputado*), kuris vėliau pakeistas į *investigado*, be kita ko, siekiant išvengti neigiamo visuomenės požiūrio į asmenį, prieš kurį atliekamas ikiteisminis tyrimas, nepagrįsti šį laikant jau kaltu padarius konkrečią nusikalstamą veiką (tokia potekstė slypėjo nurodytoje pakeistoje sąvokoje). Taigi, buvo siekiama išvengti su įtariamuoju statusu siejamų neigiamų ir stigmatizuojančių veiksnių, priderinant procesinę kalbą prie realios baudžiamojo proceso stadijos prasmės, taip kovojant su klaidinga visuomenės nuostata, esą

---

<sup>75</sup> ALVISI, Enrico (2020). L'esame dell'imputato in un procedimento connesso. Tesi di laurea magistrale. Libera Università Internazionale degli Studi Sociali, p. 19.

<sup>76</sup> TABASCO, Giuseppe (2017). Testimonianza assistita. *Diritto on line*. [interaktyvus] [https://www.treccani.it/enciclopedia/testimonianza-dir-proc-pen-3-testimonianza-assistita\\_\(Diritto-on-line\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/testimonianza-dir-proc-pen-3-testimonianza-assistita_(Diritto-on-line)/).

<sup>77</sup> Ley de Enjuiciamiento Criminal. 17 de septiembre de 1882. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 1882, 260.

atliekamas tyrimas reiškia, jog asmuo jau yra „kaltinamas“ nusikalstamos veikos padarymu<sup>78</sup>.

Asmuo, įgyja tiriamojo statusą, kai konkrečios nusikalstamos veikos tyrimas yra nukreiptas prieš tam tikrą asmenį – tiriamąjį<sup>79</sup>. Faktinis tapimo tiriamuoju momentas yra susijęs su tyrimą atliekančio pareigūno sprendimu nedelsiant iškviešti apklausai asmenį kaip tiriamąjį (Ispanijos BPK 486 straipsnis). Nepriklausomai nuo to, ar įtarimai yra pakankamai pagrįsti, priimamas procesinis įtarimo aktas (isp. *imputación*) lemia formalų procesinio statuso – tiriamojo – suteikimą<sup>80</sup>. Priklausomai nuo *investigado* apklausos metu duodamų parodymų, ikiteisminio tyrimo metu atliekamų veiksmų rezultato, asmuo toliau procese gali įgyti *encausado* arba *procesado* teisinį statusą, arba ikiteisminis tyrimas tiesiog yra nutraukiamas. Nors *investigado* teisinis statusas yra laikinas, tačiau jo egzistavimo pabaiga nėra siejama su procesinio veiksmo – apklausos – pabaiga. Pagrindinės tiriamajam suteikiamos teisės yra teisė į advokato pagalbą, teisė tylėti ir neduoti parodymų, teisė susipažinti su tyrimo medžiaga (Ispanijos BPK 118 straipsnis). Ispanijos baudžiamajame procese egzistuojantis tiriamojo teisinis statusas, įpareigoja baudžiamąjį persekiojimą vykdančioms institucijoms prieš pareiškiant asmeniui įtarimą padarius nusikalstamą veiką įsitikinti, kad byloje yra pakankamai duomenų *investigado* pareikšti įtarimą dėl konkrečios nusikalstamos veikos padarymo. Taip užkertamas kelias nepagrįstiems ar skubotiems įtarimams, tuo pačiu užtikrinama tiriamojo pilnavertė teisė į gynybą nuo pat ikiteisminio tyrimo pradžios.

Vadovaujantis Prancūzijoje taikoma atstovaujamojo liudytojo instituto reglamentavimu ir praktika, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo iniciatyva Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto 2005 m. spalio 5 d. sprendimu buvo sudaryta darbo grupė BPK taikymo problemoms nagrinėti, kuri parengė BPK 37, 40, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 316, 317, 318, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei kodekso papildymo naujais 801, 3741, 3742, 4121 straipsniais įstatymo projektą ir jo įsigaliojimo bei įgyvendinimo projektą, kuriame numatyta įtvirtinti

<sup>78</sup> ORTEGO PÉREZ, Francisco (2021). Conceptualización y garantismo en torno al sujeto pasivo del proceso penal. *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, 2, p. 238.

<sup>79</sup> MENDOZA VICENTE, Jorge. El Estatuto del Investigado: Transposición de las Directivas Comunitarias en las Reformas del 2015. Trabajo Fin de Grado. Universidad de Valladolid, p. 7.

<sup>80</sup> ORTEGO PÉREZ, Francisco (2021). Conceptualización y garantismo en torno al sujeto pasivo del proceso penal. *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, 2, p. 239.

specialiojo liudytojo institutą. Šio projekto aiškinamajame rašte, be jau nurodytos problemos apklausiant asmenį apie savo padarytą nusikalstamą veiką, taip pat pabrėžta, kad pagal šias nuostatas būtų galima apklausti ir asmenis, kurie pagal tarptautinės teisės normas turi imunitetą nuo baudžiamosios jurisdikcijos, bei tokius asmenis, dėl kurių patraukimo baudžiamojon atsakomybėn turi būti gautas kompetentingos institucijos leidimas, kai toks leidimas yra būtinas pagal įstatymus (pavyzdžiui, Seimo nariai, teisėjai ir t. t.)<sup>81</sup>.

2007 m. birželio 28 d. priimtu įstatymu<sup>82</sup> buvo atlikti gana gausūs BPK pakeitimai ir papildymai. Šiuo įstatymu, be kita ko, BPK V skyriaus 1 skirsnyje buvo įtvirtintos naujos, su liudytojo apklausa baudžiamajame procese susijusios, nuostatos. BPK 80 straipsnio 1 punktas pakeistas nurodant, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai jis sutinka duoti tokius parodymus, taikant BPK 82 straipsnio 3 dalyje numatytus liudijimo ypatumus. Atitinkamai BPK 82 straipsnis papildytas 3 dalimi, kurioje reglamentuojamas dar vienas liudijimo ypatumas – asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, turi teisę apklausos metu turėti įgaliojimą atstovą, reikalauti būti pripažintas įtariamuoju. Tokiam asmeniui netaikoma atsakomybė, numatyta BPK 83 straipsnio 2 ir 4 dalyse. Aptarti BPK pakeitimai sudaro teisinį pagrindą apklausti asmenį apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką.

Atsižvelgiant į padarytus BPK pakeitimus, 2008 m. sausio 9 d. buvo patvirtintos Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka<sup>83</sup> (toliau – 2008 m. sausio 9 d. Rekomendacijos), kuriomis detalizuojamas baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas dėl asmens, prokuroro nutarimu apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, apklausos tvarkos, teisės ir

---

<sup>81</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 316, 317, 318, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei kodekso papildymo naujais 801, 3741, 3742, 4121 straipsniais įstatymo projekto ir jo įsigaliojimo bei įgyvendinimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2007). LRS, XP-2219.

<sup>82</sup> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41-1, 77-2, 80-1, 374-1, 374-2, 412-1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas (2007). LRS, X-1236.

<sup>83</sup> Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-8 patvirtintos Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. *Valstybės žinios*, 2008, 6-234.

pareigų, apibrėžiamas minėto subjekto statusas baudžiamajame procese. Šios generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. Rekomendacijos jau 1 punkte formuluoja teisinę sąvoką – specialusis liudytojas, apibūdinanti BPK 80 straipsnio 1 punkto pagrindu atsirandantį sąlyginai naujos rūšies liudytojo institutą. Kaip žinia, visos pagrindinės procesinės sąvokos suformuluotos BPK II skyriuje, tačiau jame nematyti specialaus liudytojo sąvoka, taigi šis specifinio baudžiamojo proceso subjekto pavadinimas BPK nėra žinomas. Pažymėtina, kad 2025 m. gegužės 28 d. priimtu įsakymu<sup>84</sup> buvo pakeistos 2008 m. sausio 9 d. patvirtintos Rekomendacijos, todėl nuo 2025 m. gegužės 29 d. įsigaliojo nauja rekomendacijų redakcija<sup>85</sup> (toliau – Rekomendacijos). Įdomu tai, kad jose jau nėra minima specialiojo liudytojo sąvoka. Rekomendacijų 1 punkte numatyta, kad liudytojo apklausa BPK 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka vadinama liudytojo apklausa specialia tvarka. Atsižvelgiant į tai, kad specialiojo liudytojo institutą detaliau reglamentuojančios Rekomendacijos yra itin naujos, teismų praktikoje specialiojo liudytojo sąvoka lyg šiol yra vartojama, generalinio prokuroro rekomendacijos turi pozityvią reikšmę detalizuojant procesinį teisinį reguliavimą, šiame darbe tiek specialiojo liudytojo, tiek apklausos specialia tvarka sąvokos yra vartojamos analizuojant ir vertinant asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, apklausos procedūrą, šio subjekto sampratą, teisinį statusą ir kitus reikšmingus aspektus.

Rekomendacijų 2 punkte nurodoma, kad BPK 80 straipsnio 1 punkte įtvirtinta teisės norma, yra draudimo asmenį apklausti kaip liudytoją apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką išimtis ir atliekant ikiteisminį tyrimą turi būti taikoma itin retais atvejais: kai ikiteisminio tyrimo metu siekiama nustatyti, ar nusikalstama veika iš tikrųjų buvo padaryta ar tiriamos nusikalstamos veikos aplinkybės nėra pakankamai aiškios; apklausiant asmenis, kuriems būtinas kompetentingos institucijos leidimas patraukti baudžiamojon atsakomybėn, valstybės pareigūnai ir tarnautojai, dėl kurių veiksmų įstatymuose yra nustatyta apribojimų, susijusių su ikiteisminio tyrimo pradėjimu, ir kt.

Asmuo kaip liudytojas specialia tvarka gali būti apklausiamas, jeigu byloje yra duomenų, kad galimai buvo padaryta nusikalstama veika ir ją galimai padarė būtent tas

---

<sup>84</sup> Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2025 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. I-114 pakeistos Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. *Teisės aktų registras*, 2025, 9368.

<sup>85</sup> 2011 m. rugpjūčio 31 d. priimtu Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymu dėl Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymo Nr. I-8 „Dėl rekomendacijų dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka patvirtinimo“ pakeitimo ir papildymo, liudytojo, apklausiamo BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies pagrindais, buvo pakeistas apklausos protokolo formos pavyzdys, taip pat buvo papildytas pažymos apie tokio liudytojo asmens duomenis formos pavyzdys, tačiau nagrinėjamos temos kontekste toks Rekomendacijų pateikimas neturi jokios reikšmės, todėl jis plačiau neapartiamas.

asmuo, tačiau tokių duomenų nepakanka, kad tam asmeniui būtų galima suteikti įtariamojo statusą. Byloje esant pakankamai faktinių duomenų, leidžiančių manyti, kad buvo padaryta nusikalstama veika ir ją padarė konkretus asmuo, BPK 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje numatytos normos negali būti taikomos. Tokiu atveju galioja draudimas tokį asmenį apklausti kaip liudytoją ir jam turi būti suteiktas tik įtariamojo statusas<sup>86</sup>. Rekomendacijų 8 punktas numato, kad asmuo kaip liudytojas specialia tvarka apklausiamas tik esant prokuroro nutarimui. Tai yra procesinė garantija, kad BPK 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos normos būtų taikomos tinkamai ir pagrįstai. Prokuroras, priimdamas tokį nutarimą, privalo įsitikinti, kad baudžiamojoje byloje nėra pakankamai duomenų nusikalstamą veiką galimai padariusį asmenį pripažinti įtariamuoju ir gali būti taikoma draudimo apklausti tokį asmenį kaip liudytoją išimtis. Rekomendacijų 9 punktas numato, kad prokuroro nutarimas gali būti priimamas gavus asmens rašytinį prašymą būti apklaustam BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyta tvarka arba prokurorui pačiam nustačius ar gavus ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno informaciją, kad yra BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyti procesiniai pagrindai apklausti asmenį kaip liudytoją apie jo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Pastebėtina, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnui nėra suteikiami įgaliojimai priimti nutarimą apklausti asmenį specialia tvarka, kita vertus, jam yra suteikti įgaliojimai įteikti asmeniui pranešimą apie įtarimą (BPK 187 straipsnis). Galima tik svarstyti apie tokio nutarimo priėmimo galimumą išimtinai prokurorui (ne)tikslingumą, visgi iš teisės doktrinos matyti, kad įtariamojo statusą reglamentuojantys teisės aktai pakankamai užtikrina pagrindinių žmogaus teisių įgyvendinimą. Tuo tarpu specialiojo liudytojo statusas lyg šiol kelia daug klausimų, todėl šio statuso suteikimui įstatymų leidėjas numatė griežtesnius reikalavimus, kurie pasireiškia aukštesne teisine kompetencija priimant nutarimą apklausti asmenį specialia tvarka. Kyla klausimas, ar vis tik įstatymų leidėjo siekis užtikrinti teisingą, sąžiningą baudžiamąjį procesą nėra paneigiama specialiojo liudytojo apklausą atliekant ikiteisminio tyrimo pareigūnui, o ne išimtinai prokurorui. Šiuo teiginiu jokių būdu ikiteisminio tyrimo pareigūno atliekama specialiojo liudytojo apklausa nėra prilyginama šio subjekto teisių pažeidimui ir nereiškia, kad paminamos teisingo ir sąžiningo proceso garantijos. Priešingai, leidžia pagrįstai manyti, kad prokuroro priimamas nutarimas apklausti asmenį specialiuoju liudytoju, galiausiai, įgauna tik formalią reikšmę.

Kaip bebūtų, pagal dabartinį teisinį reguliavimą, norint apklausti asmenį specialia tvarka, turi būti priimtas prokuroro nutarimas, jo priėmimo tvarką ir turinį reglamentuoja

---

<sup>86</sup> AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas ir ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta (2016). *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras, p. 226.

Rekomendacijos. Prieš priimdamas tokį nutarimą, prokuroras privalo įsitikinti, kad nepakanka faktinių duomenų įtariamą statusui tokiam asmeniui suteikti (Rekomendacijų 8 punktą). Prokuroro nutarimas priimamas *ad hoc*, gavus asmens rašytinį prašymą būti apklaustam BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyta tvarka arba prokurorui nustačius ar gavus ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno informaciją, kad yra BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyti apklausos tokia tvarka pagrindai (Rekomendacijų 9 punktą). Apklausiamasis kiekvienu atveju pasirašytinai supažindinamas su tokiu prokuroro nutarimu, o kad apklausa specialia tvarka įvyktų, jo (ne)sutikimas turi būti išreikštas raštu. Prieš pradėdant specialiojo liudytojo apklausą, jam yra išaiškinamos turimos procesinės teisės: jis negali būti verčiamas duoti parodymus prieš save; gali būti apklausiamas apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką tik esant jo sutikimui; apklausos metu jis gali turėti įgaliojimą atstovą; gali reikalauti būti pripažintas įtariamuoju; už neatvykimą pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą arba atsisakymą ar vengimą duoti parodymus jam negali būti taikomos BPK 163 straipsnyje nurodytos procesinės prievartos priemonės ar skiriamos kardamosios priemonės; už melagingų parodymų davimą jam netaikoma atsakomybė pagal BK 235 straipsnį. Specialiajam liudytojui išaiškinamos ir jo procesinės pareigos vykdyti ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo teisėjų nurodymus, už trukdymą tirti ar nagrinėti baudžiamąją bylą jam gali būti taikomos BPK 163 straipsnyje nustatytos procesinės prievartos priemonės; nustatyta tvarka gali būti atvesdinamas.

Pagal BPK 82 straipsnio 3 dalį, asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, turi dvi procesines teises: teisę apklausos metu turėti įgaliojimą atstovą ir teisę reikalauti būti pripažintam įtariamuoju. Šis teisinis reguliavimas suponuoja dvi aiškias teises išvadas, kad 1) *įgaliojimą atstovą* gali turėti tik asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra *apklausiamas* apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, ir 2) asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra apklausiamas apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, *įgaliojimą atstovą* turi teisę turėti ne apskritai, o vien tik *apklausos metu*<sup>87</sup>. Tokią teisinę išvadą patvirtina ir kasacinės instancijos teismo praktika, kuri analogiškai nurodo, kad prokuroro nutarimu apklausti asmenį apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką BPK 82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos liudytojo teisės

---

<sup>87</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2023-06-24). Requiem Baudžiamojo proceso kodeksui arba „o gal prokurorų kartais net negarbingo verkšlenimo dėl atlyginimų įkaitintoje atmosferoje reikėtų pakalbėti ir apie jų kompetenciją“? TeisėPro [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/24/r-merkevicius-requiem-baudziamojo-proceso-kodeksui-arba-o-gal-prokuroru-kartais-net-negarbingo-verkslenimo-del-atlyginimu-ikaitintoje-atmosferoje-reiketu-pakalbeti-ir-apie-ju-kompetencija/>.

suteikiamos tik konkrečiai tokio asmens apklausai<sup>88</sup>. Nesutikdamas būti apklausiamas specialiuoju liudytoju, asmuo atitinkamai atsisako ir specialiajam liudytojui suteikiamų teisių, be kita ko, ir teisės turėti įgaliotąjį atstovą. Neįgijus specialiojo liudytojo procesinio statuso, neįvyksta apklausa, kurios metu ši teisė yra įgyvendinama, todėl iš esmės ji tampa nereikalinga. BPK 56 straipsnio 1 dalyje tvirtinama, kad įgaliotasis atstovas turi tas pačias teises kaip jo atstovaujamas proceso dalyvis. Jokių teisių ne apklausos metu nei specialusis liudytojas, nei, juo labiau, jo atstovas neturi, jie baudžiamajame procese neįgyja bendrojo *status activus processualis*<sup>89</sup>.

Lingvistiniu požiūriu, įtvirtinant specialiojo liudytojo institutą, buvo siekiama iš esmės tik teigiamų tikslų – viena vertus, apsaugoti asmenis nuo nepagrįsto baudžiamojo persekiojimo, kita vertus, skatinti asmens, galinčio turėti reikšmingos tyrimui informacijos ir kurį draudžiama apklausti apie jį galimai inkriminuojančius veiksmus, bendradarbiavimą su ikiteisminį tyrimą atliekančiomis institucijomis. Pastarąjį tikslą būtų galima vertinti ir kiek skeptiškai, kaip pasiteisinimą baudžiamąjį persekiojimą vykdančioms institucijoms manipuliuoti baudžiamuoju procesu vertinant, kad asmeniui sutinkant duoti parodymus apie savo padarytą nusikalstamą veiką, jis bendradarbiauja su tyrimo institucijomis, jeigu nesutinka – nebendradarbiauja. Kaip bebūtų, žvelgiant pozityviai, teisėsaugos institucijoms specialiojo liudytojo subjektas suteikia procesinę galimybę apklausti asmenį apie tyrimui reikšmingas aplinkybes, kurių pagrindu būtų galima išaiškinti nusikalstamas veikas. Visgi šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas yra kiek ydingas, keliantis teisės mokslininkų diskusijas, skatinančias tobulinti įtvirtintą reglamentavimą.

## **2.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, instituto teisinio reguliavimo problemos**

Konstitucinis teisinės valstybės principas yra universalus principas, kuriuo grindžiama visa teisės sistema ir pati Konstitucija. Konstitucinio teisinės valstybės principo esmė ta, kad valstybės valdžios laisvė yra ribojama įstatymu, kuriam privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, taip pat ir įstatymų leidėjas, nes jo diskreciją riboja aukščiausiasis įstatymas – Konstitucija. Tai reiškia, kad visi teisės aktai, taip pat visų valstybės ir

---

<sup>88</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-942/2021.

<sup>89</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2023-06-24). Requiem Baudžiamojo proceso kodeksui arba „o gal prokurorų kartais net negarbingo verkšlenimo dėl atlyginimų įkaitintoje atmosferoje reikėtų pakalbėti ir apie jų kompetenciją“? TeisėPro [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/24/r-merkevicius-requiem-baudziamojo-proceso-kodeksui-arba-o-gal-prokuroru-kartais-net-negarbingo-verkslenimo-del-atlyginimu-ikaitintoje-atmosferoje-reiketu-pakalbeti-ir-apie-ju-kompetencija/>.

savivaldybių institucijų ir pareigūnų sprendimai turi atitikti Konstituciją ir jai neprieštarauti (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas)<sup>90</sup>.

Skirtingai negu įtariamąjo ar liudytojo atveju, asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, apklausos procedūra nėra reglamentuota įstatyminiu lygmeniu. R. Merkevičiaus teigimu, Konstitucijoje *expressis verbis* nenurodyta ir iš Konstitucinio Teismo jurisprudencijos negalima daryti kategoriškos išvados, kokio lygmens norminiu aktu – būtinai įstatymu ar ir poįstatyminiu teisės aktu – turi būti sureguliuoti baudžiamieji procesiniai santykiai<sup>91</sup>. Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarime yra pabrėžiama, kad tik įstatymu turi būti nustatyta baudžiamųjų bylų proceso tvarka<sup>92</sup>. BPK 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad proceso tvarką nustato BPK, galiojantis proceso veiksmų atlikimo metu. Taigi Lietuvos baudžiamojo proceso teisės šaltiniais turėtų būti BPK ir *a priori* Konstitucija, kuri yra aukščiausios teisinės galios aktas<sup>93</sup>. Šiame kontekste R. Merkevičius pagrįstai kvestionuoja generalinio prokuroro rekomendacijų kaip baudžiamojo proceso teisės šaltinio legalumo aspektą.

Konstitucijoje yra įtvirtinta, kad Seimas, be kita ko, leidžia įstatymus (Konstitucijos 67 straipsnio 2 punktas). Konstitucijos 118 straipsnyje apibrėžta prokuroro kompetencija – ikiteisminį tyrimą organizuoja ir jam vadovauja, valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko prokuroras. Iš tokios formuluotės vargiai būtų galima kildinti generalinio prokuroro teisę priiminėti norminius teisės aktus, būtinus įstatymams įgyvendinti. Prokuratūros įstatymas taip pat nesuteikia generaliniam prokurorui teisės priimamomis rekomendacijomis reglamentuoti pačią baudžiamojo proceso tvarką, o įstatymų leidėjas nėra pavedęs generaliniam prokurorui reglamentuoti baudžiamojo proceso teisės santykius. Kaip jau minėta, nėra abejojama teigiama generalinio prokuroro rekomendacijų reikšme detalizuojant procesinį teisinį reguliavimą, tuo siekiama vienareikšmiškai pozityvių tikslų. Tačiau teisinėje valstybėje baudžiamieji procesiniai santykiai iš principo turėtų būti reglamentuoti baudžiamojo proceso įstatyme – kodekse<sup>94</sup>. Tačiau būtina pastebėti, kad teisinės nuostatos, pateikiamos generalinio prokuroro rekomendacijų pavidalu, paprastai nepakliūna į Konstitucinio Teismo vykdomos kontrolės sritį, tad objektyviai negali būti

---

<sup>90</sup> GUTAUSKAS, Aurelijus (2023). Konstitucinio Teismo jurisprudencijos įtaka ir reikšmė moderniosios baudžiamosios politikos formavimuisi. *Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 85.

<sup>91</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2013). Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijų kaip baudžiamojo proceso teisės šaltinių problematika. *Teisė*, 88, p. 75.

<sup>92</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.

<sup>93</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2013). Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijų kaip baudžiamojo proceso teisės šaltinių problematika. *Teisė*, 88, p. 75.

<sup>94</sup> *Ibid.*, p. 86.

išanalizuotos ir įvertintos konstituciniu lygmeniu, o jos neretai tiesiogiai konkuruoja su BPK įtvirtintu reguliavimu.

Šio darbo kontekste aktualios yra generalinio prokuroro 2025 m. gegužės 28 d. įsakymu pakeistos Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka, kurios iliustruoja generalinio prokuroro konstitucinės kompetencijos ribų viršijimą. R. Merkevičius pastebi, kad Rekomendacijų 10 punkte apibrėžiama BPK nežinoma baudžiamojo proceso tvarka ir forma – numatomas asmens prašymas būti apklaustam BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyta tvarka. Taip pat paneigiama ir BPK 82 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata, jog asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, turi teisę reikalauti būti pripažintas įtariamuoju, kadangi Rekomendacijų 15 punktas atitinkamai nurodo, kad „kaip liudytojo specialia tvarka numatyto apklausti arba tokia tvarka apklausto asmens rašytinį prašymą pripažinti jį įtariamuoju nagrinėja prokuroras“, toliau minėtame punkte įtvirtinta, kad toks prašymas pripažinti asmenį įtariamuoju netenkinamas prokuroro nutarimu. Kategoriska BPK 82 straipsnio 3 dalyje suformuluota specialaus liudytojo teisė *reikalauti* tepaliekia teisę *prašyti* įgyvendinti tokią teisę bei skūsti prokuroro nutarimą. P. Kuconis iš dalies sutinka, kad generalinis prokuroras savo priimtu teisės aktu negalėjo pakeisti įstatyme įtvirtinto termino „reikalauti“ terminu „prašyti“, tačiau negalima teigti, kad specialiojo liudytojo reikalavimas pripažinti jį įtariamuoju prokurorui yra privalomas ir kad, gavęs tokį reikalavimą, prokuroras privalo surašyti pranešimą apie įtarimą<sup>95</sup>. BPK terminas „reikalavimas“ paprastai vartojamas reglamentuojant valdingus įgaliojimus baudžiamajame procese turinčių asmenų veiksmus (ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, teismo), retais atvejais šis terminas vartojamas reglamentuojant dalyvaujančių procese fizinių asmenų teises. Analizuodamas šią Rekomendacijų neatitiktį BPK, P. Kuconis pripažįsta, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas specialiojo liudytojo teisę reikalauti būti pripažintam įtariamuoju, arba parinko netinkamą terminą, arba, nenustatydamas prokuroro veiksmų gavus tokį reikalavimą, paliko įstatymo spragą<sup>96</sup>. Iki šiol BPK nėra nustatyti prokuroro veiksmai, jam gavus specialiojo liudytojo reikalavimą pripažinti jį įtariamuoju, todėl ši liudytojo, apklausiamo specialia tvarka, teisė negali būti aiškinama kitokiu būdu, negu tai padaryta Rekomendacijų 15 punkte. Generalinio prokuroro rekomendacijos yra teisės norminis aktas, privalomas tik ikiteisminio tyrimo pareigūnui (Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 16 straipsnio 2 dalis). Nustačius,

<sup>95</sup> KUCONIS, Pranas (2023). „Specialusis liudytojas“ baudžiamajame procese. *Teisė*, 126, p. 122.

<sup>96</sup> *Ibid.*, p. 122.

kad specialaus instituto Lietuvoje egzistavimas apskritai yra būtinas, jis privalo būti reglamentuotas įstatyminiu lygmeniu. Pažymėtina, kad šis baudžiamojo proceso subjekto atsirado atsižvelgiant į V. Kilinsko pasiūlymus, kuris taip pat pagrįstai pasiūlė specialiojo liudytojo institutą tiesiogiai įtvirtinti baudžiamojo proceso įstatyme, formuluojant specialiojo liudytojo arba apklausos specialia tvarka sąvoką ir ją tiksliai apibrėžiant, įtvirtinant šio subjekto apklausos tvarką, teisių ir pareigų sąrašą, taikomą atsakomybę ir jos ribas.

Procesinė specialiojo liudytojo teisė reikalauti būti pripažintam įtariamuoju teisės doktrinoje yra gausiai kritikuojama ir dėl kitų objektyvių priežasčių. Įtariamojo statuso suteikimas asmeniui turėtų lemti objektyvūs duomenys, t. y. faktinės aplinkybės apie tai, kad šis galimai padarė nusikalstamą veiką ar prisidėjo ją darant, o ne asmens valia tokį statusą gauti. Toks reglamentavimas išimtinai suteikia galimybę specialiajam liudytojui pačiam pasirinkti savo procesinį statusą. Abejotina, ar baudžiamojo proceso įstatymas turėtų suteikti galimybę asmeniui savarankiškai nuspręsti, kokį procesinį statusą įgys ikiteisminiame tyrime. Sudėtinga rasti teisinių argumentų, pateisinančių šį teisinį kuriozą. Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta asmens nekaltumo prezumpcija, leidžianti žmones diferencijuoti pagal tai, kiek jie susiję su tiriamą nusikalstamą veiką, yra įtarimas<sup>97</sup>. Sistemiškai analizuojant BPK normas, galima išskirti dvi įtarimų rūšis – įtarimas, kad buvo padaryta nusikalstama veiką, ir įtarimas, kad nusikalstamą veiką padarė konkretus asmuo. BPK 187 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad pranešime apie įtarimą turi būti nurodyta asmeniui inkriminuojamos nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas bei kitos aplinkybės. Įtarimas apibrėžia konkrečias faktines aplinkybes, kurios pagrindžia tikimybę, kad praeityje buvo padaryta baudžiamajame įstatyme apibrėžta veiką ir ją padarė konkretus asmuo. R. Merkevičius pastebi, kad nepaisant objektyvių baudžiamojo proceso įstatymo formuluočių, įtarimas savo esme nėra empiriškai suvokiamas objektyviosios (materialiosios) tikrovės reiškinyje ir egzistuoja tik tyrėjo sąmonėje, jam tiriant, analizuojant ir vertinant konkrečiame tyrimo etape žinomas faktines aplinkybes, tad įtarimas neišvengiamai yra subjektyvaus turinio vertinamasis sprendimas<sup>98</sup>. Taigi, asmens tapimą įtariamuoju lemia subjektyvus įtarimas ir baudžiamojo persekiojimo institucijų valia persekioti. Situacija tampa įdomi, kuomet specialiuoju liudytoju apklausiamas asmuo reikalauja būti pripažintam įtariamuoju, tačiau prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas iš esmės neįtaria asmens padarius tiriamą nusikalstamą veiką ir nereiškia noro jo persekioti.

<sup>97</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, p. 255.

<sup>98</sup> *Ibid*, p. 272.

Tuo pačiu svarbu paminėti, kad asmuo specialiuoju liudytoju būtent ir yra apklausiamas dėl to, kad nėra duomenų įtarimui pareikšti. Įtariamuoju asmuo tampa nuo pranešimo apie įtarimą surašymo, įstatymas nustato gana griežtus pranešimo apie įtarimą reikalavimus, įtarimas turi būti teisėtas (nurodyti konkretūs nusikalstamos veikos sudėtis požymiai, įtarimą formuluoti leidžiama tik įgaliojimus turintiems asmenims), individualus, pagrįstas (ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių daryti tikėtiną išvadą, kad praeityje padarytą konkrečią nusikalstamą veiką padarė konkretus žmogus), turi atitikti ir teisingumo reikalavimą (įtarimas turi būti reiškiamas toks, kokį tikimasi įrodyti teisme)<sup>99</sup>. Prokuroro priimtame motyvuotame nutarime apklausti asmenį specialiuoju liudytoju nurodyti argumentai staiga yra paneigiami asmeniui, apklausiamam apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, pareikalavus jį apklausti įtariamuoju. Įstatymas imperatyviai nurodo, kad prieš pirmąją apklausą įtariamajam turi būti pasirašytinai įteiktas pranešimas apie įtarimą ar prokuroro nutarimas pripažinti įtariamuoju (BPK 187 straipsnio 1 dalis). Kyla klausimas, kaip tokiu atveju bus surašytas įstatymo reikalavimus atitinkantis pranešimas apie įtarimą arba motyvuotas prokuroro nutarimas, prieš tai jau prokurorui nusprendus, kad byloje nėra duomenų, pagrindžiančių bent minimalią tikimybę, kad žmogus galėjo prisidėti prie nusikalstamos veikos padarymo, t. y. nusprendus, kad asmuo negali būti apklaustas įtariamuoju. Minint ir aptartą specialiojo liudytojo instituto reglamentavimo neįstatyminiu lygmeniu problemą, šiame kontekste taip pat pastebėtina, kad BPK nereglementuoja asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, pripažinimo įtariamuoju tvarką.

Specialiojo liudytojo teisė reikalauti būti pripažintam įtariamuoju neretai tampa teisėsaugos institucijų spaudimo ar netgi šantažo priemone. Lyginant įtariamojo ir specialiojo liudytojo turimas teises, matyti, kad abu šie subjektai turi teisę į įgaliojimą atstovą, tačiau įtariamasis turi teisę ir į įstatyminį atstovą. Palankesnė įtariamojo procesinė padėtis pagrindžia ir jam suteikiamos teisės, pavyzdžiui, teisė pateikti prašymus, pareikšti nušalinimus, susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga. Specialiajam liudytojui esant suinteresuotam turėti įstatyminį atstovą ar pasinaudoti įtariamojo turimomis platesnėmis procesinėmis teisėmis, gali pasinaudoti teise reikalauti būti pripažintam įtariamuoju, tuo pačiu formuojant prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno vidinį įsitikinimą, kad toks asmuo iš tiesų nusikalstamais veiksmais galėjo prisidėti prie tiriamos veikos padarymo. Ne paslaptis, kad specialiajam liudytojui nesutikus duoti parodymų, galimas ir psichologinis jo spaudimas „grasinant“ suteikti įtariamojo statusą.

---

<sup>99</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, p. 285.

Visgi tai nėra vienintelės problemos, susijusios su specialiojo liudytojo statuso teisiniu reglamentavimu. BPK nėra reglamentuota specialiojo liudytojo statuso pabaiga, taigi galima tik savaip interpretuoti jo pasibaigimo faktinį ar juridinį pagrindą. Kasacinės instancijos teismas, iškindamas šio subjekto teisinio statuso pabaigą, pripažino, kad BPK normos iš tiesų nenustato specialiojo liudytojo statuso panaikinimo tvarkos, taigi, jeigu po tokios apklausos specialiajam liudytojui ilgesnį laiką nepareiškiami įtarimai, nebelieka ir jokio teisinio pagrindo daryti išvados, kad jis davė parodymus apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką. Pažymėtina ir tai, kad kasacinės instancijos teismo praktikoje konstatuota, jog prokuroro nutarime apklausti asmenį apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką nurodytas asmuo tolesniame ikiteisminio tyrimo procese neturi kokio nors specifinio ir juo labiau ilgalaikio statuso. Šis asmuo yra liudytojas, t. y. turi liudytojo, o ne specialiojo liudytojo teisinį statusą<sup>100</sup>. BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas reglamentavimas ir kasacinės instancijos teismo išaiškinimai patvirtina, kad asmens apklausa BPK 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka yra konkrečiai apklausai keliamas reikalavimas, dėl kurio asmuo jokio specialaus statuso byloje neįgyja. Neįgijus specialaus statuso, nėra teisinio pagrindo jo naikinti<sup>101</sup>.

Su specialiojo liudytojo instituto reglamentavimu susijusios problemos pastebėtos ne tik teisinėje doktrinoje, bet ir įstatymų leidėjo gretose. 2025 m. spalio 9 d. priimtas aiškinamasis raštas dėl BPK 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto<sup>102</sup>, kurį priimti, kaip nurodyta, paskatino galimas piktnaudžiavimas nustatant asmens statusą baudžiamajame procese, kai asmuo yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką. Asmeniui suteikus specialiojo liudytojo institutą, nepagrįstai ribojamos tiek jo teisės ir pareigos liudyto atžvilgiu, tiek jo teisės ir pareigos įtariamojo atžvilgiu. Neaiški asmens teisinė padėtis ir apsunkintos jo procesinės teisės ir pareigos teisės mokslininkams kelia klausimą, ar specialiojo liudytojo statuso suteikimas asmeniui nepažeidžia Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto draudimo versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Įstatymų leidėjas įžvelgia poreikį papildyti BPK 82 straipsnį 4 dalimi, įtvirtinant, kad asmuo negali būti kviečiamas ir apklausiamas kaip liudytojas dėl savo galimai padarytos nusikalstamos veikos, jeigu prieš apklausą yra surinkti faktiniai duomenys reikšti įtarimą arba yra neišnaudotos visos procesinės priemonės įrodymų surinkimui. Siekiamas įtvirtinti reglamentavimas nustato, kad būtent duomenų ir įrodymų

---

<sup>100</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-942/2021.

<sup>101</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-119-719/2024.

<sup>102</sup> Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2025). LRS, XVP-801.

pakankamumas lemia įtarimo laipsnio kvalifikavimą ir nurodo imperatyvų draudimą apklausti asmenį apie jo galimai atliktą nusikalstamą veiką suteikiant specialiojo liudytojo statusą, kai yra surinkti duomenys, indikuojantys asmens pradinio įtarimo laipsnį arba yra neišnaudotos visos procesinės priemonės įrodymų surinkimui. Tokiu būdu užkardomas kelias galimam Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalies pažeidimui. Taigi, siekiama specialaus liudytojo institutą taikyti tik išimtiniais atvejais, nenukrypstant nuo tikrosios instituto paskirties.

Teigiamai vertintinas įstatymų leidėjo siekis tobulinti specialiojo liudytojo instituto reglamentavimą, tačiau vargu, ar būtent tokios nuostatos, papildančios BPK, išspręstą aptartą reguliavimo problematiką. Siūlomi nustatyti atvejai, kuomet asmuo negali būti apklausiamas specialiuoju liudytoju, galimai paneigia patį specialiojo liudytojo institutą baudžiamajame procese<sup>103</sup>, nes būtent surinktų duomenų pakankamumas yra kriterijus, kurį vertinant sprendžiama, ar asmeniui baudžiamajame procese turi būti suteikiamas specialiojo liudytojo statusas.

Poreikis specialiojo liudytojo institutą taikyti tik išimtiniais atvejais, nenukrypstant nuo tikrosios instituto paskirties, yra itin aktualus šių dienų aktualijose. Pastebima, kad, paprastai, specialiojo liudytojo procesinis statusas suteikiamas korupcinių, finansinių nusikaltimų kontekste, pavyzdžiui, rezonansiniuose „MG Baltic“ bei teisėjų korupcijos tyrimuose. Miglotas specialiojo liudytojo teisinio statuso apibrėžimas įstatymuose kelia grėsmę prokuratūrai piktnaudžiauti savo įgaliojimais. Specialiuoju liudytoju asmuo tampa prokurorui nutarus, kad liudytojas turi būti apklaustas ne įprasta tvarka, nutarime tenurodant, kad yra pagrindo manyti, jog asmuo gali duoti parodymus apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką. Tokia paprasta procedūra prokuroras gali pasinaudoti laisvai ir, rodos, nekontroliuojamai. Abejotina, ar tai suderinama su demokratinės valstybės principais ir žmogaus teisių standartais. Darant prielaidą, kad specialiojo liudytojo statusas yra artimesnis įtariamojo statusui, negali būti toleruojamos tokios situacijos, kai šis statusas suteikiamas skubotai, neapgalvotai, be aiškių įstatyme nustatytų kriterijų ir iš esmės nekontroliuojamai, o jo panaikinimo klausimas nėra sprendžiamas nedelsiant, kai tik paneigiamos arba nepatvirtinamos aplinkybės, leidusios asmeniui suteikti šį statusą. Specialiojo liudytojo statuso suteikimo ribos tampa aktualios vadinamoje teisėjų korupcijos byloje, kur piktnaudžiavimas ir spekuliacija šiuo procesiniu statusu gali sukelti ir jau faktiškai sukėlė abejonių ne tik dėl konkrečių teisėjų, dėl vienokių ar kitokių priežasčių tapusiais specialiaisiais liudytojais, bet ir dėl visos teismų sistemos reputacijos. Viešasis

---

<sup>103</sup> Lietuvos Respublikos kanceliarijos Teisės departamento 2025 m. spalio 17 d. išvada dėl Baudžiamojo proceso kodekso 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto. LRS, XVP-801.

interesas demokratinėje valstybėje turi daug daugiau atspalvių nei tik siekį ištirti vieną konkrečią baudžiamąją bylą. Tokiu atveju turėtų būti užtikrinta, kad demokratinėje visuomenėje nebūtų sukurtas pakankamai „veiksmingas“ instrumentas susidoroti su neįtakingais valdininkais (ne tik teisėjais) ar dar daugiau – kad tokia nekontroliuojama jėgos struktūrų galimybė paversti specialiojo liudytojo iš esmės bet kurį Lietuvos teisėją netaptų efektyvia spaudimo priemone, priverčiančia priimti tik kam nors naudingus ir „teisingus“ sprendimus<sup>104</sup>. Taigi, pernelyg skubotas specialiojo liudytojo statuso suteikimas, šiuo atveju teisėjui neapibrėžtą laikotarpį, kenkia teismų sistemos reputacijai. Tai labiau pažeidžia Konstitucijos saugomą teismų nepriklausomumą, nei yra efektyvus korupcijos prevencijos įrankis, leidžiantis išaiškinti tiesą byloje.

Taigi, specialiojo liudytojo instituto reglamentavimo problematika iš esmės susijusi su netinkamai (tiksliau, nepakankamai išsamiai) įtvirtintu reguliavimu. Teisinėje valstybėje baudžiamieji procesiniai santykiai turi būti reglamentuoti baudžiamojo proceso įstatyme – kodekse, nepaisant ir tuo pačiu nemenkinant generalinio prokuroro rekomendacijų pozityvios reikšmės detalizuojant procesinį teisinį reguliavimą, kuris, kiek susiję su specialiojo liudytojo institutu, tiesiogiai konkuruoja su BPK normomis. Įtvirtinant šį specifinį subjektą baudžiamajame procese buvo siekiama didesnės žmogaus teisių apsaugos, tačiau esamas teisinis reguliavimas nėra pakankamas šiam tikslui įgyvendinti.

### **2.3. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, vieta baudžiamojo proceso subjektų sistemoje**

Tiek kontinentinėje, tiek anglosaksų teisinėje tradicijoje laikomasi nuostatos, kad įtariamasis negali būti liudytoju savo byloje, tai lemia skirtingas teisinio statuso turinys<sup>105</sup>. Sistemine BPK ir Rekomendacijų analizė leidžia nustatyti faktinį pagrindą, lemiantį proceso subjekto statusą. Jeigu nėra duomenų, kad tiriamą nusikalstamą veiką padarė konkretus asmuo, tačiau jam yra žinomos (tam tikros) veikos padarymo aplinkybės, toks asmuo yra liudytojas; jeigu yra duomenų, kad tiriamą nusikalstamą veiką padarė konkretus asmuo, tačiau tų duomenų nepakanka jį pripažinti įtariamuoju, toks asmuo yra specialusis liudytojas; jeigu yra duomenų, kad tiriamą nusikalstamą veiką padarė konkretus asmuo ir yra pakankamai duomenų jam suteikti įtariamojo statusą, toks asmuo yra įtariamasis.

---

<sup>104</sup> PALEVIČIENĖ, Solveiga; Murauskienė, Dovilė (2020-06-09). Specialusis liudytojas – adekvatus būdas rinkti įrodymus ar jėgos institucijų spaudimo įrankis? Verslo žinios [interaktyvus]. <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2020/06/08/specialusis-liudytojas--adekvatus-budas-rinkti-irodymus-ar-jegos-instituciju-spaudimo-irankis>.

<sup>105</sup> JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2020). Specialusis liudytojas – tarp liudytojo ir įtariamojo? *Teisė*, 114, p. 29.

Visiems šiems proceso dalyviams – paprastam liudytojui, specialiajam liudytojui ir įtariamajam – bendra tai, kad jie yra asmenys, tikėtina žinantys ir todėl apklausiami apie aplinkybes, vienaip ar kitaip susijusias su tirama nusikalstama veika<sup>106</sup>. Tai, koku procesu statusu bus apklausiamas asmuo, priklauso nuo duomenų baudžiamojoje byloje buvimo ir jų pakankamumo. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis statusas iš esmės yra tarpinis, BPK nėra įtvirtinta specialaus liudytojo samprata, leidžianti suvokti šio subjekto procesinį statusą, todėl tikslinga tai padaryti nustatant jo vietą baudžiamojo proceso subjektų sistemoje, sulyginant su šio darbo pirmoje dalyje aptartais tradiciniais baudžiamojo proceso subjektais – liudytoju ir įtariamuoju.

### **2.3.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką, santykis su įtariamuoju**

*Nemo tenetur se ipsum accusare* (draudimo versti duoti parodymus prieš save) principas yra įtvirtintas Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalyje, Konstitucinio teismo jurisprudencijoje ši norma aiškinama kaip reiškianti, kad fizinis asmuo gali atsisakyti duoti parodymus, kuriais remiantis jis pats, jo šeimos narys ar artimas giminaitis galėtų būti patrauktas baudžiamajon atsakomybėn, ir nereiškia, kad fizinis asmuo negali savanoriškai (t. y. niekieno neverčiamas) duoti parodymų prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius<sup>107</sup>. BPK 80 straipsnio 1 punktas nurodo, kad kaip liudytojas negali būti apklausiamas asmuo, kuris gali duoti parodymus apie savo paties galbūt padarytą nusikalstamą veiką, išskyrus atvejus, kai jis sutinka duoti tokius parodymus, taikant BPK 82 straipsnio 3 dalyje nustatytus liudijimo ypatumus. Asmuo, kuris prokuroro nutarimu yra apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, turi teisę apklausos metu turėti įgaliotąjį atstovą, reikalauti būti pripažintas įtariamuoju, jam negali būti taikoma ir liudytojo atsakomybė, nustatyta BPK 83 straipsnio 2 ir 4 dalyse – negali būti taikomos BPK 163 straipsnyje įtvirtintos procesinės prievartos priemonės, toks liudytojas neatsako pagal BK 235 straipsnį už melagingų parodymų davimą. Toks specialaus liudytojo teisinis reguliavimas minėtais aspektais yra artimas įtariamąjo statusui.

Kaip įtariamasis, taip specialusis liudytojas yra baudžiamojo proceso subjektai, įtariamieji (daroma prielaida) nusikalstamos veikos padarymu. Specialiojo liudytojo atžvilgiu

<sup>106</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamąjo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, p. 162.

<sup>107</sup> Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas. *Teisės aktų registras*, 4356.

egzistuoja įtarimas *in personam*<sup>108</sup>, tačiau šio įtarimo stiprumo ir pagrįstumo nepakanka jį laikyti įtariamuoju. Doktrinoje įtarimas *in personam* yra laipsniuojamas lygmenimis: pradinis, paprastas ir pakankamas<sup>109</sup>. Asmuo įtariamuoju neturėtų būti laikomas esant tik pradiniam įtarimui, t. y. menkiausios tikimybės įtarimui, kad asmuo padarė tiriamą nusikalstamą veiką, pagal kurį abejojimas tokiu įtarimu yra didesnis nei įsitikinimas, kad jis pasitvirtins<sup>110</sup>. Bet kokio lygmens įtarimas *in personam* formuojasi tik duomenų pagrindu. Taigi asmuo, turintis įtarimą *in personam*, bet nepakanka duomenų jį laikyti įtariamuoju, yra ne kas kitas kaip asmuo, turintis pradinį įtarimą *in personam*, kitaip tariant, specialusis liudytojas.

Specialusis liudytojas, kaip ir įtariamasis, yra subjektas, baudžiamajame procese dalyvaujantis tik ikiteisminio tyrimo metu. BPK 80 straipsnio „Aplinkybės, dėl kurių asmenys negali būti apklausiami kaip liudytojai“ 1 punkte ir 82 straipsnio „Liudijimo ypatumai“ 3 dalyje reglamentuojamas vienas proceso veiksmas – liudytojo apklausa. Šių normų turinys rodo, kad jose reglamentuojama tik liudytojo apklausa ikiteisminio tyrimo metu, taigi negali būti atliekama specialiojo liudytojo apklausa teismo nagrinėjimo metu. Specialiojo liudytojo dalyvavimas negalimas teismo nagrinėjimo metu dar ir dėl to, kad bylos nagrinėjimo teisme ribos reikalauja griežto ir aiškaus apibrėžimo, kokios nusikalstamos veikos nagrinėjamos ir kokie asmenys kaltinami jų padarymu. Taigi, teisminiame bylos nagrinėjimo metu specialiojo liudytojo institutas neegzistuoja, įtariamasis, bylą perdavus į teismą, tampa kaltinamuoju. Šis aspektas vienija šiuos du baudžiamojo proceso subjektus.

Tiek specialusis liudytojas, tiek įtariamasis, yra apklausiami apie savo galimai atliktus nusikalstamus veiksmus, jie turi teisę meluoti arba atsisakyti duoti parodymus, tokią pat teisę turi ir jų šeimos nariai ar artimieji giminaičiai. Tiesa, pastaroji teisė specialiojo liudytojo artimiesiems baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta sąlyginai neseniai. Byloje Kryževičius prieš Lietuvą<sup>111</sup> buvo skundžiamasi Konvencijos 8 straipsnio pažeidimu, kuris suteikia teisę į tai, kad būtų gerbiamas jo asmeninis ir jo šeimos gyvenimas, kadangi jis buvo verčiamas duoti parodymus prieš savo sutuoktinę, kuri baudžiamajame procese buvo apklausta kaip specialioji liudytoja. Teismas įvertino aptariamo procesinio statuso

---

<sup>108</sup> Įtariamojo atsiradimas procese konstatuojamas ikiteisminį tyrimą atliekančiam pareigūnui ar jį organizuojančiam, koordinuojančiam ir kontroliuojančiam prokurorui pripažinus, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkta pakankamai duomenų, leidžiančių manyti, kad tiriamą nusikalstamą veiką padarė konkretus asmuo.

<sup>109</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas, p. 298–304.

<sup>110</sup> JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2020). Specialusis liudytojas – tarp liudytojo ir įtariamojo? *Teisė*, p. 33.

<sup>111</sup> Kryževičius prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 67816/14, [2018-12-11]. ECLI:CE:ECHR:2018:1211 JUD006781614.

ypatybes. Atsižvelgęs į tai, kad specialiesiems liudytojams taikomos tam tikros teisės, kurios paprastai suteikiamos įtariamiesiems – teisė turėti gynėją ir būti atleistam nuo atsakomybės už atsisakymą duoti parodymus arba melagingų parodymų davimą – bei Vyriausybės nurodymą, kad praktikoje įtariamųjų ar kaltinamųjų šeimos nariams ir artimiesiems giminaičiams suteikiama liudijimo privilegija taip pat suteikiama specialiųjų liudytojų šeimos nariams ir artimiesiems giminaičiams, darė išvadą, kad specialiojo liudytojo statusas yra artimas įtariamojo statusui. Anot EŽTT, specialiojo liudytojo suteikimas asmeniui rodo, kad institucijos turi bent kažkiek pagrindo įtarti, kad jis dalyvavo atliekant nusikalstamą veiką, o tai užkertą kelią asmenį apklausti liudytoju. EŽTT nustačius, kad specialiojo liudytojo statusas yra artimas įtariamojo statusui, kadangi abejais atvejais egzistuoja bent kažkoks įtarimas, kad asmuo padarė nusikalstamą veiką, jis yra atleidžiamas nuo atsakomybės už atsisakymą duoti parodymus ar melagingų parodymų davimą, sprendė, kad Lietuva nepateikė tinkamų ir pakankamų argumentų, kodėl įtariamojo šeimos nariai ir artimieji giminaičiai turi neliudijimo privilegiją, o specialiojo liudytojo – ne, konstatavo Konvencijos 8 straipsnio pažeidimą.

Atitinkamai nacionalinis teisinis reguliavimas pasikeitė, BPK 82 straipsnio 2 dalies nuostatos buvo pakeistos įtvirtinant, kad asmuo gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus prieš savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius. Vargu, ar toks įstatymo pakeitimas išsprendė kilusią problemą. Minėta, kad specialiojo liudytojo teisinis statusas yra trumpalaikis, atlikus apklausą, specialiojo liudytojo statusas nebeegzistuoja ir priklausomai nuo jo duotų parodymų, asmeniui suteikiamas paprasto liudytojo arba įtariamojo teisinis statusas. Tol, kol ikiteisminiame tyrime asmuo turi specialiojo liudytojo statusą, jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai turi teisę atsisakyti duoti parodymus. Kitaip tariant, tol, kol specialusis liudytojas atlieka apklausą, jo artimieji turi teisę neduoti prieš jį parodymų. Visgi tokia teisė pasibaigia, jeigu po apklausos specialusis liudytojas lieka tiesiog liudytoju. Jo šeimos nariai ar artimieji giminaičiai netenka liudijimo imuniteto, teisė neduoti parodymų išnyksta, taigi, jie iš esmės gali būti verčiami duoti parodymus prieš savo šeimos narį ar artimąjį giminaitį.

Apibendrinant galima teigti, kad asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis statusas yra artimas įtariamojo teisiniam statusui keliais svarbiais aspektais. Specialusis liudytojas, kaip ir įtariamasis, procese dalyvauja tik ikiteisminio tyrimo metu, apklausiamas duoda parodymus apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką, jam nėra taikoma atsakomybė už melagingų parodymų davimą, atsisakyti duoti parodymus apskritai arba neatsakyti į tam tikrus užduodamus klausimus, liudijimo imunitetą turi ir šių subjektų šeimos nariai ar artimieji giminaičiai. Skirtingai, nei

įtariamojo atveju, asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą veiką reglamentuotas nepakankamai aiškiai, tai kelia grėsmę specialiojo liudytojo statuso suteikimo ribų peržengimui, o tai daro daugiau žalos, negu suteikia naudos.

### **2.3.2. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, santykis su liudytoju**

Kiekvienas baudžiamojo proceso subjektas turi savo paskirtį baudžiamajame procese. Liudytojo paskirtis baudžiamajame procese – suteikti visą jam žinomą informaciją baudžiamąjį procesą vykdančioms pareigūnams, kad šie galėtų greitai ir išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą<sup>112</sup>. Rekomendacijų 4 punkte yra nurodyta liudytojo apklausos specialia tvarka paskirtis – apklausos metu gauti ikiteisminiam tyrimui faktinių duomenų, kad nepažeidžiant asmens teisių būtų užtikrinta įrodomoji gautų duomenų vertė ir būtų galima priimti tolesnius proceso sprendimus. Tiek liudytojo, tiek specialiojo liudytojo paskirtis baudžiamajame procese yra iš esmės tapati – papasakoti visa, kas jam žinoma apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti. Šių subjektų paskirtis nors ir panaši, tačiau jie duoda parodymus, susijusius su skirtingais asmenimis, t. y. skiriasi liudytojo ir specialaus liudytojo parodymų dalykas. Teisinėje literatūroje apibrėžiamas liudytojo parodymų dalykas, nurodant, kad jis teikia informaciją apie nusikalstamos veikos įvykį (laiką, vietą, padarymo būdą), nusikalstamą veiką padariusius asmenis, nusikalstama veika padarytą žalą, visas kitas jam žinomas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti<sup>113</sup>. Specialaus liudytojo parodymų dalyką sudaro tokių pačių aplinkybių pateikimas, bet kaip anksčiau nurodyta, ši informacija siejama su jo paties galimai padaryta nusikalstama veika.

Darbo pirmoje dalyje prieita prie išvados, kad liudytojas gali būti suinteresuotas galutiniu sprendimu baudžiamojoje byloje priėmimu ir jo turiniu, priklausomai nuo santykių su kitais proceso subjektais (įtariamuoju ar kaltinamuoju, nukentėjusiuoju). Tuo tarpu specialusis liudytojas, sutikdamas būti apklausos apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, yra suinteresuotas neapkalinti savęs. Specialiojo liudytojo suinteresuotumą rodo ir BPK 82 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma, kad asmuo gali neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus prieš savo šeimos narius ar artimuosius giminaičius.

---

<sup>112</sup> JURKA, Raimundas; Randakevičienė, Irma ir JUZUKONIS, Saulius (2009). *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus, p. 102-103.

<sup>113</sup> GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUČONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, p. 193.

Specialiuoju liudytojo ikiteisminio tyrimo metu tampama nuo momento, kai prokuroras gauna asmens rašytinį prašymą būti apklaustam BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyta tvarka arba prokurorui pačiam nustačius ar gavus ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūno informaciją, kad yra BPK 80 straipsnio 1 punkte nustatyti apklausos tokia tvarka pagrindai (Rekomendacijų 9 punktas). Tokiais atvejais yra priimamas prokuroro nutarimas, asmuo su juo supažindinamas pasirašytinai, turi būti išreikšta asmens valia dėl tokios apklausos atlikimo. Tuo tarpu, baudžiamajame procese liudytoju asmuo gali tapti trimis atvejais: faktinį liudytojo statusą asmuo įgyja tada, kai baudžiamąjį procesą vykdančys pareigūnai turi duomenų apie tai, kad asmuo gali žinoti tam tikras aplinkybes, reikšmingas bylai ir nėra (nėra nukentėjęs nuo veikos ar įtariamas ją padaręs); juridinį (procesinį) liudytojo statusą įgyja nuo šaukimo momento, asmeniui tampa aiškios jo pareigos ir atsakomybė, numatyta BPK 83 straipsnyje; liudytoju asmuo tampa ir tuo atveju kai pats asmuo, žinodamas kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių, savarankiškai atvyksta pas ikiteisminį tyrimą vykdančius pareigūnus ir išreiškia savo valią duoti parodymus<sup>114</sup>. Taigi specialaus liudytojo statuso atsiradimas procese siejamas su asmens teise ir jo turimos valios, o liudytojo – su baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta pareiga.

Specialusis liudytojas, be jam išimtinai numatytų teisių apklausos metu turėti įgaliojimą atstovą ir reikalauti būti pripažintam įtariamuoju, turi tokias pačias teises kaip ir liudytojas. Skiriasi šių subjekto turimos pareigos ir taikoma atsakomybė. Liudytojui, skirtingai negu specialiajam liudytojui, už vengimą duoti parodymus numatyta atsakomybė. Specialusis liudytojas duoda parodymus apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką tik esant jo sutikimui, netaikant procesinių prievartos priemonių už atsisakymą ar vengimą tai daryti. Priešingu atveju, tai reikštų ne tik draudimo versti duoti parodymus prieš save, bet ir paneigtą atsakomybės pagal BPK 163, 235 straipsnius nebuvimą, teisingo bei sąžiningo proceso principų pažeidimą.

Taigi, specialaus liudytojo statuso atsiradimas procese siejamas su asmens teise ir jo turimos valios, o liudytojo – su baudžiamojo proceso įstatyme įtvirtinta pareiga. Specialusis liudytojas įgyvendina savo paskirtį baudžiamajame procese duodamas parodymus apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką. Skirtingai negu liudytojas, jis visais atvejais yra suinteresuotas neapkaltingai savęs, tai pagrindžia paties specialiojo liudytojo bei jo šeimos narių ar artimųjų giminaičių procesinė teisė neduoti parodymų arba neatsakyti į kai kuriuos pateiktus klausimus.

---

<sup>114</sup> JURKA, Raimundas; Randakevičienė, Irma ir JUZUKONIS, Saulius. (2009). *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus, p. 103-105.

Įvertinus visa tai, kas aptarta, nustačius, kad specialiojo liudytojo teisinis statusas turi panašumų su paprastu liudytoju, tačiau yra artimesnis įtariamajo teisiniui statusui, būtų galima teigti, kad specialusis liudytojas, lyginant su įtariamajam suteikiamomis teisėmis, iš esmės yra beteisiškumo statusą turintis baudžiamojo proceso subjektas. BPK numatytas ir pirmiau aptartas dvi procesines teises iš esmės turi tik itin trumpą laikotarpį, procesinio veiksmo – apklausos – atlikimo metu. Šis procesinis statusas, viena vertus, leidžia išvengti ir tapimo įtariamuoju, ir oficialaus parodymų davimo, tačiau asmuo, kuris siekia bent jau tam tikrą laiką išsaugoti gerą vardą, reputaciją ir autoritetą, atsisako įtariamajam būdingo *status activus processualis*<sup>115</sup> ir sutinka duoti parodymus apie galimai jam pačiam inkriminuojamas aplinkybes.

---

<sup>115</sup> MERKEVIČIUS, Remigijus (2023-06-24). Requiem Baudžiamojo proceso kodeksui arba „o gal prokurorų kartais net negarbingo verkšlenimo dėl atlyginimų įkaitintoje atmosferoje reikėtų pakalbėti ir apie jų kompetenciją“? TeisėPro [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/24/r-merkevicius-requiem-baudziamojo-proceso-kodeksui-arba-o-gal-prokuroru-kartais-net-negarbingo-verkslenimo-del-atlyginimu-ikaitintoje-atmosferoje-reiketu-pakalbeti-ir-apie-ju-kompetencija/>.

### **III. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų reikšmė įrodinėjimo procese**

Įrodinėjimas yra viena svarbiausių baudžiamojo proceso sudėtinių dalių ir viena pagrindinių baudžiamojo proceso subjektų veiklos kryptių. Atitinkamai ir BPK normos, reglamentuojančios įrodinėjimą, sudaro svarbiausią ir pagrindinę baudžiamojo proceso teisės dalį. Tinkamas šių normų taikymas užtikrina teisingumo vykdymą ir baudžiamojo proceso paskirtį – ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas<sup>116</sup>.

Darbo pirmojoje dalyje aptarta, kad įrodymais pripažįstami duomenys, atitinkantys BPK 20 straipsnyje numatytus reikalavimus. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad įrodymais baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys. Minėta, kad specialusis liudytojas yra specifinis baudžiamojo proceso subjektas, iki šiol keliantis pagrįstų diskusijų dėl netinkamo reglamentavimo, neaiškaus teisinio statuso, o tai kelia problemų praktikoje suvokiant asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, institutą, vertinant tokio asmens parodymus, kokiais kriterijais remiamasi juos pripažįstant įrodymais. Šioje darbo dalyje bus analizuojama EŽTT praktika asmenų parodymų vertinimo aspektu, taip pat Lietuvos teismų praktika bylose, kuriose priimant sprendimą, be kita ko, vadovautasi asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymais, bus siekiama nustatyti, kokią įrodomąją reikšmę konkrečiu atveju įgyja ir kas tai lemia.

#### **3.1. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymams keliami reikalavimai**

Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka, teisėtais būdais gauti duomenys, kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai, ir kuriuos galima patikrinti baudžiamojo proceso kodekse numatytais proceso veiksmiais. Kitaip tariant, įrodymais pripažįstami duomenys, atitinkantys BPK 20 straipsnyje numatytus reikalavimus. EŽTT yra nurodęs, kad įrodymų priimtinumą, pirmiausia, reglamentuoja nacionalinė teisė, ir pagal bendrąją taisyklę vertinti jiems

---

<sup>116</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga.

pateiktus surinktus duomenis turi nacionaliniai teismai<sup>117</sup>. BPK 20 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad įrodymais baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys. BPK nustato duomenų, galinčių būti įrodymais, gavimo tvarką, tačiau tai nėra vienintelis įstatymas, kurio nustatyta tvarka gaunami įrodymai, visgi kitų įstatymų nustatyta tvarka duomenys paprastai gaunami prieš pradėdant ikiteisminį tyrimą. Pradėjus ikiteisminį tyrimą, duomenys apie nusikaltimą veiktą, jį padariusį asmenį ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai išspręsti teisingai, renkami tik BPK nustatyta tvarka, o kitų įstatymų nustatyta tvarka gali būti tik ieškoma duomenų šaltinių, kuriuos nustačius, atliekami proceso veiksmai.

Parodymai – baudžiamosiose bylose dažniausiai sutinkamas duomenų apie įrodinėtinas aplinkybes šaltinis. Asmenų parodymai baudžiamajame procese (ikiteisminio tyrimo metu ir (ar) teisme) yra faktiniai duomenys apie įrodinėjimo dalyką, t. y. apie nusikaltimo įvykį, kitas reikšmingas bylai aplinkybes<sup>118</sup>. Asmenų parodymais įrodinėjamos visos be išimties aplinkybės, turinčios reikšmės bylai išspręsti teisingai. Dėl išskirtinės parodymų svarbos įrodinėjimo procese tiek apklausiamų asmenų teisinis statusas, tiek šių asmenų apklausos tvarka BPK reglamentuota gana detalai.

Teismų praktika rodo, kad dėl neaiškaus specialiojo liudytojo teisinio statuso bei reglamentavimo ypatybių, susiduriama su problemomis, vertinant specialiojo liudytojo parodymus. Pirmiausia, klausimų kyla sprendžiant, ar apskritai tokio baudžiamojo proceso subjekto parodymai laikytini įrodymais. Štai Lietuvos apeliacinis teismas yra pasisakęs, kad pagal BPK 20 straipsnio esmę specialiojo liudytojo parodymais kaltinamasis aktas apskritai negali būti grindžiamas. Šis teismas konstatavo BPK 219 straipsnio 4 punkto pažeidimą, argumentuodamas tuo, kad kaltinamajame akte nurodomi duomenys turi atitikti BPK 20 straipsnio reikalavimus, o nagrinėjamos bylos kaltinamajame akte nurodyti specialiųjų liudytojų parodymai, kurie tokiais duomenimis negali būti laikomi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo aspektu nurodė, kad ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenys, gauti atliekant tyrimo veiksmus – liudytojų, įtariamųjų apklausą, parodymų patikrinimą vietoje ir kitus BPK nurodytus veiksmus, yra duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas (BPK 178, 218 straipsniai). Nebuvo nustatyta, kad ikiteisminio tyrimo metu asmenys kaip liudytojai buvo apklausti pažeidžiant BPK 80 straipsnio 1 dalies ir 82 straipsnio 3 dalies nuostatas, kad jų parodymai gauti neteisėtu būdu. Bylos įrodymų vertinimas, kaip sudėtinė įrodinėjimo teisme proceso dalis, yra neišvengiamai susijęs su

---

<sup>117</sup> C. R. R. Scheper prieš Nyderlandų Karalystę [EŽTT], Nr. 39209/02, [2005-04-05]. ECLI:CE:ECHR:2005:0405 JUD003920902.

<sup>118</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-222/2020.

bylos duomenų teisiame posėdyje ištyrimu ir patikrinimu. Duomenys iki juos pripažįstant įrodymais tikrinami BPK 271–292 straipsniuose nustatyta tvarka atliekant nurodytus proceso veiksmus, ir būtent tokiais teisiame posėdyje išnagrinėtais įrodymais gali būti grindžiamas teismo nuosprendis (BPK 301 straipsnio 1 dalis). Pagal baudžiamojo proceso įstatymą asmenų – kaltinamojo, nukentėjusiojo, liudytojo – parodymai įrodymais pripažįstami tada, kai jie nepažeidžiant įstatyme nustatytos tvarkos yra duoti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo posėdyje arba ikiteisminio tyrimo teisėjui. Remdamasis šiais argumentais, kasacinės instancijos teismas konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismo išvada, jog kaltinamasis aktas apskritai negali būti grindžiamas specialiujų liudytojų parodymais, kad kaltinamojo akto pagrindimas tokiais duomenimis yra esminis kaltinamojo akto trūkumas, t. y. BPK 219 straipsnio 4 punkto pažeidimas, trukdantis nagrinėti bylą, nėra teisinga, teisiniais argumentais nepagrįsta<sup>119</sup>. Taigi, neabejotinai asmuo gali būti apklausiamas apie savo padarytą nusikalstamą veiką, tokia apklausa yra teisėta, jos metu gautais parodymais galima remtis, juos vertinant pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles. Specialiojo liudytojo apklausos metu gauti duomenys atitinka įrodymų leistinumo kriterijų.

Įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmis (20 straipsnio 4 dalis). Duomenys, kurie gaunami suvaržant įstatymų garantuotas žmogaus teises, nesilaikant įstatymais nustatytos tvarkos, laikomi gautais neteisėtu būdu ir pažeidžia minėtus įrodymams keliamus reikalavimus. Pagal kasacinės instancijos teismo formuojamą praktiką, BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies nuostatos, taigi ir draudimas versti duoti parodymus prieš save, yra pažeidžiamos, jei kaip liudytojas apklausiamas asmuo, kuris faktiškai yra įtariamas nusikalstamos veikos padarymu, tačiau dėl vieno ar kitų priežasčių apklausos metu nėra pripažintas įtariamuoju BPK nustatyta tvarka<sup>120</sup>. Parodymai, gauti nesilaikant BPK 80 straipsnio 1 punkto reikalavimų, pripažįstami kaip neturintys įrodomosios reikšmės. Pavyzdžiui, asmenis apklausius kaip liudytojus apie jiems vėliau pareikštus įtarimus, šiais parodymais negalima grįsti jokių teismo išvadų, kadangi įrodymai gauti neleistinu būdu, pažeidžiant BPK 20 straipsnio 4 dalies ir 80 straipsnio 1 punkto reikalavimus<sup>121</sup>. Tuo atveju, jeigu teismas remiasi tokiais parodymais, tai pripažįstama esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu<sup>122</sup>. Pagal BPK 80 straipsnio 1 punktą ir BPK 82 straipsnio 3

<sup>119</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-699-2019.

<sup>120</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-495/2019.

<sup>121</sup> Kauno apygardos teismo 2020 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-236-493/2020.

<sup>122</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-28-449/2020.

dalį apklaustam liudytojui, be kita ko, garantuojama teisė apklausos metu turėti įgaliojimą atstovą, jam netaikoma teisinė atsakomybė už neatvykimą į apklausą, atsisakymą ar vengimą duoti parodymus, taip pat už melagingų parodymą davimą, parodymus visais atvejais duoda esant rašytiniam jo paties sutikimui. Tokiu būdu yra užtikrinama, kad apklausa turės įrodomąją reikšmę net ir tuo atveju, jeigu paaiškėtų, kad asmuo buvo apklaustas apie savo paties padarytą nusikalstamą veiką.

BPK 20 straipsnio 4 dalies nuostata, teigianti, kad įrodymais gali būti tik duomenys, kuriuos galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmas, reiškia hipotetinę galimybę patikrinti duomenis nurodytais veiksmais. Kitaip sakant, įrodymais gali būti pripažįstami tik tokie duomenys, kuriuos yra galimybė patikrinti – jei tokios galimybės nėra, duomenys negali būti pripažįstami įrodymais<sup>123</sup>. Galimybė patikrinti duomenis reiškia galimybę patikrinti jų patikimumą. Ši duomenų grupė yra siejama ne su procesinės formos, bet įrodymų turinio reikalavimais: jie nepripažįstami įrodymais ne dėl to, kad gauti neteisėtai, bet todėl, kad nepatikimi ir netinkami nustatyti byloje įrodinėtinas aplinkybes<sup>124</sup>. BPK 20 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad teisėjai įrodymus vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu. Teisėjų vidinis įsitikinimas vertinant įrodymus turi būti paremtas visų byloje esančių duomenų patikimumo patikrinimu, palyginimu, prieštaravimų pašalinimu ir savo sprendimų argumentavimu<sup>125</sup>.

BPK 301 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas nuosprendį pagrindžia tik tais įrodymais, kurie buvo išnagrinėti teisiamaajame posėdyje. Pagal baudžiamojo proceso įstatymą, asmenų (kaltinamojo, nukentėjusiojo, liudytojų) parodymai įrodymais pripažįstami tada, kai jie nepažeidžiant įstatyme nustatytos tvarkos yra duoti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo posėdyje arba ikiteisminio tyrimo teisėjui, veikiant rungimosi principui. Atsižvelgiant į tai, kad specialusis liudytojas parodymus duoda tik ikiteisminio tyrimo metu prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, apklausos metu surinkti duomenys nors ir atitinka BPK 20 straipsnyje įtvirtintus įrodymams keliamus reikalavimus, tačiau, kaip išsamiai nurodyta pirmoje darbo dalyje, jie nėra savarankiškas įrodymų šaltinis, šiais duomenimis galima patikrinti kitus byloje surinktus įrodymus. Dėl specifinio specialiojo liudytojo statuso, tikslinga nustatyti, kaip visgi tokius asmens parodymus vertina teismai.

---

<sup>123</sup> JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2010). Įrodymų leistinumą samprata Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. *Teisė*, 77, p. 90.

<sup>124</sup> *Ibid.*, p. 90.

<sup>125</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-167-719/2023

### **3.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas įrodinėjimo procese**

Įrodymų vertinimas ir jais pagrįstų išvadų byloje sprendžiamais klausimais darymas yra teismo, priimančio baigiamąjį aktą, prerogatyva, tačiau baudžiamojo proceso įstatymas nenustato taisyklių ir metodų, kurie reglamentuotų patį įrodymų vertinimo procesą. Įrodymų vertinimas iš esmės yra subjektyvus loginis procesas, kuris reiškiasi neperžengiant BPK normų sistemos nustatytų ribų, o teisminis nagrinėjimas ir baigiamojo akto motyvai yra ypatingas argumentacijos atvejis, kai derinami faktiniai duomenys ir loginės taisyklės. Esminis reikalavimas šiam loginiam procesui yra išsamus ir nešališkas visų bylos aplinkybių išnagrinėjimas vadovaujantis įstatymu<sup>126</sup>.

Šio darbo pirmojoje dalyje analizuojant BPK nuostatas ir teismų praktiką, susijusią su įtariamojo bei liudytojo parodymų vertinimu, akcentuota rungimosi principo veikimo svarba minėtų subjektų parodymams suteikiant savarankišką įrodomąją reikšmę. Specialusis liudytojas yra liudytojas, duodantis parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, jis yra apklausiamas prokuroro ar ikiteisminio tyrimo pareigūno, kitaip tariant, procese neveikiant rungimosi principui. Toliau šiame darbe nustatyta, kad šio subjekto trumpalaikis procesinis statusas vienareikšmiškai yra artimas įtariamojo procesiniam statusui. Atsižvelgiant į tai, asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymus būtų tikslinga vertinti analogiškai įtariamojo parodymams, duotiems prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, procese neveikiant rungimosi principui. Tokiam specialiojo liudytojo parodymų vertinimui pritaria ir teismai, nurodydami, kad specialiojo liudytojo parodymai pagal savo patikimumą yra prilyginami įtariamojo, o ne liudytojo parodymams<sup>127</sup>. Visgi manytina, kad tokia taisyklė netaikytina visais atvejais, skirtingai specialiojo liudytojo parodymai vertinami asmeniui, apklausiamam apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, po apklausos įgijus vienokį ar kitokį – liudytojo ar įtariamojo – teisinį statusą.

#### **3.2.1. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas jam įgijus įtariamojo statusą**

---

<sup>126</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021.

<sup>127</sup> Marijampolės apylinkės teismo Vilkaviškio rūmų 2024 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3-1021/2024; Kauno apygardos teismo 2024 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-423-928/2024.

Teismų praktikoje *expressis verbis* nėra formuojamos specialiojo liudytojo parodymų vertinimo taisyklės. Siekiant nustatyti, kaip yra vertinami asmens, apklausiamo apie savo padarytą nusikalstamą veiką, parodymai jam tapus įtariamuoju (kaltinamuoju), tikslinga vadovautis analogija dėl įtariamąjo (kaltinamojo) parodymų vertinimo, kartu apžvelgiant teismų sprendimus, kuriuos priimant buvo įvertinti tokio subjekto, turėjusio specialų statusą, parodymai.

Dėl specifinės specialiojo liudytojo procesinės padėties, jo parodymai turėtų būti vertinami pagal bendrąsias įrodymų vertinimo taisykles, didesnę dėmesį skiriant šio subjekto parodymų patikimumo vertinimui. Specialiojo liudytojo parodymų griežtesnio vertinimo reikalavimas siejamas su jo teisiniu statusu. Vis dėlto, vertinant asmens parodymus, negali būti suabsoliutinamas vien procesinis vaidmuo. Kasacinės instancijos teismas yra pažymėjęs, kad teismas privalo atsižvelgti, be kita ko, į asmens procesinį statusą ir jo galimą suinteresuotumą bylos baigtimi, tačiau tai nereiškia, kad, pavyzdžiui, neutralaus liudytojo parodymai visais atvejais turi didesnę įrodomąją reikšmę nei kaltinamojo parodymai<sup>128</sup>. Nustatyti, kad tam tikra informacija yra patikima ir reikšminga sprendžiant bylą, galima tik rungimosi principu vykstančio teismo proceso metu.

Specialiojo liudytojo parodymų, duotų prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, perskaitymas ir analizė bendrame bylos duomenų kontekste gali turėti reikšmės formuojantis teismo vidiniam įsitikinimui ir galutiniam įrodymų įvertinimui. Tokį teiginį pagrindžia teismų praktika. Vilniaus apygardos teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą pagal nuteistojo ir jo gynėjos apeliacinį skundą, nustatė, kad pats nuteistasis ikiteisminio tyrimo metu buvo apklaustas specialiuoju liudytoju, išaiškinant, kad jis gali duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, gali sutikti arba nesutikti būti apklausiamas kaip liudytojas, taip pat išaiškinta, kad draudžiama versti duoti parodymus prieš save, turi teisę apklausos metu turėti įgaliotąjį atstovą. Nuteistasis savo parašu patvirtino, jog jis susipažino su prokuroro nutarimu, savo teisėmis ir pareigomis, pareiškė, kad sutinka būti apklausiamas kaip specialusis liudytojas, teisė turėti įgaliotąjį atstovą nepasinaudojo, o jo parodymus užfiksavusiam ikiteisminio tyrimo pareigūnui patvirtino, kad protokolą perskaitė, iš jo žodžių surašyta teisingai, pastabų, papildymų nenurodė. Nuteistajam po apklausos buvo pareikšti įtarimai, jį apklausius įtariamąjo procesiniu statusu pareiškė, kad tvirtina specialiojo liudytojo apklausos metu duotus parodymus iš dalies ir išdėstė patikslinimus. Bylą nagrinėjant teisiamajame posėdyje, dalyvaujant kaltinamojo pasirinktai gynėjai, buvo pagarsinti nuteistojo parodymai

---

<sup>128</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022.

apklausiant jį specialiuoju liudytoju. Apklaustas teismo bylos nagrinėjimo metu, davė iš esmės analogiškus parodymus kaip ir apklausiamas specialiuoju liudytoju. Apeliacine tvarka bylą nagrinėjantis teismas nustatė, kad pirmosios instancijos teismas, detaliai išanalizavęs šio asmens duotus parodymus, turint skirtingą teisinį statusą, pagrįstai nurodė, kad jie buvo nuoseklūs, patikimi, viso baudžiamojo proceso metu asmuo aktyviai naudojo savo teisėmis ir apklausos BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies pagrindais metu užfiksuotus duomenis vertindamas kartu su kitais bylos įrodymais, BPK 20 straipsnio 4, 5 dalių nuostatų nepažeidė<sup>129</sup>. Šiame kontekste pažymėtina, kad parodymų nuoseklumas reiškia, kad tarp asmens duodamų parodymų (ikiteisminio tyrimo metu ar teismo posėdžio metu) egzistuoja loginis ryšys tarp kiekvieną kartą nurodomų aplinkybių, neaptinkami prieštaravimai tarp skirtingų teiginių. Praktikoje pagrįstai nurodoma, kad vertinant teismajame posėdyje pagarsintus specialiojo liudytojo parodymus, tai, kad asmuo neatsiminė tam tikrų aplinkybių bylą nagrinėjant pirmosios instancijos teisme, nelaikytina pakankama aplinkybe atmesti šio nuteistojo (ikiteisminio tyrimo metu apklausto specialiuoju liudytoju) parodymus kaip nepagrįstus, jie yra reikšmingi vertinant kaltinamojo parodymų, duotų teismajame posėdyje, patikimumą<sup>130</sup>.

Praktikoje sutinkama atvejų, kuomet asmuo, apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, duoda parodymus jam nepranešant apie galimybę nesutikti papasakoti apie galimai save inkriminuojančias aplinkybes. Tokia situacija lemia ne tik pareigą tokiais duomenimis nesivadovauti, bet ir poreikį bylą nagrinėti iš naujo. Asmens sutikimas dėl BPK 80 straipsnio 1 punkte nurodytos apklausos išreiškia jo procesinę valią dėl bendradarbiavimo su tyrimo institucijomis tiriant nusikalstamą veiką, kurios padaryme jis galimai dalyvavo, tačiau nepanaikina BPK 80 straipsnio 1 punkte numatytos aplinkybės, draudžiančios kaip liudytoją apklausti asmenį, galintį duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Teismas konstatavo, kad apklausos metu buvo kilusi vertimo duoti parodymus prieš save situacija, t. y. egzistavo BPK 80 straipsnio 1 punkte numatytas pagrindas, draudžiantis asmenį apklausti kaip liudytoją, o tai lėmė netinkamą baudžiamojo įstatymo taikymą<sup>131</sup>.

Pastebėtina, kad teismų praktikoje nuostatų, reglamentuojančių specialiojo liudytojo institutą, aiškinimas yra nuoseklus. Tai, kad teismai paprastai šio subjekto apklausos tvarką ar statusą grindžia remiantis Rekomendacijomis arba jas tiesiog cituojant, sukuria

---

<sup>129</sup> Vilniaus apygardos teismo 2021 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-617-365/2021.

<sup>130</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2021 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-288-307/2021.

<sup>131</sup> Vilniaus apygardos teismo 2014 m. balandžio 1 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-315/2014.

procesinio nestabilumo situaciją. Praktikoje baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimai, susiję su BPK 80 straipsnio 1 punktu ir 82 straipsnio 2 dalimi, yra sutinkami, paprastai suteikiant pirmenybę baudžiamojo proceso operatyvumui ir išsamumui, o ne žmogaus ir piliečio teisių bei laisvių apsaugai, kas sudaro pagrindą specialiojo liudytojo parodymais nesivadovauti priimant sprendimą byloje ar juos pripažinti neleistiniais įrodymais.

Specialiojo liudytojo apklausos metu duoti parodymai, asmenį vėliau pripažįstant įtariamuoju, paskui ir kaltinamuoju bei nuteistuoju, analizuojami ir vertinami neskiriant jiems papildomo dėmesio, pagal tas pačias taisykles, kaip ir kiti byloje esantys duomenys, tačiau atidžiai nustatant visų apklausų metu nurodytų aplinkybių nuoseklumą, logiškumą<sup>132</sup>.

Aptarti teismų praktikos atvejai rodo, kad vertinant specialiojo liudytojo duotus parodymus, teismai itin kruopščiai vertina jų turinį, pirma, kitų apklausų metu duotų parodymų kontekste, antra, juos analizuoja byloje esančių duomenų, teismo pripažįstamų įrodymais, visumoje. Specialaus liudytojo ikiteisminio tyrimo metu duoti parodymai naudojami kitiems byloje esantiems duomenims patikrinti, taip pat vertinant kaltinamojo parodymų patikimumą. Kaip nurodyta šio darbo pirmoje dalyje, BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies pagrindu apklausiamo liudytojo parodymais jokiais atvejais neįgyja savarankiškos įrodomosios reikšmės, vis tik turi tam tikrą įrodomąją reikšmę formuojant teisėjo vidinį įsitikinimą, tikrinant kitus byloje esančius įrodymus, ypatingai sprendžiant dėl kaltinamojo parodymų patikimumo.

### **3.2.2. Asmens, apklausiamo apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, parodymų vertinimas jam įgijus liudytojo statusą**

EŽTT formuojamoje praktikoje teigiama, kad tie, kurie atsakingi už sprendimo dėl kaltinamojo kaltumo ar nekaltumo priėmimą, turėtų iš esmės išklausti liudytojus asmeniškai ir įvertinti pateiktų parodymų patikimumą. Parodymų patikimumo vertinimas yra sudėtinga užduotis, kurios paprastai neįmanoma atlikti vien perskaitant parodymų turinį, t. y. apklausų protokolus<sup>133</sup>.

Kasacinės instancijos teismo jurisprudencijoje teigiama, kad liudytojo priešiškus kuriai nors iš proceso šalių, taip pat aplinkybę, kad asmuo ikiteisminio tyrimo metu buvo apklaustas kaip specialusis liudytojas, savaime neužkerta kelio remtis šio liudytojo parodymais, dėl tokių parodymų patikimumo sprendžiama vertinant juos bendra tvarka,

<sup>132</sup> Šiaulių apygardos teismo 2022 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-161-354/2022.

<sup>133</sup> Lorefice prieš Italiją [EŽTT], Nr. 63446/13, [2017-06-29]. ECLI:CE:ECHR:2017:0629 JUD006344613.

ypatingą dėmesį skiriant jų įvertinimui kitų bylos duomenų kontekste, palyginimui ir sugretinimui<sup>134</sup>. Šiame kontekste svarbu paminėti, kad specialiuoju liudytoju apklaustas asmuo, kuriam netaikoma jokia atsakomybė už melagingų parodymų davimą, pakartotinai apklaustas teisme liudytojo statusu ir įspėjus dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingų parodymų davimą, jo duoti parodymai, jeigu yra nuoseklūs ir neaptinkama prieštaravimų, tikėtina, kad teisėjo sąmonėje jie turi kiek didesnę įrodomąją reikšmę, nors visais atvejais privalo būti patikrinti juos sugretinant su kitais byloje esančiais įrodymais.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje byloje nustatė, kad asmenys ikiteisminio tyrimo metu buvo apklausti specialiaisiais liudytojais, prokurorės nutarimu specialiojo liudytojo statusas buvo panaikintas, tolesniame baudžiamajame procese jie buvo apklausiami pas ikiteisminio tyrimo teisėją ir pirmosios instancijos teisme, turėjo liudytojo statusą, buvo įspėti dėl atsakomybės už melagingų parodymų davimą, todėl įvertinęs tai, kad apklausiamų kaip liudytojų pozicija dėl įvykio aplinkybių nesikeitė, liudytojų suinteresuotumas apkalbėti nuteistąjį nebuvo nustatytas, teismas neturėjo pagrindo šių minėtų asmenų parodymais nesivadovauti<sup>135</sup>.

Teismai specialiojo liudytojo parodymais nesivadovauja, jeigu jie BPK 276 straipsnio 4 dalies pagrindu teisiamajame posėdyje perskaityti kitiems įrodymams patikrinti patvirtina kaltinamojo parodymus, tačiau jų nepagrindžia kiti byloje esantys duomenys – nešališkų liudytojų parodymai ar objektyvūs bylos duomenys. Taip pat parodymais turi būti remiamasis ta apimtimi, kiek juos patvirtina kiti byloje surinkti duomenys<sup>136</sup>. Praktikoje pasitaiko atvejų, kuomet specialiojo liudytojo parodymais, vėliau apklausto paprastu liudytoju, remiamasi ta apimtimi, kiek juos patvirtina kiti byloje surinkti duomenys. Be to, specialiojo liudytojo parodymais nesivadovaujama, jeigu ikiteisminio tyrimo metu BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies pagrindu apklausto asmens nepavyko iškviešti į teisiamąjį posėdį, kas užkerta galimybę ištirti jo parodymus teisme bei kaltinamajam užduoti klausimus<sup>137</sup>. Matyti, kad baudžiamajame procese specialiojo liudytojo parodymai nors ir neturi savarankiškos įrodomosios reikšmės, tačiau teismai itin atidžiai vertina šio subjekto parodymus, visais atvejais užtikrinant sąžiningą baudžiamąjį procesą kaltinamojo atžvilgiu.

Pagrįstai teismai kritiškai vertina specialiojo liudytojo parodymus, nustatant apklausos BPK 80 straipsnio 1 dalies, 82 straipsnio 3 dalies pagrindu pažeidimus. Klaipėdos

---

<sup>134</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015.

<sup>135</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-628/2025.

<sup>136</sup> Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-155-307/2022.

<sup>137</sup> Kauno apygardos teismo 2017 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-186-593/2017.

apygardos teismas konstatavo, kad nors asmuo davė parodymus apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, tačiau ikiteisminio tyrimo metu ir teisme jis buvo apklausiamas liudytoju, negarantuojant jam BPK 80 straipsnio 1 punkte, 82 straipsnio 3 dalyje numatytų specialaus liudytojo teisių, be kita ko, ir teisės atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką. Nesuteikus liudytojui teisės atsisakyti duoti parodymus apie savo paties galimai padarytą nusikalstamą veiką, taip pat galimybės naudotis kitomis specialaus liudytojo teisėmis, jo parodymų įrodomoji reikšmė žymiai sumažėja, kadangi duotoje situacijoje liudytojas, duodantis parodymus apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, neatsako pagal BK 235 straipsnį už melagingų parodymų davimą<sup>138</sup>. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šiuo aspektu yra nurodęs, kad parodymai, gauti pažeidžiant BPK 80 straipsnio 1 punkto reikalavimus, pripažįstami neturinčiais įrodomosios reikšmės, todėl jeigu tokiais parodymais grindžiamas nuosprendis, tai pripažįstama esminiu baudžiamojo proceso įstatymo pažeidimu<sup>139</sup>. Byloje nustačius, kad asmenys buvo apklausti pažeidžiant specialiojo liudytojo apklausos nuostatas, nurodė, jog liudytojų parodymais negalima remtis ir grįsti kaltinamųjų kaltės, nes jų parodymai neleistini, nepatikimi ir prieštarauja kitiems byloje esantiems įrodymams, priešingu atveju, būtų pažeista teisė į gynybą ir nekaltumo prezumpcija<sup>140</sup>. Asmens apklausa, pažeidžiant BPK 80 straipsnio 1 punkto ir 82 straipsnio 3 dalies nuostatas, suteikia pagrindo teismams abejoti tokių parodymų patikimumu ir jais pripažinti neleistiniais. Visgi nustačius tokio pobūdžio pažeidimą, tai nėra besąlygiškas (t. y. neatsižvelgiant į kitas bylos aplinkybes, nustatytas remiantis leistiniais, atitinkančiais BPK 20 straipsnio reikalavimus, įrodymais) pagrindas teismų sprendimus pripažinti neteisėtais ir nepagrįstais<sup>141</sup>.

Liudytojų, kurie galėjo būti ar buvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn, parodymai vertinami kartu su kitais baudžiamojoje byloje surinktais įrodymais. Egzistavusi (potenciali) baudžiamosios atsakomybės pritaikymo grėsmė savaime nepagrindžia išvados, kad tokių liudytojų parodymai negali būti objektyvūs, kad teisėsaugos pareigūnai tokioje situacijoje paprastai gali išgauti neteisingus parodymus<sup>142</sup>. Specialiojo liudytojo, vėliau procese tapusio paprastu liudytojo, parodymai, vertinami pagal įprastas, darbo pirmojoje dalyje aptartas, liudytojo, apklausiamo pas prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną, parodymų vertinimo taisykles. Tokio procesinio veiksmo atlikimo metu nėra užtikrinamas

<sup>138</sup> Klaipėdos apygardos teismo 2010 m. gruodžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-345-557-2010.

<sup>139</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59-628/2023.

<sup>140</sup> Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-98-238/2015.

<sup>141</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-976/2022.

<sup>142</sup> Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-178/2012.

rungimosi principo veikimas, todėl tokiais duomenimis teismas tikrina kitus byloje esančius įrodymus ir formuoja savo vidinį įsitikinimą.

## IŠVADOS

1. Įtariamojo, liudytojo (nukentėjusiojo) apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu duotiems parodymams yra suteikiama išskirtinė reikšmė – teisėjui juos pagarsinus teismo posėdžio metu, tampa savarankišku įrodymų šaltiniu. Įtariamojo, liudytojo (nukentėjusiojo) parodymų, duotų ikiteisminio tyrimo metu ikiteisminio tyrimo pareigūnui ar prokurorui, perskaitymas teisiamaajame posėdyje neįgyja įrodomosios reikšmės, tačiau gali turėti reikšmės formuojant teismo vidiniam įsitikinimui ir galutiniam įrodymų įvertinimui. Didelę įtaką parodymus pripažįstant savarankišku įrodymu turi rungtyniško baudžiamojo proceso užtikrinimas.
2. Asmuo, apklausiamas apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, turi dvi procesines teises: teisę apklausos metu turėti įgaliotąjį atstovą ir teisę reikalauti būti pripažintam įtariamuoju. Jokių teisių ne apklausos metu nei specialusis liudytojas, nei jo atstovas neturi, jie baudžiamajame procese neįgyja bendrojo *status activus processualis*.
3. Specialiojo liudytojo teisinis statusas yra artimas įtariamojo teisiniam statusui – specialusis liudytojas procese dalyvauja tik ikiteisminio tyrimo metu, apklausiamas duoda parodymus apie galimai savo padarytą nusikalstamą veiką, jam nėra taikoma atsakomybė už melagingų parodymų davimą, jis gali atsisakyti duoti parodymus apskritai arba neatsakyti į tam tikrus užduodamus klausimus, liudijimo imunitetą turi ir šių subjektų šeimos nariai ar artimieji giminaičiai. Specialioji liudytojo statuso atsiradimas procese siejamas su asmens teise ir jo valia, šis subjektas įgyvendina savo paskirtį duodamas parodymus apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, jis visais atvejais yra suinteresuotas neapkaltinti savęs.
4. Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, instituto reglamentavimo problematika kyla nesant šio instituto išsamaus reguliavimo Baudžiamojo proceso kodekse. Generalinio prokuroro rekomendacijose detalizuota specialiojo liudytojo apklausos tvarka tam tikrais aspektais tiesiogiai konkuruoja su Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintomis normomis. Teisinėje valstybėje baudžiamieji procesiniai santykiai turi būti reglamentuoti baudžiamojo proceso įstatyme.
5. Specialiojo liudytojo parodymai, asmenį vėliau pripažįstant įtariamuoju, kaltinamuoju, analizuojami ir vertinami pagal bendras įrodymų vertinimo taisykles, nustatant visų apklausų metu nurodytų aplinkybių nuoseklumą, logiškumą. Specialiojo liudytojo duotų parodymų turinys analizuojamas kitų apklausų metu duotų parodymų kontekste

bei byloje esančių duomenų, teismo pripažįstamų įrodymais, visumoje. Specialiojo liudytojo ikiteisminio tyrimo metu duoti parodymai naudojami kitiems byloje esantiems duomenims patikrinti, taip pat vertinant kaltinamojo parodymų patikimumą. Tokie parodymai neįgyja savarankiškos įrodomosios reikšmės, tačiau turi tam tikrą įrodomąją reikšmę formuojant teisėjo vidinį įsitikinimą, tikrinant kitus byloje esančius įrodymus.

6. Specialiojo liudytojo, vėliau procese tapusio liudytojo, parodymai, vertinami pagal įprastas liudytojo, apklausiamo pas prokurorą ar ikiteisminio tyrimo pareigūną, parodymų vertinimo taisykles. Tokio procesinio veiksmo atlikimo metu nėra užtikrinamas rungimosi principo veikimas, todėl tokiais duomenimis teismas tikrina kitus byloje esančius įrodymus ir formuoja savo vidinį įsitikinimą.

## PASIŪLYMAI

1. Baudžiamojo proceso kodekse turėtų būti tiesiogiai įtvirtintas specialiojo liudytojo arba apklausos specialia institutas, formuluojant specialiojo liudytojo arba apklausos specialia tvarka sąvoką ir ją tiksliai apibrėžiant, įtvirtinant šio subjekto apklausos eigą, teisių ir pareigų sąrašą, taikomą atsakomybę ir jos ribas, procesinio statuso įgijimo ir panaikinimo tvarką.

## LITERATŪROS SĄRAŠAS

### **Teisės aktai:**

1. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (1996). *Valstybės žinios*, 2002, 77-3288.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. *Valstybės žinios*, 1992, 33-1014.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII-1968. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002 m. balandžio 9 d. Nr. IX-785. *Valstybės žinios*, 2002, 37-1341.
5. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2008 m. sausio 9 d. įsakymu Nr. I-8 patvirtintos Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. *Valstybės žinios*, 2008, 6-234.
6. Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2025 m. gegužės 28 d. įsakymu Nr. I-114 pakeistos Rekomendacijos dėl liudytojo apklausos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka. *Teisės aktų registras*, 2025, 9368.
7. Code de procédure pénale. 23 décembre 1958. *Légifrance*, 1958, 0299.
8. Codice di procedura penale. 22 settembre 1988. *Gazzetta Ufficiale*, 1988, 447.
9. Ley de Enjuiciamiento Criminal. 17 de septiembre de 1882. *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 1882, 260.
10. Loi n°2000-516 du 15 juin 2000 renforçant la protection de la présomption d'innocence et les droits des victimes (2000). *Légifrance*, 2000-516.
11. Legge 1 marzo 2001, n. 63 Modifiche al codice penale e al codice di procedura penale in materia di formazione e valutazione della prova in attuazione della legge costituzionale di riforma dell'articolo 111 della Costituzione (2001). *Gazzetta Ufficiale*, 63.
12. Ley Orgánica 13/2015, de 5 de octubre, de modificación de la Ley de Enjuiciamiento Criminal para el fortalecimiento de las garantías procesales y la regulación de las medidas de investigación tecnológica (2015). *Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado*, 239.

### **Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija:**

13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 7-254.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 69-2798.

15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. kovo 15 d. nutarimas. *Teisės akty registras*, 4356.

**Specialioji literatūra:**

16. ALVISI, Enrico (2020). L'esame dell'imputato in un procedimento connesso. Tesi di laurea magistrale. Libera Università Internazionale degli Studi Sociali.

17. ANCELIS, Petras. Įrodinėjimo tikslas, dalykas ir priemonės. Iš: KURAPKA, Egidijus; MATULIENĖ, Snieguolė; PANOMARIOVAS, Artūras ir kt. (2011). *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 205-269.

18. ATLLÓ BUXÓ-DULCE, Luis. El significado real de los términos imputado e investigado. Iš ALONSO-CUEVILLAS SAYROL, Jaime (sud.) (2016). *El nuevo proceso penal tras las reformas de 2015*. Barcelona: Ed. Atelier, p. 137-141.

19. AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas ir ZAJANČKAUSKIENĖ, Jolanta (2016). *Baudžiamojo proceso teisė. Bendroji dalis*. Vadovėlis. Vilnius: Valstybės įmonė Registrų centras.

20. AŽUBALYTĖ, Rima; Jurka, Raimundas; ŠALČIUS, Marijus ir kt. (2014). *Baudžiamojo proceso teisė*. Metodinė priemonė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

21. GIRDAUSKAS, Mindaugas (2004). Rungimosi principas baudžiamajame procese: turinio aspektai. *Teisė*, 53, 102–115.

22. GODA, Gintaras (2014). *Vertybiniai prioritetai baudžiamajame procese*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras.

23. GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUONIS, Pranas (2005). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras.

24. GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis ir KUONIS, Pranas (2011). *Baudžiamojo proceso teisė*. Vadovėlis. 2-oji pataisyta ir papildyta laida. Vilnius: VĮ „Registrų centras“.

25. GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis; KUONIS, Pranas ir kt. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. V-XI dalys*. Komentaras. Vilnius: teisinės informacijos centras.

26. GODA, Gintaras; Kazlauskas, Marcelis; KUONIS, Pranas ir kt. (2003). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. I-IV dalys*. Komentaras. Vilnius: teisinės informacijos centras.

27. GUŠAUSKIENĖ, Marina. Įtariamojo teisės į gynybą procesinis turinys ikiteisminio tyrimo stadijoje. Iš: ANCELIS, Petras; AŽUBALYTĖ, Rima, BELEVIČIUS, Linas ir kt. (2009). *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrus, p. 216-257.

28. GUTAUSKAS, Aurelijus (2023). Konstitucinio Tesimo jurisprudencijos įtaka ir reikšmė moderniosios baudžiamosios politikos formavimuisi. *Konstitucinė justicija Lietuvoje: trys veiklos dešimtmečiai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 85-100.
29. JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2010). Įrodymų leistinumą samprata Lietuvos baudžiamojo proceso teisėje. *Teisė*, 77, 81-97.
30. JUOZAPAVIČIUS, Audrius (2020). Specialusis liudytojas – tarp liudytojo ir įtariamojo? *Teisė*, 114, 26-48.
31. JUOZAPAVIČIUS, Audrius ir LEONAITĖ, Erika (2021). Procedūriniai įrodymų leistinumą aspektai baudžiamajame procese. *Teisė*, 121, 80-97.
32. JURKA, Raimundas (2006). Draudimas versti duoti parodymus prieš save kaip asmens konstitucinių teisių baudžiamajame procese garantas. *Jurisprudencija*, 1(79), 31-39.
33. JURKA, Raimundas (2009). *Liudytojas ir jo procesiniai interesai baudžiamajame procese*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centras.
34. JURKA, Raimundas; Ažubalytė, Rima; Gušauskienė, Marina; PANOMARIOVAS, Artūras (2009). *Baudžiamojo proceso principai*. Vilnius: Eugrimas.
35. JURKA, Raimundas; Randakevičienė, Irma ir JUZUKONIS, Saulius. (2009). *Baudžiamojo proceso dalyviai*. Vilnius: Industrus.
36. KAZLAUSKAS, Marcelis; Rinkevičius, Jurgis (1991). *Asmenų parodymai baudžiamajame procese*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
37. KILINSKAS, Vidas (2005). Ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekama įtariamojo apklausa. *Teisė*, 57, 50–70.
38. KUČONIS, Pranas (2023). „Specialusis liudytojas“ baudžiamajame procese. *Teisė*, 126, 116-130.
39. MENDOZA VICENTE, Jorge. El Estatuto del Investigado: Transposición de las Directivas Comunitarias en las Reformas del 2015. Trabajo Fin de Grado. Universidad de Valladolid.
40. MERKEVIČIUS, Remigijus (2008). *Baudžiamasis procesas: įtariamojo samprata*. Monografija. Vilnius: VĮ Registrų centro Teisinės informacijos departamentas.
41. MERKEVIČIUS, Remigijus (2013). Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro rekomendacijų kaip baudžiamojo proceso teisės šaltinių problematika. *Teisė*, 88, 73-93.
42. MERKEVIČIUS, Remigijus (2024). *Gynybos baudžiamajame procese pagrindai*. Monografija. Pirmoji dalis. Krokuvė: Księgarnia Akademica.
43. MERKEVIČIUS, Remigijus. Baudžiamojo proceso kodeksas: ar teismo nagrinėjimo struktūra garantuoja teisingą teisimą? Iš: ANCELIS, Petras; AŽUBALYTĖ,

Rima, BELEVIČIUS, Linas ir kt. (2009). *Sąžiningas baudžiamasis procesas: probleminiai aspektai*. Vilnius: Industrus, p. 135-173.

44. ORTEGO PÉREZ, Francisco (2021). Conceptualización y garantismo en torno al sujeto pasivo del proceso penal. *Revista Vasca de Derecho Procesal y Arbitraje*, 2, 231-249.

45. ŠAPALAITĖ, Eglė (2007). Liudytojo apklausos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekso ir taikymo praktikoje santykio problemos. *Jurisprudencija*, 3(93), 83-91.

46. TRILLES, Olivier (2005). *Essai sur le devenir de l'instruction préparatoire: analyse et perspectives*. Thèse de doctorat, Sciences sociales, Droit, Université des Sciences Sociales de Toulouse. Toulouse: Toulouse Capitole Publications.

47. ŽIBAITĖ-NELIUBŠIENĖ, Rasa (2016). Asmenų parodymų patikimumo probleminiai aspektai. *Jurisprudencija*, 23(2), 310-332.

#### **Teismų praktika:**

48. C. R. R. Scheper prieš Nyderlandų Karalystę [EŽTT], Nr. 39209/02, [2005-04-05]. ECLI:CE:ECHR:2005:0405 JUD003920902.

49. Lorefice prieš Italiją [EŽTT], Nr. 63446/13, [2017-06-29]. ECLI:CE:ECHR:2017:0629 JUD006344613.

50. Kryževičius prieš Lietuvą [EŽTT], Nr. 67816/14, [2018-12-11]. ECLI:CE:ECHR:2018:1211 JUD006781614.

51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-562/2006.

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225/2009.

53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. spalio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-178/2012.

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350/2013.

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-115/2014.

56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-176-303/2015.

57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-276-976/2015.

58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 31 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-211-489/2016.

59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-8-699-2019.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-495/2019.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-24-222/2020.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-89-689/2020.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 31 d. nutartis baudžiamosiose bylose Nr. 2K-9-719/2021.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-50-942/2021.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-57-648/2021.
66. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-144-942/2021.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. vasario 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-6-976/2022.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-58-719/2022.
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59-628/2023.
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. vasario 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-42-719/2024.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-119-719/2024.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-12-511/2025.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. balandžio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-79-654/2025.
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2025 m. birželio 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-102-628/2025.

76. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-53-483/2018.
77. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. gegužės 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-28-449/2020.
78. Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. gruodžio 8 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-288-307/2021.
79. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. gruodžio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-617-365/2021.
80. Kauno apygardos teismo 2015 m. liepos 24 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-98-238/2015.
81. Kauno apygardos teismo 2017 m. spalio 26 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-186-593/2017.
82. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. balandžio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-236-493/2020.
83. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2024 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-423-928/2024.
84. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2022 m. birželio 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-161-354/2022.
85. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-345-557-2010.
86. Marijampolės apylinkės teismo 2024 m. gegužės 31 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-3-1021/2024.

**Kiti šaltiniai:**

***Travaux préparatoires:***

87. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254, 256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 316, 317, 318, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios bei kodekso papildymo naujais 801, 3741, 3742, 4121 straipsniais įstatymo projekto ir jo įsigaliojimo bei įgyvendinimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas (2007). LRS, XP-2219.
88. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 37, 40, 44, 46, 48, 53, 55, 56, 62, 63, 64, 65, 70, 73, 80, 82, 90, 93, 108, 110, 111, 130, 131, 132, 139, 140, 141, 142, 151, 154, 160, 161, 166, 167, 168, 171, 178, 186, 199, 212, 214, 217, 225, 232, 233, 234, 254,

256, 276, 287, 296, 300, 302, 303, 308, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 318, 319, 320, 324, 326, 327, 329, 333, 342, 358, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 381, 382, 384, 385, 409, 413, 414, 439, 447, 448, 454, 460 straipsnių pakeitimo ir papildymo, 306 straipsnio pripažinimo netekusiu galios, kodekso papildymo 41-1, 77-2, 80-1, 374-1, 374-2, 412-1 straipsniais ir kodekso priedo papildymo įstatymas (2007). LRS, X-1236.

89. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 82 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto (2025). LRS, XVP-801.

#### **Internetiniai šaltiniai:**

90. GRANATA, Raffaele (2023). Il testimone assistito: interventi della Corte Costituzionale, ambito soggettivo e status del dichiarante. *Cammino diritto*, 1-34 [interaktyvus]. [https://rivista.camminodiritto.it/public/pdfarticoli/9654\\_7-2023.pdf](https://rivista.camminodiritto.it/public/pdfarticoli/9654_7-2023.pdf).

91. MERKEVIČIUS, Remigijus (2023-06-24). Requiem Baudžiamojo proceso kodeksui arba „o gal prokurorų kartais net negarbingo verkšlenimo dėl atlyginimų įkaitintoje atmosferoje reikėtų pakalbėti ir apie jų kompetenciją“? TeisėPro [interaktyvus]. <https://www.teise.pro/index.php/2023/06/24/r-merkevicius-requiem-baudziamojo-proceso-kodeksui-arba-o-gal-prokuroru-kartais-net-negarbingo-verkslenimo-del-atlyginimu-ikaitintoje-atmosferoje-reiketu-pakalbeti-ir-apie-ju-kompetencija/>.

92. PALEVIČIENĖ, Solveiga; Murauskienė, Dovilė (2020-06-09). Specialusis liudytojas – adekvatus būdas rinkti įrodymus ar jėgos institucijų spaudimo įrankis? Verslo žinios [interaktyvus]. <https://www.vz.lt/verslo-aplinka/2020/06/08/specialusis-liudytojas--adekvatus-budas-rinkti-irodymus-ar-jegos-instituciju-spaudimo-irankis>.

93. SEGRETO, Alessandro (2007-12-29). La testimonianza dell'imputato in procedimento connesso o collegato proscioltto. *Altalex*. [interaktyvus] <https://www.altalex.com/documents/news/2007/12/29/la-testimonianza-dell-imputato-in-procedimento-connesso-o-collegato-proscioltto>.

94. TABASCO, Giuseppe (2017). Testimonianza assistita. *Diritto on line*. [interaktyvus] [https://www.treccani.it/enciclopedia/testimonianza-dir-proc-pen-3-testimonianza-assistita\\_\(Diritto-on-line\)/](https://www.treccani.it/enciclopedia/testimonianza-dir-proc-pen-3-testimonianza-assistita_(Diritto-on-line)/).

**Asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis statusas ir jo parodymų reikšmė įrodinėjimo procese**

**Loreto Etxezarreta Arrizabalaga**

Magistro darbe analizuojamas asmens, apklausiamo apie savo galimai padarytą nusikalstamą veiką, teisinis statusas ir jo parodymų reikšmė įrodinėjimo procese. Pasitelkiant istorinį metodą analizuojamos specialiojo liudytojo teisinio reglamentavimo istorinis aspektas, šio procesinio subjekto atsiradimo priežastys Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese, taip pat kitose Europos valstybėse – Prancūzijoje ir Italijoje, aptariamas Ispanijos baudžiamajame procese egzistuojantis tam tikra prasme artimas specialiajam liudytojui subjektas. Magistro darbe sisteminiu bei analizės metodu gilinamasi į Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 80 straipsnio 1 punkte ir 82 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos liudytojo apklausos ypatumus bei specifiką. Nagrinėjant teisės mokslininkų poziciją bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, atskleidžiama specialiojo liudytojo teisinio reguliavimo bei procesinio statuso problematika.

Šiame darbe aptariamas vienas esminių įrodinėjimo principų – rungimosi principas, kuris užtikrina sąžiningą baudžiamąjį procesą ir yra vienas pagrindinių veiksmų, užtikrinančių asmens parodymams savarankišką įrodomąją reikšmę. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bei žemesnių instancijos teismų praktikos, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos analizės dėka atskleidžiami asmenų parodymų vertinimo kriterijai įrodinėjimo procese, atkreipiant didesnę dėmesį į tokių duomenų patikimumo kriterijų. Siekiama atkleisti, ar specialiojo liudytojo reglamentavimo specifika turi įtakos nustatant šio subjekto parodymų įrodomąją reikšmę.

## SUMMARY

### **Legal Status of a Person Questioned About a Criminal Act He/She May Have Committed and the Significance of His/Her Testimony in the Evidentiary Process**

**Loreto Etxezarreta Arrizabalaga**

This master's thesis analyses the legal status of person questioned about a criminal act he/she may have committed and the significance of his/her testimony in the evidentiary process. Employing the historical method, the thesis examines the historical development of the legal regulation of the special witness, the reasons for the emergence of this procedural figure in the criminal procedure of the Republic of Lithuania, and the corresponding developments in other European jurisdictions — namely France and Italy. The thesis also discusses a procedural figure existing in Spanish criminal procedure which, in certain respects, may be considered analogous to the special witness.

Using systemic and analytical methods, the thesis provides an in-depth examination of the specific features and procedural particularities of witness questioning as established in Article 80(1) and Article 82(3) of the Code of Criminal Procedure of the Republic of Lithuania. By analyzing the positions of legal scholars and the case law of the Supreme Court of Lithuania, the thesis identifies and elucidates the issues relating to the legal regulation and procedural status of the special witness.

The thesis further addresses one of the fundamental principles of evidentiary procedure – the adversarial principle – which ensures the fairness of criminal proceedings and constitutes a key element underpinning the independent evidentiary value of an individual's testimony. Through an examination of the jurisprudence of the Supreme Court of Lithuania and lower courts, as well as that of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the European Court of Human Rights, the thesis identifies the criteria applicable to the assessment of testimony within the evidentiary process, with particular emphasis on the criterion of reliability. The study seeks to determine whether the distinctive features of the regulation governing the special witness have an impact on the assessment of the evidentiary value of testimony provided by this procedural subject.